י. אָפּאַטאָשו

ראַסע

לינטשעריי און אַנדערע דערציילונגען

פאַרלאַג „פּרץ־ביבליאָטעק“ וואַרשע

פרץ-ביבליאָטעק

די געקליבענע ביכער פון דער יונגער יידישער ליטעראַטור

* * *

צוזאַמענגעשטעלט פון נחמן מייזיל און מלך ראַוויטש

1

י. אָפּאַטאָשו

ראסע

לינטשעריי און אַנדערע דערציילונגען

פאַרלאַג „פרץ-ביבליאָטעק" וואַרשע

הויפּט-פאַרקויף: צענטראַלער ביכער-לאַגער „קולטור-ליגע" וואַרשע

געזעצט פּאַרביאַזש און גריגבערג, לעשנאָ 37
געדרוקט י. הענדלער, דלוגע 26
אין צוויי טויזנט עקזעמפּליאַרן
I. Opatoszu, „Rasa" — nowele
1 9 2 3

Druk. I. Hendlera, Warszawa Długa 26.

לינטשעריי

י. אָפּאַטאָשו (יוסף אָפּאַטאָװסקי). געבוירן 1 יאַנואַר 1887 אין מלאַװע (פּױלן). װאױנט אין ניו-יאָרק. — „אַ ראָמאַן פון אַ פערד-גנב", „אױנטערװעלט", „היברו", „אַליין", „אין פּױלישע װעלדער" „דער משפט". — רעדאַגירט „די נייע היים" ניו-יאָרק. איבערגעזעצט אין העברעיש („ביערות פּולין"—„מורים") פּױליש „W lasach polskich") װערט איבערגעזעצט אין דײטש, („In polnischen Wäldern") פראַנצױזיש, רוסיש (В польских лесах) און ענגליש. איבער אָפּאַטאָשו האָט געשריבן כמעט די גאַנצע יידישע פרעסע אַרטיקלען און גרעסערע אָפּהאַנדלונגען. — עס זענען אויך דערשינען מערערע אַרטיקלען אין פרעמדע שפּראַכן.

נישט ווייט פון דאָרף בוירק, צווישן באַגוול-פעלדער, וואָס האָבן זיך געצויגן ווי ווייט ס'אויג האָט געקענט כאַפּן און אַ געדיכטן סאָסנאָוון וואַלד, דורכגעוואָרפן מיט סיפּרעס-ביימער, איז געשטאַנען אַן אַלטע, שוואַרצע געביידע, געבויט פון קיילעכדיקע קלע-צער. די קלעצער זיינען געווען צעשפּאָלטן פון אַלטקייט, פאַרשמירט מיט ליים און בהמה-מיסט און ווען נישט די פּאָר הינער, וואָס האָבן זיך געבאָדן אין הייסן זאַמד, וואָלט מען געקענט מיינען אַז ס'איז אַ חורבה, אַז דאָ וואוינט קיינער נישט. צום וואַלד צו, אויף אַ בערגל איז געשטאַנען אַ נאַקעטער דעמב אָן צווייגן, אָן קאָרע, וואו אַן אָדלער איז געווען אויסגעבערענט. דער דעמב איז געווען אַרומגערינגלט מיט שטיינער — אַ זכר אַז דאָ האָבן אַמאָל אינד-יאַנער תּפלה געטון.

אַמאָל, גאָר אַמאָל האָט גענעראַל בוירק אויסגעשאָסן אין נאָמען פון גאָט און פון ענגלישן קעניג כמעט אַ העלפט פון פריד-לעכן שבט טשעראַקי און די איבערגעבליבענע האָט ער אין אַ משך פון יאָרן געהאַלטן אין איין טרייבן, ביז זיי האָבן ביסלעכ-ווייז פאַרלאָזט דעם געגנט און אַריבער נאָך פלאָרידאַ. דערפאַר האָט אים דער קעניג דערלויבט צו האַנדלען מיט שקלאַפן און אים געשאָנקען אַ שטיק לאַנד, דעם גאַנצן געגנט וואָס מען רופט „בלו-רידזש". גענעראַל בוירק האָט דאָס אויפגעשטעלט די געביידע פון קלעצער, אַראָפּגעבראַכט אַהער צענדליקע משפּחות נע-גערס צו באַאַרבעטן די ערשטע באַגוול-פעלדער. דאָס איז נאָך געווען אין יענע צייטן ווען ס'האָט זיך נאָר געפּאָדערט צו זיין ביי טאָג אַ ווייסער און ביינאַכט אויב אַ ווייסער האָט נישט אַרויסגע-טריבן דעם נעגער און פאַרנומען זיין בעט, האָט מען פון אים גע-לאַכט אין די פויסטן.

אים כמעט ווי נישט געאַרט. ער האָט געחלומט פון יענע צייטן ווען אויף די פעלדער איז אַלץ געראָטן, מען האָט נישט געדאַרפט אויפהענגען אויף די פּלויטן שלאַנגען, עס זאָל רעגענען. דער נעגער האָט נישט געזאָרגט, געהאַט צו עסן ביז איבערן האַלז — איז מען טאַקע געווען פריילעך, געוואוסט אַז דער זיימער זאָרגט פאַר דיר און אַז מען האָט זיך פאַנאַנדערגעשפילט אויף דער „באַנדזשאָ", איז זיך דער עולם פון מיילן ווייט צונויפגעקומען אין מיטן פעלד צום טאַנץ. זייט אָבער די בירגער־קריג איז געוואָרן אַן איבער־קערעניש. אַלץ ווערט טייערער און טייערער, דער מענטש קען שוין באַלד נישט לעבן. דאָס יונגוואַרג איז ווילד, בריקעט, האָט מער נישט מורא פאַר גאָט און פאַרן ווייסן, וויל מער נישט גיין אין שפאַן, פוילט זיך... אַמאָל האָט דער ווייסער געהאַט אַ בייטש, האָט מען דערפאַר נישט געוואוסט פון קיין „לינטשן"... די מלחמה איז פאַרן נעגער געווען אַן אמתע קללה, זי האָט אָפּגעשניטן די הענט — ווי דער גלח האַרפּער האָט אים אַמאָל געזאָגט — און געהייסן זיי גיין אַרבעטן אָן דער הילף פון קאָפּ.

אין זיין טעמפּן מח האָט זיך צום טויזנטסטן מאָל איבער־געחזרט די מעשה ווי גאָט האָט אין אָנהויב באַשאַפן אַ נעגער מיט אַ ווייסן און אַוועקגעשטעלט פאַר זיי צוויי פּעקלעך, אַ גרויס און אַ קליינס. דעם ערשטן האָט גאָט צוגערופן דעם נעגער און אים געהייסן ער זאָל זיך אויסקלייבן אַ פּעקל. דער נעגער מיט די גרויסע, גייציקע אויגן האָט אויסגעקליבן דאָס גרויסע. דער וויי־סער האָט געפונען אין ווייסן פּעקל אַ פלעשל טינט מיט אַ פעדער, דער נעגער — אַן אַקער־אייזן מיט אַ בראָנע. פון דעמאָלט אָן באַאַרבעט דער נעגער די פעלדער און דער ווייסער פירט די ביכער.

פון מאָל צו מאָל האָט ער אַ טרייסל געטאָן מיטן קאָפּ, צע־צפּנט ס'מויל, אַ שטשירע געטאָן מיט די אָפּגעגעסענע פון אַלט־

נאָך דער בירגער־קריג זיינען זיך כמעט אַלע נעגערס צעלאָפן, זיך באַזעצט אין ווייטע שטעט און דערפער, וואו מען קען זיי נישט. צווישן די, וואָס זיינען געבליבן איז געווען דזשים מיט זיינע קינדער.

די בוירקס זיינען זיך בּיסלעכווייז צעפאָרן, אויסגעשטאָרבן און ס׳גאַנצע פאַרמעגן איז איבערגעגאַנגען צו אַ ווייטער קרובה אין ענגלאנד און ווען נישט דער נאָמען פון דאָרף, וואָלט קיינער נישט געוואוסט אז ס׳איז אַמאָל געווען אַ גענעראַל בוירק. די באַנוול־פעלדער האָבן רייכע פאַרמערס גענומען אין אַרענדא און דזשים איז געוואָרן אַ „פאָרמאַן", געדונגען אין די אַרומיקע דערפער נעגערס צו דער ארבעט.

אויף דער שוועל אין שאָטן איז געזעסן אַן אַלטער נעגער. די באָרוועסע פיס אנגעשטעלט ווי קראָקוועס, די צו לאַנגע הענט ארומגעפלאָכטן אַרום די פיס און די שווערע דלאָניעס מיט צו־שפרייטע פינגער, ווי זיי וואָלטן זיך נישט געקענט פאַרמאַכן, האָבן דאכט זיך אָנגערירט די ערד. ער האָט געדרימלט מיט האַלב־פאַרמאַכטע אויגן־לעפלעך. זיין קורצע פלאַטשיקע נאָז מיט די צועפנטע נאָז־לעכער, די קרייזלעך אויפן קאָפּ, וואָס זיינען געקראָכן ביז צו די ברעמען, די נאַקעטע הענט מיט די פלייצעס ווי מיט אַ גרויע, אויסגעקראָכענע פעל ארומגענומען — אַלץ האָט דערמאָנט אַן אַלטן אוראַנג־אוטאַנג.

פליגן, גרויס ווי די בינען מיט גאָלדענע בייכער זיינען געשטאַנען אויף זיינע האָריקע הענט, אויף׳ן באַוואַקסענעם שטערן, אַרום דער נאָז. זיי האָבן געשפּינען מיט די הינטערשטע און פאָדערשטע פיסלעך, געפלויגן הין און צוריק און געזשומעט. עס האָט

Go 'long to sleep
My little baby.
Mamma gone to town,
Papa running roun',
Left nobody with the baby! *

אַ געגערל פון אַ יאר אַכט, וואס איז געלעגן אויסגעצויגן אין מיטן דער פּאָדלאָגע אויפן בויך, געבלעטערט אַ ביבעל מיט בילדער, האט געלאָזט ליגן דאס בוך, זיך צוגעשארט אויף אַלע פיר צו דער שיסל און מיט די פינגער זיך גענומען פּאַקן די קוקורוזע אין מויל אַריין.

אַ געלע קאַץ, וואס איז געשלאפן צופוסנס דעם קינד האט זיך איבערגעצויגן און פּלוצלונג אריבערגעשפּרונגען דער בעגערטע איבערן קאָפּ. זי האט זיך איבערגעשראָקן, אויסגעשפּיגן און נאכ־געשיקט דער קאַץ אַ קללה. זי האט באַמערקט ווי איר ייִנגל שלינגט די קוקורוזע, האט זי אויפגעהערט וויגן ס׳קינד און זיך צושריגן שלינגענדיק די ווערטער מיט אַ צוצויגענעם נגון:

— פרעד, שטעל שוין אַוועק די שיסל! האסט נישט געהאַט דיין פּארציע, פרעסער דו? היט זיך פרעד כ׳זאָל זיך נישט צוכאַפּן צו דיר! דייזי און דיינאַ האבן געדארפט אַוועקשטאַרבן, אַלע גוטע קינדער שטאַרבן און אַזאַ שלאַק האט צוויי מאָל געפּאָקט און דאס לעבט! וואס שטשירעסטו מיט די ציין? גיי בעסער און באַגיס די בלומען!

---

* לייב דיך ליוליגקע
מיין פּיצל קינד.
מאמע איז אין מארק אוועק,
טאטע וואלגערט זיך אין שענק —
קיינער מיט׳ן קינד נישטאָ.

קייט צייַן, ווי ער וואָלט מיט זיי געוואָלט אָפּיאָגן אַ פליג און צוריק איינגעדרימלט.

דער אַלטער נעגער איז געווען דזשים.

פון וואַלד האָט זיך געטראָגן אַ שווערער ריח פון גומי, פון טערפּענטין, זיך אויסגעמישט מיטן ריח פון צעבליטע באַנוול־פעל־דער, וואָס איז געהאָנגען פאַר די אויגן ווי שטיקער פּאַרע, וואָס קנוילן זיך פון אַ טייך. די ריחות האָבן דעם נעגער באַרוישט, שווערער געמאַכט די אָפּגעאַרבעטע גלידער. ער האָט געעפנט ס׳מויל, פאַרמאַכט דאָס לינקע אויג און מיטן רעכטן געקוקט ווי די זון פאַרגייט. איינזילביקע טענער פון פייגל און חיות האָבן נאָך בולטער געמאַכט די שטילקייט, זי געטראָגן און אָפּגעקלונגען איבער די ברייטע פעלדער ווי מעשהלעך, איינגעשלעפערט אַלץ אַרום. די זון איז פאַרגאַנגען. ער איז געבליבן זיצן מיטן אָפּע־נעם מויל, נאָך אַלץ געקוקט מיטן רעכטן אויג אויף דעם אָרט וואו די זון איז פאַרגאַנגען און דער צער פון נישט־ווערן האָט געמאַכט זיין פּנים טעמפּ און אומבאַהאָלפן.

עס האָט אָנגעהויבן טונקל צו ווערן.

אין דער אָפענער טיר, וואָס איז געווען באַלויכטן מיט אַ מאַטן שיין פון אַ לאָמפּ, איז געזעסן דזשימס עלטסטע טאָכטער, אַ מיטל־יעריקע נעגערטע, איינגעוויגט מיט איין האַנט אַ קינד און מיט דער צווייטער האָט זי אַרויסגעגעסן פון אַ בלויער שיסל קאַלטע קוקורוזע. דאָס קינד האָט נישט געוואָלט שלאָפן, זיך גע־ריסן, האָט זי אַוועקגעשטעלט אויף דער ציגעלנער פּאָדלאָגע די שיסל, זיך אַריבערגעבויגן איבערן וויגל און מיט אַ דינע, קלינגענדע שטימע, ווי פון אַ יונג מיידל, איז זי זיך שטיל און טרויעריק פאַרגאַנגען.

„ביזט געוויקט — האָט די קאַץ געזאָגט — וואַרט דא צו ביז כ׳וועל זיך אייבוואשן". און אַז די קאַץ האָט זיך ארומגעוואַשן איז שוין די מויז נישט געווען. פון יענעם טאָג אָן טרויעט זי קיי־נעם נישט, עסט זיך פריער אָן און דערנאָך וואַשט זי זיך אַרום, כּי, כּי, אַ פאַלש באַשעפעניש אַ קאַץ! הער זיך איין, פרעד, האסט געגעבן די קראָליקעס עסן? — האט דער זיידע פאַרענדיקט מיטן זעלבן נגון.

— יאָ, זיידע.

— טאָ גיי טאַקע שלאָפן!

— בוקערט איז דאך נאך נישט געקומען פון דער אַרבעט?

— ער ארבעט געוויס „אָווער־טיים".

די אנגעגליטע ערד האט זיך געקילט, אנגעפילט די לופט מיט אַ וואַרעמקייט, וואס האט געטריקנט אין האַלז, געקלעפּט די אויגן. אויפן זאמדיקן וועג האבן זיך באַוויזן עטלעכע שאָטנס, געשפרונגען איינער אין צווייטן אריין. באלד צעשוואומען און זיך צוריק באַוויזן.

— מען קומט דאַכט זיך פון פעלד, האַ? — האט דער אַל־טער אנגעשטעלט אַן אויער — זאל דאס זיין בוקערט?

— זיידע, דאס איז נישט בוקערט — האט פרעד אָנגעכאַפּט דעם זיידן פארן האַנט — דאס קומט אָן דער שעריף מיט נאך עטלעכע מענטשן.

— ווער, דער שעריף? — האָט דער אַלטער זיך אויפגעשטעלט מיט אַ קרעכץ, הכנעהדיק געוואַרט ער זאָל אונטערקומען און גענומען רופן די טאָכטער — קיטטי, קיטטי, וואָס זאָגסטו, וואָס דער שעריף קומט צו אונז אַזוי שפעט, האַ?

אַן איבערגעשראָקענע איז קיטטי געשטאַנען מיט דער שיסל אין ביידע הענט. זי האָט זיך געדרייט, נישט געוואוסט וואָס צו טון

דאס נעגערל האט געשמייכלט פון איין אויער צום צווייטן, זיך באַלעקט מיטן רויטן צינגל, גענומען אַ קרוג מיט וואַסער און באַגאָסן די בלוטיקע געראַניום בלומען, וואס זענען געווען צושטעלט איבער אַלע פענסטער אין ערדענע טעפּ, אין הילצערנע קעסטלעך. ער האט אַוועקגעשטעלט די קרוג, געבליבן שטיין אין מיטן שטוב, געקוקט אַ ווײַלע אויף די רויטע אַפּישע פון אַ צירק, וואס האט געהאנגען אויף דער וואַנט, געריסן די אויגן, נישט געוואוסט וואס צו טון מיט זיך און זיך צוגענעצט. ער האט זיך אַרויסגעשאַרט פון שטוב די מוטער זאל נישט באַמערקן און זיך געזעצט לעבן זיידן אויפן טרעפּל.

די קאַץ איז אויסגעוואַקסן, גענומען דרייען מיטן עק, זיך רייבן אַרום דזשימס באָרוועסע פיס, וואָרטשען. פרעד האט געכאַפּט אַ פליג נאך אַ פליג און זיי אונטערגעטראָגן דער קאַץ. די קאַץ האט פאַריסן ס'קעפּל זיך געקרעקט און זיי געשלונגען לעבעדי-קערהייט. אַ צופרידענע האט זי זיך באַלעקט, זיך אַרומגעוואַשן מיט דער צונג, מיט דער לאַפּקע און זיך אויסגעצויגן לעבן דזשימ'ס פיס.

— פרעד — האט דער זיידע זיך איבערגעצויגן און גע-שמייכלט צום אייניקל — ווייסטו פאַרוואס אַ קאַץ וואַשט זיך אַרום נאכן עסן? כ'רעד דאך צו דיר, וואס כאַפּסטו פליגן?

—כ'הער, זיידע!

— „וועל“, ווען אַ קאַץ האָט ס'ערשטע מאָל געכאַפּט אַ מויז האָט די מויז אַזוי געזאָגט: מיך אַרט נישט וואס דו גייסט מיך אויפעסן, ביזט שטאַרקער, האָסט מיך געכאַפּט — עס! אָבער דאַרפסט מיך נישט באַליידיקן! ביי לייטן פירט זיך, איידער מען גייט עסן, וואַשט מען אָפּ די הענט, ס'פּנים און דו — גאָר נישט! געכאַפּט און גייסט גלייך עסן מיט דיינע שמוציקע הענט!

— בוקערט האט אַ שעה צוריק פאַרשלעפּט מעקלורס טאָכ־טער... מען האט זי קוים אפּגעמינטערט... מעקלור לויפט ארום מיט אַ געלאָדענער ביקס, ווי אַ משוגענער רופט יונג און אלט מען זאל אים העלפן נעמען דאס געזעץ אין די אייגענע הענט. איר ווייסט וואס דאס הייסט?

די מוטער מיטן זיידן האבן געוואוסט וואס דאס הייסט, געוואוסט אז דער רויקער בוקערט האט נקמה גענומען פאר זיין שוועסטער, די פערצן־יעריקע ריגינע, וואס מעקלור האט פאַר־פירט. פארלוירענע האבן זיי זיך איבערגעקוקט, אומבאַהאָלפן גע־וויגט מיט די קעפּ און געשוויגן.

— וואס שווייגסטו, דזשים? — איז דער שעריף צוגעשטאַנען

— זאָג מיר וואו ער איז, כ׳גיב דיר מיין ערן־ווארט, אז נאָך היינט פיר איך אים אַוועק נאָך אַטלאַנטאַ, ער זאל קריגן גערעכ־טיקייט, אַז נישט וועלן זיי אים „לינטשן”!

— בוקערט איז נאָך נישט געקומען פון דער ארבעט — האט דער אַלטער געענטפערט, און געמאַכט אַ מינע ווי ער וואלט איבערגעלעבט פיזישע יסורים — דו קענסט מיך אַז כ׳זאג נישט קיין ליגן.

— וואס דען, אמת זאגסטו? — האט זיך אַ פאַרמער אנגע־רופן — אַפילו דאַמאלס ווען ס׳וועט זיך הערן דאס לעצטע בלאזן פונם שופר, וועט אַ נעגער זאָגן „אמן” נאך דעם גלחס דרשה און בשעת מעשה מאַכן „קליאַק, קליאַק” צו זיין שכנס הינער! מיר קענען אייך!

די נעגערטע איז געפאַלן דעם שעריף צו די פיס און זיך צעוויינט שפּיציק, ווי אַ הונט וואלט געוואָיעט:

— וואס וויל מען פון אונז, אומגליקלעכע?... מעקלור האט פארפירט מיין איינציקע טאכטער, נאך אַ קינד, אַ פערצן־יעריק

מיט זיך, נישט געוואוסט ווי אַזוי פּטור צו ווערן פון דער שיסל, מיט אַמאָל זי אַ האַסטיקן שטעל אַוועק געטון אויף דער פּאָדלאָגע און איז אַרויס.

פאַר דער שטוב איז געשטאַנען דער שעריף, נישט קיין הויכער יונגערמאַן, דאַר און בויגיק, ווי ער וואָלט געווען געמאַכט פון שטאָלענע דראָט. די שטיוול מיט די געפּאַסטע כאָלעוועס זענען געווען ווייס פון שטויב און אויפן אָרעם האָט ער געטראָגן אַ ביקס. מיט אים זענען געשטאַנען דריי מיטליעריקע פּאַרמערס.

— גוט איוונינג, דזשים! — האָט דער שעריף אים ווייליעריש באַגריסט.

— גוט איוונינג, קעפּטען! — האָט דזשים זיך פאַרנייגט און געוויזן אויף דער אָפענער טיר — אָנגעלייגטע געסט!

— הער זיך איין דזשים — איז דער שעריף צוגעגאַנגען נענטער — מיר זענען געקומען וועגן „ביזנעס”... די זאַך איז די, אויב דו ווילסט נישט ס'דאַרף זאָל „לינטשן” בוקערטן, טאָ גיב אים אונז גלייך אַרויס, פאַרליר קיין צייט נישט! ס'גאַנצע דאָרף קען יעדע מינוט אָנקומען, הערסט?

די נעגערטע האָט זיך געצלמט און געציטערט, נאָך מיידלוויז ווען זי האָט געוואַשן ביי אַ פּאַרמער וועש, וואו אַ זילבערנער לעפל איז פאַרלוירן געגאַנגען, האָט דער פּאַרמער מיטן ווייב אויף איר אַזוי געשריגן, געסטראַשעט צו שמייסן, אויב זי וועט זיך נישט מודה זיין, אַז פון גרויס שרעק איז ביי איר ס'לשון אָפּגענומען געוואָרן. פון דעמאָלט אָן האָט זי זיך געשראָקן פאַר יעדן ווייסן. איצט אויסהערנדיק דעם שעריף האָט זי זיך איינגאַנצן געוואָרפן פון צופיל שרעק געקריגן קוראַזש און זיך פאַרגאַנגען מיט אַ ניגון:

— טייערער, וואָס רעדט איר? וואָס האָט מיין בוקערט געטון? אַזאַ שטילער ער טשעפּעט קיין פליג נישט, מיין אָרעמער „באָי”.

— האב רחמנות אויף מיין „באָי", אויף מיין ארעמען בו־קערט! — האט די מוטער זיך אַ בויג געטון צום שעריף.

דער שעריף האט וואוילעריש אַ מאַך געטון מיט דער האַנט צו די פּאַרמערס און אלע פיר האָבן זיך געלאזט אין וועג אריין. ביסלעכווייז זענען זייערע טריט אפּגעשטארבן, פאַרזונקען אין ווייכן זאמד. פון מאָל צו מאָל האָבן זיך אַ שאַר געטון איבערן וועג עטלעכע שאטנס, זיך צונויפגעגאָסן מיט דיביימער, מיט די בלעטער און די שטילקייט האט געשראקן, פארקוועטשט אויערן הארץ ביז צו טרערן.

— זיי וועלן אים לינטשן — האָט די מוטער געכליפּעט — מיין ארעמער „באָי" פארוואס קומט עס אונז? פארוואס? כ'האב זיך אבער ביי אים געבעטן ער זאל פאַרשווייגן! כאטש אין אמתן האט די ווייסע בעסטיע אומגליקלעך געמאכט אונזער רעגינען, מעקלורן מיין איך... גאט זאל אים באצאָלן...

— דיין ווייבען טאכטער וועט דיר גאָרנישט העלפן — האט דזשים זיך אנגערופן — איצט דארף מען זיך זען מיט בוקערטן און אים הייסן אפציען, ווען כ'בין נישט אזוי אַלט וואלט איך געגאַנגען. נישט גוט צו זיין אלט, נישט גוט, די ביינער קנאַקן ווי דורכ־געגעסענע רייפן ארום אַ פולער פאס, כי, כי, כי, ...

— קום זונדל — האט די מוטער אָנגעכאפּט פרעדן פאַר אַ האַנט און אין גאַנצן געציטערט — קום, לאמיר גיין ראַטעווען בוקערטן!

— לאז אייך גאט העלפן — איז דער זיידע אראָפּגעגאַנגען פון די טרעפּלעך, נאָכגעקוקט דער טאכטער מיטן אייניקל ביז זיי זיינען פארשוואונדן און זיך קיין ארט נישט געקענט געפונען.

ער האט אויסגעמיטן צו קוקן צום וואַלד צו, וואו די פינס־טערניש, ווי אַ טיפער אָפּגרונט האָט אלץ איינגעשלונגען. ער האט

קינד און גייט ארום פראנק און פריי... און מיין בוקערט אזא שטילער...

— וואס וועט העלפן אייער געוויין — האט דער שעריף זיך ארויסגעדרייט פון אירע הענט — געדענקט, גיט אים בעסער אי-בער אין מיינע הענט אויב איר ווילט נישט דער המון זאל אים לינטשן!

דזשים האט ארויסגעבראכט די ביבעל און זי געוויזן דעם שעריף:

— איר גלויבט מיר נישט, איר גלויבט גישט קיין נעגער, גוט! א נעגער איז נישט באגלויבט, א מאן איז נישט באגלויבט און אפילו א וואלקן אויך נישט! א וואלקן זאגט פיל מאל צו אז ס'וועט זיין א רעגן און ס'רעגנט נישט! איז דזשים גערעכט?

— גערעכט!

— אבער די ביבעל — האט דזשים עס אונטערגעטראגן דעם שעריף — די ביבעל איז באגלויבט, דער ביבעל גלויבט יעדער, ווייל דאס געדרוקטעווארט איז אמת — שווער איך דיר, דו קענסט דאך דזשימען ווען דו ביזט נאך אזא קלייבער געווען האב איך דיך אויף די הענט ארומגעטראגן, אמת?

— אמת!

— שווער איך דיר ביי דער ביבעל, אז בוקערט איז נאך הייגט נישט אהיימגעקומען, ווי איך בין א קריסט! גלויבסט מיר? אויב נישט, זענען די טירן אפן, גיי און זוך!

— כ'גלויב דיר, כ'גלויב דיר, דזשים — האט דער שעריף זיך בעסער אנגעטון די ביקס אויפן ארעם — דער עיקר מען דארף קריגן בוקערטן, אויב איר וועט האבן א שפור וואו ער געפינט זיך לאזט מיר גלייך וויסן, איר הערט? גוט—באי!

— א גוטע נאכט!

טער, גענטער... אין די אויערן קלינגט, ווי דאס זשומען פון ים-שקעטעלעך... די קולות ווערן העכער, העכער... באלד וועלן זיי אים ארומרינגלען צערייסן אויף שטיקער...

ער האט זיך אַ ריס געטון געפּילט אַ קאַלטן און שטעכיגן שוידער איבער אַלע גלידער, ווי איינער וואס קוקט דעם טויט אין די אויגן און איז גיך אַריין אין שטוב.

ס'קינד האט געוויינט. ער האט צוגעהאקט די טיר, ווי ער וואלט זיך געוואלט באַהאלטן פאר אימיצן און עס געגומען איינוויגן.
ס'קינד האט געוויינט, געריסן צום זיידן די הענטלעך. ער האט עס פארזיכטיק אַרויסגענומען און עס צוגעטוליעט צו זיך.
ס'איז אנשוויגן געוואָרן. דזשים האט געשפּרייזט איבערן צימער, געקוקט דעם אייניקל אין די אויגן און אונטערגעברומט מיט אַ טרויעריקן קלויסטער-ניגון:

God delibered Daniel from the lions' den.
Jonah from the belly of the whale,
An'the Hebrew Children from the Fiery Furnace,
An'why not every man?
My Lord delibered Daniel,
My Lord delibered Daniel,
My Lord delibered Daniel,
Why can't He deliber me?

גאָט האָט אויסגעלייזט דניאלן פון לייבן—גרוב
יונהן פון דעם וואַלפיש=בויך
און די צדיקים פון דעם קאַלעך=אויוון —
און פאַר וואָס זאָל ער דען אונז נישט אויסלייזן ?
מיין גאָט האָט אויסגעלייזט דניאלן,
פארוואס זאָל ער מיך נישט אויסלייזן ?

אויפגעהויבן די אויגן צום אויסגעשטערנטן הימל, זיכער געווען אַז עמיצער קוקט פון דאָרט אַרונטער, זעט, אַז אַ גרויסע עולה ווערט באַגאַנגען געגן זיין הויז.

ער האָט זיך צוריק געזעצט אויף דער שוועל, געטראַכט אַז די הינער שלאָפן שוין לאַנג און אים ציט נישט היינט צום בעט.

פון וואַלד, פון די פעלדער זיינען אָנגעקומען שאָטנס, זיך געלייגט איבערן זאַמדיקן וועג, די לבנה האָט געוואָרפן שטיקער ליכט און די אָפּגעהאַקטעביימער האָבן אויסגעזען פון דער ווייטנס ווי מענטשן און חיות.

דער אַלטער ניגער האט צוריק אויפגעשטעלט די פיס ווי קראָקוועס, זיי אַרומגעגאַרטלט מיט די הענט און געקוקט פאַר זיך. ער האט געזען ווי שטערן פאַלן אין געדיכטן וואַלד, צווישן פעלדער און אין זיין אַלטן מח האט זיך עפּעס אַ צינד געטון. ער האט זיך דערמאָנט, ווי אין חלום, ווי מען האט ביי אים יונגערהייט צוגענומען ברידער און שוועסטער, ווי מען האט זיין פאָטער געשמיסן. די בייטש איז געפלויגן איבערן לייב מיט אַ פייף, זיך איינגעגעסן אין בלוט און אַן איינגעבוירענע שרעק, וואס מעגלעך זיינע אורעלטערן האבן איבערגעלעבט אין די אַפרי־קאַנער וועלדער, ווען זיי זענען געקראָכן אויף אַלע פיר, זיך אויס־באַהאַלטן נישט צוריסן צו ווערן פון אַ ווילדע חיה — די זעלבע שרעק האט זיך גענומען וועקן אין אים, די שרעק מען זאל זיין בוקערטן נישט אויפהענגען. ער האט אנגעהויבן צו ציטערן, גע־פילט ווי הענט און פיס ווערן ביי אים אָפּגענומען, קענען זיך נישט געפונען קיין אָרט, ווי ער וואָלט געוועזן צוגענאגלט צו דער שוועל. ער האט געזען ווי חיות און פייגל קומען אָן פון וואַלד, פון די פעלדער, שאַרן זיך איבערן זאַמדיקן וועג, רוקן זיך צו אים בענ־

— וואָס זאָגט איר צו דזשאָנען מיט זיין האַרמאַט? — האָט זיך איינער געוויצלט אויף'ן בחורס חשבון אַז ס'מיידל זאָל הערן.

— האַ, דזשאָן? כ'וועט ער איז אַ יונג אַ ריזיקאַנט!

— מעגסט עס נאָכאַמאָל זאָגן — האָט ס'בחורל זיך פאַרלוירן פאַרן מיידעל און זיך שטייפער אַוועקגעשטעלט.

— הויבט נישט אָן מיט דזשאָנען, ער האָט אַ מאַשין!

— ווער הויבט מיט אים אָן? כ'זאָג גאָר אַז דער ניגער קען אַזאַ פאַרשוין, ווי דזשאָן, צוזאַמענלייגן און פאַרשטעקן ערגעץ אין אַ זייטיקער קעשענע.

דער עולם האָט געלאַכט.

— וואו רעכנט איר באַהאַלט ער זיך, דער ניגער? — איז איינער אונטערגעקומען.

— ער זיצט געוויס אין די זומפּן!

— נאָ סער!

— ביזט אַזוי זיכער אַז נישט?

— און דו ביזט זיכער אַז יאָ?

— כ'האָב מורא אַז מיר וועלן מוזן אַרומרינגלען דעם וואַלד!

— טאָ אויף וואָס וואַרטן מיר?

— טאַקע אויף וואָס וואַרטן מיר?

— אויף'ן שעריף!

— זע, פרענק — האָט אַ מיידל זיך אָנגערופן — ברענגט אים אַ לעבעדיקן!

— און אַז מיר וועלן אים ברענגען אַ טויטן?

— אַלץ איינס! אַ ניגער האָט סיי-ווי-סיי קיין נשמה נישט!

— נעמט מיך מיט — איז אונטערגעקומען אַ מיידל אין אַ ווייסע לויזע בלוזע, די האָר פאַרבונדן מיט אַ טיכל, ווי זי וואָלט גרייט געווען זיך צו זעצן אויף אַ פערד.

אַרום מעקפּעטריקס סאַלון און ליוויס אייזן־געשעפט האָט זיך געטומלט. כמעט דאָס גאַנצע דאָרף איז דאָרט געווען פאַר־זאַמלט. מען איז געגאַנגען פון סאַלון אין אייזנגעשעפט אריין, איינגעקויפט קוילן, שרויפן, אויסגעטוישט אַלטע ביקסן אויף נייע, געזאָגט מבינות. דאָס יונגוואַרג אין גרויע פלאַנעלענע העמדלעך מיט איבערגעלייגטע קעלנער, רויטע דרייעקיקע טיכלעך אַרום די העלדזער, ווי „קאָו־באָיס" אַרומגעגאַרטלט מיט שטריק וואָס מען פאַוואַרפט אויף ווילדע פערד, זענען געשטאַנען אין קופּקעס, זיך געהאַלטן אין איין ווערטן און ס'האָט אויסגעזען דער עולם קלויבט זיך אייף גייען.

אַ יונג האָט געהאַלטן אויף אַ קייט אַ האַריקן יאַגד־הונט, גרויס ווי אַ וואָלף, וואָס איז נישט איינגעשטאַנען אויף אַן אָרט, זיך געדרייט, מיטגעשלעפּט זיין בעל־הבית און דער אַרומיקער עולם האָט זיך אַלץ מער אָפּגערוקט.

— מיין עצה איז — האָט דער יונג געהאַלטן דעם קאָפּ צום עולם און אין גאַנצן האָט ער זיך טריטווייז נאָכגע־שלעפּט נאָכן הונט — מיין עצה איז, מען זאָל גלייך אַרויסשיקן אַ פּאַרטיע אויף יענעם זייט וואַלד. אין פאַל ער וועט אַרויס זאָלן זיי אים פאַרשטעלן דעם וועג!

— ער וועט ניש אַרויס פון וואַלד — האָט זיך אַ צווייטער אָנגערופן.

— ביזט אַזוי זיכער?

— געוויס בין איך זיכער! מיר האָבן געלאָזט וויסן אַלע פאַרמערס, וואָס וואוינען אַרום און אַרום. זיי וועלן האַלטן אויג.

— ער וועט זיך שוין פון אונזערע הענט נישט אַרויסדרייען!

—האָט א יונג בחורל מיט אַן אַלטע ביקס, וואָס ער האָט קוים גע־שלעפּט אויף די פּלייצעס זיך וואוילעריש אָנגערופן צו אַ מיידל.

זאָלט נישט נעמען דאָס געזעץ אין אייערע אייגענע הענט. זאָגט איר מיר צו?

— אָל־רייט! — האָבן זיך דאָ און דאָרט געהערט איינציקע שטימען.

— איצט, באָיס, פאַרלירט ניט קיין צייט, זאָטלט אָן אייערע פערד און מיר וועלן זיך טרעפן ביי דער „סעמעטערי“, אָל־רייט?

— אָל־רייט!

אין איילעניש האט זיך דער עולם צושאָטן אין אַלע זייטן. מעקלור מיט עטליכע יונגען זיינען געבליבן שטיין ביים סאַלון.

— ער מעג זיך איינרעדן, דער שעריף, אַז מיר וועלן אים איבערגעבן דעם נעגער! — האט אַ יונג זיך אַ בייזער געטון.

— ער וועט לאַנג וואַרטן!

— וואס דאַרפט איר שוין רעדן — האט מעקלור זיך אַרומגעקוקט און צווייטייטיק געשמייכלט — לאָמיר אים נאָר כאַפּן! קומט אַריין, באָיס — האט ער געוויזן אויף דער אָפענער טיר פונם סאַלון — מיר וועלן אָפּשווענקען די פייפלעך וועט זיין מזלדיקער!

מיסטער ליווי האָט זיך געדרייט צווישן עולם, געזוכט זיין צוואָנציק־יעריקן זון. ער איז אַריין אין סאַלון און פון דאָרט אים אַרויסגעפירט:

— דו וועסט נישט פאָרן!

— כ׳וועל יאָ פאָרן!

— און איך זאָג אַז נישט! אַ ייד דאַרף זיך נישט מישן!

— און אַז ס׳וועט טרעפן מיט מיין שוועסטער — האט דער זון זיך געקאָכט.

— וואס דאַרפסטו קלערן וואס עס וועט טרעפן? ס׳וועט נישט טרעפן! ס׳וועט נישט טרעפן! אָבער ווען מען וועט ערלויבן

— לאָז טאַקע מעטאַ מיטפאָרן!

— בעסער אַז נישט — האָט זיך איר ברודער אַריינגעמישט

— איר ווייסט דאָך, באָיס, אַז אַ ליידי פאָרט מיט קען מען נישט זיין פריי. בין איך נישט גערעכט?

— גערעכט!

— גערעכט!

מעקלור, דעם קרבנס פאָטער, אַ נידעריקער פאַרמער מיט צו ברייטע פלייצעס, אַ רויטער קאַרק מיט באַקן, וואָס דערמאָנען אין פּאָפּלעקציע, איז געגאַנגען פון איין קופּקע צו דער צווייטער, געטראָגן אַן אָנגעלאָדענטע „ווינטשעסטער" אויפ'ן רעכטן אָרעם, געשלעפּט יעדעס מאָל אַ צווייטן אין סאַלון און זיך נישט אויסגע-הערט צו קלאַפּן אין האַרץ אַריין:

— מיין אָרעמע קערדי... מיין אָרעם קינד... אָה, ווען איך קריג די בעסטיע אין מיינע הענט אַריין! זעט, באָיס, מיר זאָלן אים נאָך היינט כאַפּן. כ'וויל גערעכטיקייט פאַר מיין מיידל, פאַר מיין קערדי... כ'וועל אייביק געדענקען, קיינמאָל נישט פאַרגעסן, וואָס איר האָט געטון פאַר מיר! מיין אָרעמע קערדי, מיין אָרעם קינד...

דער שעריף איז אָנגעריטן אויף אַ קליין, פלינק פערדל. דער עולם האָט אים אַרומגערינגלט. ס'איז געוואָרן שטיל. דער שעריף האָט אַ צי געטון זיין בויגיקן קערפּער, העכער געוואָרן און גע-בליבן שטיין אויף די טרעטערס פון זאָטל. ער האָט אויפגעהויבן אַ האַנט און גערעדט מיט אַ זיכערע שטימע;

— פריינט און שכנים! דער, וואָס וועט כאַפּן דעם נעגער אַ לעבעדיקן וועט קריגן פון גאָווערנער פופציק דאָלאַר און אַ מעדאַל!

— הורריי! האָט דער עולם זיך צעשריגן.

— איך אַפּעליר צו אייך אין נאָמען פון גאָווערנער, איר

אין אַ נעשלעג לייכט פּאַרטיק ווערן מיט פינף, זעקס מענטשן. יעדער האט זיך געזען דעם העלד — ווי ער כאַפּט דעם גע־גער, דער שעריף באַדאַנקט אים, טוט אים אָן פּאַר אַלעמען אין די אויגן דעם מעדאַל.

אַ פולע לבנה האָט אַרויסגעפּירט די ביימער פון וואַלד, זיי צעלייגט איבערן זאַמדיקן וועג, זיי איבערגעשטעלט, זיך געשפּילט מיט די בלעטער ווי מיט פייגל. דאָ און דאָרט זיינען אויסגעוואַקסן מענטשן, הויכע, ברייט־ביינֿיקע, מיט ביקסן אין די הענט. די אָטעמס ביי די רייטערס זיינען געוואָרן אָפּגעהאַקט, די קניען שטייף, זיך געקלאַמערט צו די פערדישע בייכער — האָבן די פערד זיך אַ ציִ געטון, פאַרביי געלאָפן. שטומע, נישט צופרידענע וואָס ס'איז געווען ביימער, האָבן די רייטערס זיך נאָך גיכער געטראָגן איבערן זאַמדיקן וועג. די שאָטנס זייגען געשפּרונגען אויף אַ פּריער, געבלענדט די אויגן און די רייטערס האָבן אונ־טערן טאַקט פון די קאָפּיטעס ווייטער געשפּונען זייערע חלומות.

מעקלור אויף אַ הויכע קאָבילע, די ביקס פאַרוואָרפן אי־בערן אַקסל, האָט אויסגעזען קריגעריש. דער מח האָט זיך ביי אים געהויבן פון צופיל ביר, אַראָפּגעשפּאַרט ס'היטל איז אים גע־וואָרן לייכטער, געפילט ווי ער הויבט זיך אויפן פערד, וועט באַלד אַריבערשטייגן די ביימער. ער האָט נישט אויפגעהערט צו רעדן מיט זיך, געשאָלטן, געבראַכט די גרעבסטע ווערטער, הנאה געהאַט פונם געדאַנק אַז ער שניידט ביים נעגער אַ גליד נאָך אַ גליד דערציילט, ווי ער האָט געשטיקט דעם נעגערס שוועסטער, ווי זי האָט זיך געצאַפּלט אונטער זיינע הענט און ער האָט זיך געטרייסט אַז מיט פייער וועט ער קריגן פאַר זיין טאָכטער גערעכטיקייט.

אַ רייטער האָט צוגעלייגט אַ פינגער צום קאָפּ און געוויזן אויף מעקלורן:

אַזאַ שכור, ווי מעקלור, ער זאָל אַליין קענען ווערן „דזשאָדזש", (ריכטער) פאַרזיכער איך דיך אַז מען וועט היינט לינטשן אַ נעגער און מאָרגען אַ ייד!

— מען האט נאך קיין ייד נישט געלינטשט!

— ווייסט כאָטש וואס זיי גייען טון? — האט דער פאָטער זיך געקלאַפּט מיט פיר פינגער איבערן שטערן.

— זיי גייען לינטשן דעם נעגער!

— איז דאס ביי דיר גאָרנישט? לינטשן אַ מענטשן איז ביי דיר גאָרנישט? נו שווייג שוין כאַמוליע, שווייג קום שוין אין שטוב אַריין! נו, וואָס שטייסטו וואָס, קום! — האט דער פאטער אים אַ שלעפּ געטון פאר אַן אַרבל.

דער זון האט געטראַכט אַז דער פאָטער איז אַ „גרין-האָרן" און אַן אויפגערעגטער אים נאָכגעגאַנגען. אַז דער פאָטער איז צו-געקומען צום געוועלב, האָט ער זיך געכאַפּט, אַז דער זון איז פאַרשוואונדן. ער האט געקוקט אויף'ן ליידיקן פּלאַץ, וואו עס האט זיך אַ ווײַלע צוריק אַזוי געטומלט און ווי איינער וואס קען זיך נישט העלפן, האט ער אַ מאַך געטון מיט די הענט:

— אַמעריקאַנער קינדער! ס'וואַקסט אַ דור!

ס'איז געוואָרן טונקל, טונקעלער. די רייטערס האָבן געיאָגט זייערע פערד, כמעט געשוויגן. דאָס פאָרן אינאיינעם, דער אימ-פּעט, די הינט וואָס האָבן זיך געיאָגט אויף אַ פריער, זיך צונויפ-מענגעקנוילט, זיך צושאָטן צווישן די פעלדער מיט אַ בילעריי — דאָס אַלץ האָט פאַרטריבן דעם קלענסטן שרעק, צוגעגעבן קוראַזש. דער עולם האט פאַרגעסן אז בוקערט איז אַ ריז, הויבט אויף מיט די פּלייצעס אַן אָנגעלאָדענעם וואָגן מיט היי, אַז ער אַליין קען

אָן די בוימער. אין די זומפּן האָבן זשאַבעס געשאָלטן, אַ ווײַלע אַנטשוויגן געוואָרן און נאָך מיט מער עקשנות זיך צוקוואַקעט, ווי זיי וואָלטן געוואָלט אויפוועקן אַלע באַשעפענישן פון וואַלד. ווען-נישט-ווען האָט זיך אַ פויגל צושריען, אויפטרייסלענדיק די לופט מיט די פליגל אַז ס'איז אומהיימלעך געוואָרן. דאָס פאַרבענקטע געשריי, ווי פון אַ קו, ווען מען נעמט ביי איר צו ס'קעלבל, האָט זיך געטראָגן פון פינסטערן וואַלד, און דאָס נישט וויסן פון וואַנען און פון וועמען ס'קומט האָט נאָך מער פאַרשאַרפט דעם שרעק, אונטערגעזאָגט, אַז באַלד וועט פון דאָרט, פון דער געדיכטער פינ-סטערניש, אַרויס אַ פאַרשאָלטענע נשמה, אַ שוואַרצע, ווי די נאַכט, און זיי פאַרשטעלן דעם וועג, פאַרפירן. האָבן טייל זיך געצלמט און אַנדערע, אום צו מאַכן זיך קוראַזש, האָבן געפייפט און געשפּיגן מען איז גערירטן אַ שעה, צוויי. דאָס שטילע רייטן האָט אָנגעהויבן צו דערעסן, און וואָס מער ס'האָט דערעסן, אַלץ גרעבער זיינען געוואָרן די רייד, אַלץ אָפטער די קללות אין דער וועלט אַריין. קיינער האָט מער נישט געטראַכט וועגן די פּוּפּציק דאָלאַר, וועגן מעדאַל, וועגן דעם, אַז מען האָט פאַרפירט אַ וויים מיידל. דער פּאַרדרוס, אַז מען דאַרף זיך שלעפּן איבער אַ נעגער אַ גאַנצע נאַכט, האָט איבערגעשטייגט אַלץ, אָפּגעטעמפּט דעם קלענסטן געפיל, און ווען זיי כאַפּן אים איצט, וואָלטן זיי אים צוריסן אויף שטיקער.

דער שעריף מיט זיינע דריי שוואָגערס האָבן געשניטן צו די זומפּן, אָפּגעמאַכט, אַז אויב זיי וועלן אים כאַפּן, וועלן זיי אים גלייך איבערטאָן און אָפּשיקן נאָך אַטלאַנטאַ. ער וועט זיי ווייזן, די פאַרמערס, אַז ס'עקזיסטירט אַ געזעץ, וואָס מען דאַרף אָפּהיטן, וועט זיי ווייזן, צו וואָס אַ שעריף איז אין אַ דאָרף!

דאָס בילעריי איז געוואָרן שטאַרקער, בייזער, ווי די הינט וואָלטן זיך געוואָרפן אויף עמיצן. מעקלור מיט זיינע חברים זיינען

— ער האָט אַריבערגעכאַפּט!

— ער איז באַקנאַקס!

— וואָס גיט איר חברה, ווען מיר קריגן איצט אַ פּאָר יונגע נעגערטעס אַה-ה! — האָט אַ צווייטער אַ קוועטש געטון מיט אַן אויג.

— זיי שמעקן נישט, נאָר וואָס אמת איז אמת, צו זיי קען זיך קיין איין ווייסע נישט פאַרגלייכן, זיי ברענען!

— פון וואַלד האָט זיך געטראָגן אַ פאַרבענקט געשריי, ווי פון אַ פאַרשפאַרטער קו, ווען מען נעמט ביי איר צו ס'קעלבל.

— וואָס איז דאָס פאַר אַ געשריי? — האָט זיך איינער געפרעגט.

— דאָס איז אַזאַ פויגל!

— אַ הירש שרייט!

— ניין, דאָס שרייט אַ נעגער נאָכ'ן טויט!

— אַ נעגער?

— יאָ, נאָכן טויט וואַלגערט זיך אַ נעגער אום אין זומפּן אין וועלדער, ביז די נשמה ווערט ביי אים ווייס...

— אַ נעגער האָט דען אַ נשמה?

קיינער האָט נישט געענטפערט. דאָס געשריי איז געוואָרן העכער, געקומען פון פאַרשידענע זייטן, אַז ס'איז אַזש קאַלט געוואָרן. די רייטערס האָבן זיך פעסטער אַריינגעזעצט אין די זאָטלען און שטומע, פאַרטראַכטע זיך געטראָגן אין דער נאַכט.

ביים וואַלד האָבן זיי זיך איינגעטיילט צו פינף אין אַ פּאַרטיע און זיך געלאָזט אין פאַרשידענע וועגן, אַזוי, אַז זיי זאָלן אַרומרינגלען די זומפּן פון אַלע זייטן. זיי זיינען געריטן פּאַמעליך, זיך יעדע ווײַלע אָפּגעשטעלט, זיך איינגעהערט צום בילן פון די הינט, פון מאָל צו מאָל האָט זיך דערהערט אַ בילעריי, פאַרשטיקט און אָפּגעהאַקט, ווי דאָס קול וואָלט זיך צעבראָכן

— איך!

— וועלן מיר זיי אויספוצן אין פעדערן און אהיים שיקן!

זיי האָבן די מאַמע מיטן קינד אויסגעטאָן, אויסגעשמירט אין סמאָלע, אָנגעשטעקט פעדערן און מיט אַ פייפעריי, פּאַטשעריי זיי גענומען טרייבן מיט די הינט. און וואָס העכער די הינט האָבן גע־בילט, געוואָלט, דאַכט זיך, איבערשרייען דאָס געוויין פון דער געגערטע מיטן קינד, אַלץ שאַרפער און דורכדרינגענדער האָבן זיי געקלאָגט, געוואָיעט ווי הונגעריקע סאָוועס.

די לבנה איז אַפּירגעשוואומען פון אונטער אַ וואָלקן, געווען גלייכגילטיק צום געוויין פון דער ערנידריגטער און באַליידיקטער מוטער, צו דעם פאַקוועטשטן הערצל פון קינד, וואס האט פאַר קיינעמס זינד נישט געליטן.

די מוטער האט גענומען דעם יונגל אויף די הענט. אים געקושט, באַרויקט און בעגאַנגען מיט אים אהיים. זי האט פאַר־געסן אן זיך, געווען גלייכגילטיק וואס זי איז נאַקעט, נישט גע־הערט ווי דער וואַלד וועקט זיך, בלויז געזען ווי זיי כאַפּן בוי־קערטן, פאַרוואַרפן אַ שטריק ארום זיין האַלז און זיך ווידער צעוויינט.

ערגעץ איז געזעסן אַ וויפּ־פור־וויל און געציילט: וויפּ־פור, וויפּ־פור, וויפּ־פור־וויל!

אַן אויסגעמאַטערטער פון וויינען האט פרעד זיך איינגע־הערט, ווי דער פויגל שרייט, ווי ער וואָלט זיך גערייצט מיט אים און אין די אויערן האָט געקלונגען:

— וויפּ־פור, וויפּ־פור, וויפּ, וויפּ —

— שלאָג אָרעמע, שלאָג אָרעמע, שלאָג, שלאָג — — —

אַראָפּ פון די פערד, געגומען גיין נאָכן בילן. אין וואַלד איז געווען אַזוי פינסטער, אַז מען האָט נישט געקענט זען אויף קיין צוויי איילן פון זיך. אַ מענטש האָט זיך געקענט באַהאַלטן הינטער אַ בוים, און מען וואָלט אים נישט באַמערקט, דערצו נאָך אַ נעגער. האָבן זיי געהאַלטן „שיין־וואַרפערס".

הינטער אַ בוים זיינען געשטאַנען צוויי איבערגעשראָקענע מענטשן, זיך אָפּגעטריבן מיט צווייגן פון די הינט, וואָס האָבן זיך געוואָרפן אויף זיי.

מעקלור האָט צוגעשטעלט זיין „שיין־וואַרפער" צום פּאָרל און זיך איינגעקוקט:

— אַ, דו ביזט עס, פאַרשאָלטענע מאַלפּע! זאָג וואו בוקערט איז, אַז נישט הענגען מיר דיך אויף מיט דיין קליינעם באַסטאַרד אויף דעם בוים, וואו דו שטייסט!

— כ'ווייס נישט, — האָט די נעגערטע געציטערט.

— אַז זי ווייסט נישט וואָס שלעפּט זי זיך אַרום אין וואַלד, די פאַרשאָלטענע — האָט זיך איינער אָפּגערופן.

— פאַרוואַרפט איר דעם שטריק אויפן האַלז, וועט זי זאָגן!

— כ'בין אים אַליין געגאַנגען זוכן — האָט זי זיך צעוויינט.

— זאָגסט? — האָט איינער פאַרוואָרפן דעם שטריק אַרום איר האַלז.

פרעד האָט זיך געפּלאָנטערט אַרום מעקלורס פיס, אים געקושט, געוויינט:

— לאָזט אָפּ מיין מאַמע, מיין מאַמע...

— לאָז זי אָפּ, די מכשפה, וועט זי חיסן, די פאַרשאָלטענע סוקע, אַז מיר חייסע זיינען קיין מערדער נישט! — איז מעקלור אונטערגעגאַנגען צו דער נעגערטע און אַוועקגעשלעפּט דעם יונג מיטן שטריק — ווער פון אייך האָט סמאָלע?

אים איצט אין קאָפּ אַריין. ער האָט זיך דערמאָנט ווי קערריי האָט זיך געווערט, געדראַפּעט, געביסן, זיך געבעטן ביי אים — — — און דערנאָך ?

בוקערט איז געוואָרן אַלץ טרויריקער, געקוקט אויף דער פינסטערער נאַכט און כאָטש ער האָט געגלויבט, שטאַרק געגלויבט אַז ס'איז דאָ אַ גאָט, איז ער זיכער געווען, אז קיין ווייסער גלויבט ישט אין אים, גייט נישט אין זיינע וועגן און מיט גערעכטיקייט קען מען אויף דער וועלט נישט פיל אויפטון. מעקלור נעמט צו אַלע גנבות און דער גלח, מיסטער האַרפּער, עסט ביי אים יעדן זונטאָג מיטאָג. און דער גלח אַליין ? אַלע ווייסן אַז ער האָט אין אַטלאַנטאַ נאָך אַ ווייב, אַ שוואַרצע, מיט צוויי קינדער און דאָ הערט ער נישט אויף צו פּריידיקן, אַז נאָך צען אין אָוונט זאָל זיך קיין איין יונגער מאַן מיט אַ מיידל נישט געפינען אויף די וועגן ! און די שוואַרצע ? ער האָט געציטערט, געשוואוירן נקמה צו נעמען. ער וועט זיי אָנגלערנען, אונטערצינדן איינס ב'איינס, אַוועקלאָזן ס'גאַנצע דאָרף מיט פייער !

עס האט זיך געהערט דאס הירזשען פון אַ פערד. בוקערט האט גענומען די ביקס, זיך אַוועקגעשטעלט צווישן די קוסטן, אָנגעשפּיצט די אויערן און געוואַרט: עס איז געווען שטיל. בלויז זשאַבעס האָבן געקוואַקעט אין די זומפּן, בולטער געמאַכט די שטילקייט. עס האָבן זיך גענומען הערן קולות, זיך דערנענטערט, דערנענטערט, געקומען פון אַלע זייטן. דאס קוואַקען האט אים גערעגט, געשטערט צו הערן פון וואַנען די קולות קומען. ער איז געווען זיכער אַז ער האָט געהערט דאָס ווארט „בעגער", נישט געוואוסט צו אים האט זיך אויסגעדאַכט, צו דער שונא איז טאַקע אַזוי נאָענט, און מיט אַמאָל האט ער פאַר זיך דערזען אַ הונט. דער הונט האט זיך צוגעזעצט אויף די הינטערשטע פיס

אין די זומפן, וואו אַ מענטשס פוס איז זעלטן פאַרקראָכן און ווילדע חזרים האָבן זיך געוואַלגערט, איז געלעגן צווישן קוסטן אַ זעקס-פוטיקער נעגער. ס'האט זיך אים געדאַכט, אַז מען ווייגט, אַז הינט בילן און ער איז אויפגעשפרונגען. ער האט צו-עפנט זייגע גרויסע, שוואַרצע אויגן, וואו די ווייסלעך האָבן אַרומ-געשוואומען, ווי אין געלבליך צעשמאָלצענעם פערלמוטער און אַרויסגעפינקלט פון צווישן די צווייגן, ווי אויגן פון אַן אויסגע-הונגערטער חיה.

דאס איז געווען בוקערט. ער האָט געוואוסט, אַז ס'פּלאַץ איז זיכער און געטראַכט, אַז אויב אַפילו מען זאָל וויסן, וואו ער געפינט זיך, וועט אויך נעמען איבער צוויי שעה, זיי זאָלן זיך אַהער פאַרקלייבן. ער האָט אַ קוק געטון אויף דער ביקס, וואס איז געשטאַנען אָנגעשפאַרט אַן קוסט און אָפּגעמאַכט ביי זיך, אַז מען וועט אים קיין לעבעדיקן נישט כאַפּן, ביז דער לעצטער קויל וועט ער זיך פאַרטיידיקן. ער האט כמעט קיין חרטה געהאַט, ס'האט אים בלויז באַנג געטון, פאַרוואָס ער האָט נישט דערהרגעט מעקלורן, געפילט, אַז יאָרן און אפשר ס'גאַנצע לעבן וואָל-טען אים נישט געגעבן דאס, וואס ער האט דורכגעלעבט אין דער איינער נאַכט. אַן עולה, אַ גרויסע עולה איז געגען זיין משפחה באַגאַנגען געוואָרן און קיינער פון דאָרף האָט זיך צומאָל נישט וויסנדיק געמאַכט. נאָך מער, דאס דאָרף האט ווי אויף צו-להכעיס אויסגעקליבן מעקלורן פאַר אַ בעל-הבית פון „טשוירטש"! (קירכע).

שוואמען מיט ברייטע, פליישיקע קעפּלעך האָבן צוגעצויגן זיין אויפמערקזאַמקייט. ער האָט אַן אַלעס פאַרגעסן, געטראַכט, אַז די שוואָמען וועט די מוטער אָפּפּרייגלען אין פוטער און ס'מויל איז ביי אים פול געוואָרן מיט וואַסער. ער האָט אָפּגעריסן אַ שוואָם, אים צוקוועטשט אין זיך געוואונדערט וואָס אַזעלכע נאַרישקייטן קריכן

וואָס וועט דיר אָבער אַרויסקומען? סוף־כּל־סוף וועט מען דיך כאַפּן! כדאַרף דיר נישט זאָגן מיט וואָס דאָס שמעקט — פּאָלג מיך און גיב זיך איבער אין מיינע הענט...

— נישט ביים לעבן! — האט בּוקערט אים איבערגעריסן.

— כ'מיין אין די הענט פון געזעץ — האט דער שעריף וויי־טער גערעדט — דאס געזעץ ווייסט נישט פון קיין ווייסע, פון קיין שוואַרצע, ביים געזעץ זיינען אַלע גלייך! איז אויב דו פּילסט אַז דו ביסט אומשולדיק, וועט מען דיך באַפרייען און אויב אַפילו וועסט זיין שולדיק וועט מען דיר אויך דאס לעבן שענקען, וויל מיר מעקלור לעבט, האַ, וואָס זאָגסטו?

בּוקערט איז געלעגן ווי אין היץ, די רייד פונם שעריף האָבן אים צעמישט, אָנגעלאָזט רויך אין קאָפּ, און דער קוראַזש איז פון אים אוועק. ער האָט געפילט, אַז דאָס איז דער גלייכס־טער וועג, אַז אויב דער שעריף וויל, קען ער אים אַוועקשיקן נאָך אַטלאַנטאַ, און דאָרט איז מעגלעך ער זאָל זיך דערשלאָגן צו „קריגן גערעכטיקייט".

— „וועל" וואָס שוויגסטו? האט זיך ווידער געהערט דעם שעריפס שטימע — גיב זיך אונטער איידער דער עולם קומט אָן, דעמאָלט וועט זיין שפּעט!

— טאָ שווער מיר צו — האט בּוקערט זיך אויפגעשטעלט

— אַז דו וועסט מיך נישט איבערגעבן אין זייערע הענט!

— כ'שווער — האט דער שעריף אויפגעהויבן אַ האַנט — אַז נאָך היינט ביי נאַכט וועל איך דיך אָפּשיקן נאָך אַטלאַנטאַ!

בּוקערט איז אַרויס פון די קוסטן. ער האט געלאָזט שטיין די ביקס און איז אונטערגעגאַנגען צום שעריף:

— אָט בין איך, אַרעסטיר מיך!

ער האט באַמערקט ווי דער שעריף האַלט אָנגעגרייט אַפּאָר

און זיך געקליבן אַ שפּרונג טון אויף אים. ער איז געווען גרייט אויסצושיסן, אינסטינקטיוו זיך אָבער געכאַפּט אַז מיטן שיסן וועט ער זיך אַליין פאַרמסורן, אויסגעדרייט די ביקס, אָפּגעמאָסטן דעם הונט מיט דער הילצערנער זייט, אַז יענער האט פאַרוואָרפן די פיס און אַרויסגעלאָזט אַ כאָרכל.

ס'איז צוריק שטיל געוואָרן און בוקערט האט געפילט ווי ס'קלינגט ביי אים אין די אויערן, אין מוח. ער האָט זיך אויסגעצויגן ווי גרויס ער איז געווען, געקראָכן אויף אַלע פיר, אויפגעכאַפּט יעדן קלאַנג, יעדן שאָרך. די אויגן האָבן געברענט, דורכגעריסן ס'פינסטערניש, באַמערקט ס'קלענסטע בערגל מאָך און אין גאַנצן האָט ער דערמאָנט זיינס אַן אורזיידע, וואס האט זיך געגנבט אויף אַלע פיר אויפן ברעג פון דער קאָנגאָ, וואו פינקעלדיקע שלאַנגען האָבן געציטשט און געבליצט מיט זייערע גרינע אויגן פון צווישן די הויכע פאַלמען.

ער האט אָפּגעמאַכט אויפצוכאַפּן מיט דער ביקס איינעם נאָכן צווייטן, נישט געבן זיינע אָנגרייפער קיין געלעגנהייט אים צו באַפאַלן.

עס האָבן זיך שוין געהערט די טריט פון די פערד, דאָס טאָפּטשען אין די בלאָטעס. בוקערט איז געוואָרן אומגעדולדיק, געוואַרט ס'זאָל שוין עמיצער אונטערקומען, מיט אַמאָל האָט אַ שיין ווארפער אים פאַרבלענדט די אויגן, אויף אַ רגע בלינד געמאַכט. דער געדאַנק, אַז זיי האָבן אים אַ לעבעדיקן האָט אים ווי פאַראַליזירט און ער האָט פון שרעק אויסגעשאָסן. ס'איז נאָך געוואָרן שטילער ווי פריער. דער אָפּקלאַנג פון שאָס איז געבליבן ביי אים אין די אויערן און ער האָט דערהערט אַ שטימע:

— בוקערט דאָס בין איך, דער שעריף! כ'ווייס דו קענסט מיך שיסן, קענסט אויך שיסן מיינע דריי שוואָגערס וואָס זיינען מיט מיר! —

דעם נעגער, אים געוויזן די שטריק אויף וועלכע זיי וועלן אים הענגען; געשלאָגן מיט די פויסטן אין פּנים אַריין, און ער, אַ געשמידטער, אַ צעדמטער, האָט נאָך יעדן קלאַפּ געמרוקעט, מיט די אויגן דאַכט זיך געשמייכלט און געוואַרט מען זאָל אים ווידער שלאָגן.

מעקלור איז אַרויפגעפאַלן אויפן שעריף, אים געגומען קושן, זיך צעוויינט, ער איז צוגעגאַנגען צום נעגער און אים אַ שפּיי געטון גלייך אין פּנים אַריין:

— בעסטיע, איצט וועל איך זיך אָפּרעכענען מיט דיר!

ער האָט איינגעקוועטשט די פויסטן, איינגעבויגן דעם קאָפּ מיטן ברייטן קאַרק און ווי אַ צורייצטער ביק, זיך אַ לאָז געטון צום נעגער. דער נעגער האָט אַ הויב געטון אַ פוס און מעקלור האָט זיך איבערגעקייקלט.

— נעמט אים! נעמט אים! האָט זיך געטראָגן פון אַלע זייטן.

דער שעריף איז אַריין אין דערמיט:

— בירגער און שכנים! געדענקט איר האָט מיר צוגעזאָגט, איר האָט מיר צוגעזאָגט העלפן אים איבערצוגעבן דעם געזעץ אין די הענט!

— מיר זענען ס׳געזעץ!

— אַ נעגער איז קיין מענטש נישט!

— אַ הונט!

— גערעכט! אַ הונט! און אַ משוגענעם הונט דערשיסט מען!

— איך אַפּעליר צו אייך אין נאָמען פון געזעץ! — האָט דער שעריף נאָך העכער געשריען — גייט אַריין אין מיין לאַגע! צו וואָס בין איך דאָ? פאַרוואָס צאָלט מיר די רעגירונג? ס׳געזעץ זאָל אָפּגעהיט ווערן. איך ווייס עס טוט אייך ווי, כ׳ווייס אַז

„אייזערנע מאַנזשעטן", איז ער געוואָרן אָנגעברוגזט און זיך גע-
פרעגט:

— דאס גייט איר מיך שמידן?

— יעס!

— כ'האב זיך דאך אַליין איבערגעגעבן, צו וואס דאַרפט
איר מיך שמידן?

— אַזוי פירט זיך!

דער שעריף האט פלינק אים געשלאָסן די הענט. בוקערט
האט געזען אַז ס'קומען רייטערס, האט ער א נערוועזן דריי גע-
טון מיט די הענט, זיך דערפילט אמובאַהאָלפן און געליטן צו
וואס ער האט זיך אונטערגעגעבן. אַ מינוט צוריק איז ער נאָך
געווען פריי, זיך געקענט אָפּרעכענען מיט יעדן פון זיי און איצט
קען אים יעדער באַליידיקן, שלאָגן... און ער? אים בלייבט נאָר
איבער צו שטשירען מיט די ציין, ווי אַ הונט אויף אַ קייט! ער
האט זיך געכאַפּט אַז ס'איז שפעט חרטה צו האבן, זיך געשעמט
פאר די יונגען פון דארף, וואס ער, בוקערט, וועלכער וואלט גע-
קענט בייקומען פינף פון זיי, איז געשמידט און זיי אַלע זיינען
פריי. און דאָס וואָס ער איז געווען געשמידט האט אים אַזוי דער-
שלאגן, אַז ער אַליין האט זיך דערפילט שולדיק, ערגער פון די אַרז-
מיקע, געוואַרט זיי זאלן זיך נעמען אָפּרעכענען מיט אים, און
געווען זיכער אַז ער וועט שוין פון די זומפן קיין לעבעדיקער
נישט אַרויס.

— אָט איז דער נעגער! אָט שטייט ער! — זיינען די ריי-
טערס מיט געשרייען אַראָפּ פון די פערד, און איינער האָט פון
גרויס פרייד אויסגעשאָסן — הוררי פאַרן שעריף!

הוררי! הוררי!

איינציקווייז זיינען די רייטערס אָנגעקומען, אַרומגעריגלט

„היינט ביי נאַכט נאָך אַ גע־עג פון פינף שעה, האָט מען אין די זומפן געכאַפּט דעם נעגער, וואָס האָט פאַרפירט מר. מעקלורס טאָכטער".

„דער משפט וועט פאָרקומען מאָרגן, זונטאָג נאָכ־מיטאָג, ביים אינדיאַנער בערגל, נישט ווייט פונ'ם בית־עולם, אויפן זעלבן פּלאַץ, וואו דער מערדער האָט פאַר־שלעפּט זיין קרבן".

„מיר האָפן, אַז קיינער פון אונזערע שכנים וועט נישט פאַרפעלן צו זיין אנוועזנד.

די קאָמיטע".

באַלד, נאָכמיטאָג, האָבן די פארמערס אָנגעהויבן צו־נויפצופאָרן זיך אַרום דעם אינדיאַנער בערגל. געקומען זיינען זיי משפּחהווייז. קורצע, ברייטבייניקע סקאָטלענדער, מיט אַרומ־געשווירענע בערדלעך און אָן וואָנסן, וואָס האָט זיי געמאכט אויסזען, אַז זיי האַלטן זיך ביים פאַנאַנדערגיסן, ביינערדיקע ענגלענדער, גלאַט געראַזירט, מיט פאַרקוועטשטע ליפּן, אלטע דייטשן מיט „אָנקל סעמס" אויף די גאָמבעס, מיט זייער פלאַט־דייטש, ווי זיי וואָלטן איצט אריבערגעקומען, עטלעכע איטאַליע־נער, „דזשאָנק פעלערס" (הענדלער מיט אַלטוואַרג) האָבן אָנגע־פאקט אין זייערע שמאָלע וועגעלעך די ווייבער מיט די קינדער, אָנגעהאָנגען וויפל גלעקלעך זיי האָבן נאָר געהאט און פאַר־פאָרן מיט אַ געפילדער. סלאַוון, וואָס האָבן געארבעט ביים פאַקן פאָמעראנצן, זיינען אָנגעקומען אין זייערע היימישע בגדים. רע־פאָרטערס פון די ארומיקע פאמיליען־בלעטלעך זיינען אָנגעפאָרן אויף זייערע וועליסאָפּעדן, חוצפּהדיק און וואוילעריש געלאָפן צווישן עולם, פאפיר אין דער האנט און גענומען נאָטיצן. מיט „האלאָ פראָפעסאָר" האָבן זיי ארומגערינגלט דעם

מעקלורס הארץ בלוטעט, ער איז אַ טאַטע! מיר זענען אָבער פריער פאַר אַלעם בירגער פון די „פאַריייניקטע שטאַטן" און ס'גע-זעץ פון די „פאַריייניקטע שטאַטן" דאַרף אָפּגעהיט ווערן, אַז נישט וואָס פאַר בירגער זענען מיר? אַז נישט וועט איינער דעם צווייטן לעבעדיקערהייט אויפעסן! פריינט און שכנים! גייט אַריין אין מיין לאַגע, קיינער פון אייך וואָלט אויף מיין אָרט נישט בעסער געווען! איך אַפּעליר...

— העלפט מיר „באָיס" — האָט מעקלור זיך אַ לאָז גע-טון צום נעגער, ביי וועמען די אויגן זיינען געווען אָנגעלאָפן מיט בלוט, ס'מויל אָפן, ווי ער וואָלט מיט די שאַרפע ציין זיך געוואָלט פאַרטיידיקן.

דער שעריף האָט מעקלורן אָפּגעשטופּט, האָבן נאָך עט-לעכע זיך אַ לאָז געטון. ס'איז געוואָרן אַ געשלעג. דער שעריף האָט געשלאָגן מיט זיין „קלאָב" רעכטס און לינקס, נישט צו-געלאָזט צום נעגער.

דער כעס ביים עולם איז געוואַקסן, פאַרדראָסן, פאַרוואָס דער שעריף נעמט זיך אָן, שלאָג טגאָר? און מיט אַמאָל האָט זיך ביי איינעם פון אַ קלאַפּ געלאָזט ס'בלוט פון קאָפּ. דאָס איז גענוג גע-ווען. מיט אַ געשריי האָט זיך דער עולם אַ שפּאַר געטון צום שעריף, אים אומגעוואָרפן, געטראָטן מיט די פיס. ביז פאַרטאָג האָבן זיי געפייניקט דעם נעגער און מיט געזאַנג אים געפירט אין דאָרף אַריין.

* *
*

אין „בוירק האָם ניוס", וואָס ערשיינט איין מאָל אין וואָך, איז געווען אָפּגעדרוקט אויף דער ערשטער זייט מיט גרויסע אותיות:

אָט, וואס רופט צו זיך די שוואַכע.

— מען פירט אים! מען פירט אים! — האָט זיך געהערט פון אַלע זייטן.

דער עולם איז אויפגעשפּרונגען, זיך גענומען שטופּן נענטער צום בערגל, זיך געשטעלט אויף די שפּיץ פינגער.

בוקערט איז געגאַנגען גלייך, געקוקט פאַר זיך, ווי ער וואָלט קיינעם נישט געזען. ער האָט אויסגעזען צו זיין רויק. נאָך אין דער זעלבער נאכט, ווען ער האָט זיך איבערגעגעבן דעם שעריף און מען האָט אים אַ היים געבראַכט אַ צעביילטן, אַ צעאַרגעטן, איז אים באַפאַלן אַ שווערע מרה־שחורה. ער האָט אויפגעהערט צו צי־טערן, זיך מער נישט געבעטן מען זאָל אים שענקען דאס לעבן, געווען גלייכגילטיק צו די אַרומיקע, נישט געענטפערט אויף זייערע פראַגן. שעהן איז ער געזעסן אַ פאַרטראַכטער און אַז ער האָט שוין יאָ עפּעס אַרויסגעזאָגט, איז דאָס נישט געווען דאָס, וועגן וואָס ער האָט געטראַכט, נאָר עפּעס אַ נאַרישקייט, וואס עס איז אים גאָר נישט אָנגעגאַנגען. דער איינציקער וועמען ער האָט גע־ענטפערט איז געווען דער גלח. ער האָט זיך געפילט בעסער אין זיין געגנוואַרט, אים געבעטן ער זאָל אים לייענען, ווי מען האט געקרייצט יעזוסן. און אַז דער גלח האָט געלייענט איז די מרה שחורה אַוועק און זיין פּנים האָט געגלאַנצט מיט אַזאַ פעטע שוואַרצקייט, אַז עס האט אויסגעזען, אַז אויב מען וועט איינשניידן די הויט, וועט רינען שוואַרץ בלוט. איצט, אַז ער איז צוגעקומען צום בענקל האָט ער זיך אָפּגעצלמט, געוואָרפן אַ בליק אויפן עולם און די רויקייט פון זיין פּנים איז פאַרשווינדן. ער האָט כמעט אַלע־מען דערקענט, אין איין רגע אָנגערופן צענדליקע נעמען, זיך גע־וואונדערט מיט וועמען דער פּאָסטמייסטער שטייט. אַה, ער קען אים, האָט נאָר פאַרגעסן זיין פאַמיליע, איצט די לעצטע וואָך האָט זיך

געוועזענעם אַפּטייקער, אַ זקן מיט ווייסע האָר ביז איבער די אַקסלען, מיט אַן אָפּגעשאָסענעם הוט אַלאַ דזשאָרזש וואַשינגטאָן און צופרידענע פּאַרצייכנט, אַז דאָס איז שוין די דרייסיקסטע לינטשעריי, וואָס דער „פּראָפעסאָר" האָט איוף זיין לעבן בייגעוואוינט. מיטן זאַמדיקן וועג איז אָנגעקומען דער שוסטער פון דאָרף, אַ מגושמדיקער ייד. ער איז געווען פאַרשטויבט, דערשוויצט, זיך געאיילט און דערמאָנט, אַז פּונקט אַזוי פאַרשמאַיעט האָט ער געדאַרפט זיין אין דער אַלטער היים, ווען ער איז געלאָפן נאָך דער השכמה זען ווי מען פּושטירט ס'מיליטער.

מענטשן וואָס האָבן זיך כמעט נישט געקענט צונויפריידן, זיך אויסגעמיטן ס'גאַנצע לעבן, זיך פיינט געהאַט, האָבן מיט אַמאָל אַוועקוואָרפן אַלע פאָרורטיילן, זיך מער נישט געטיילט אין אַמעריקאַנער, דייטשן, איטאַליענער און סלאַוון, פאַרגעסן אַן דעם איינצעלנעם, ווי ער וואָלט גאָרנישט עקזיסטירט און זיך פאַרייניקט. דאָס איז די ווייסע ראַסע זיך געקומען אָפּרעכנען מיט דער שוואַרצער.

דער עולם איז געוואָרן אַלץ גרעסער, זיך צעלייגט אַרום דעם בערגל, געוואָרן אומגעדולדיק ווי אין אַ צירק, איידער די סצענע עפנט זיך און אָנגעהויבן צו אַפּלאָדירן.

עס איז געווען הייס. די באַגוול-פעלדער זיינען געשטאַנען פאַרשטויבטע, די צעבליטע קעפלעך געבויגן צו דער ערד. באַרג אַראָפּ האָט זיך געצויגן די סעמעטערי (בית עולם), אַרומגעצוימט מיט אַ ווייסן שטיינערנעם פּלויט, די קברים וואָס זיינען געלאָפן אין גלייכע שורות, האָבן פון דערווייטנס זיך דערבענטערט, די ברייטע שטיינער האָבן אויסגעזען ווי אָפּגעקאַלעכטע הייזלעך און די ווייסע צלמים איבער זיי האָבן דערציילט וועגן רחמנות, וועגן אַ געקרייצטן

— ווי שוואַך ער איז וואָלט איך געגעבן אַ פינפערל זאָלסט אים אַרויסרופן אויף אַ „פייט”!

— האַ, האַ, דער נעגער וואָלט אַזעלכע פינף ווי דו בייגעקומען!

— סוועט זיין אַ שווערער „דזשאַב”, באָיס!

— וואָס, אים אָפּצוברעכן? — האָט זיך איינער צולאַכט.

— ביי אַ גוט פייער וועט פון אים אין צוואַנציק מינוט קיין זכר נישט בלייבן!

— כ’וועט, אַז ס’וועט נעמען איבער אַ האַלבע שעה!

— אין וויפל?

— צוויי צו איינס!

— אָל-רייט!

— און דעם שעריף האָבן זיי גוט צוגעקלאַפּט, האַ, — האָט איינער אַריינגעוואָרפן.

— ער ליגט צו בעט.

— גוט אַזוי!

— ער האָט שוין געהאַט צופיל פעפער אין דער נאָז!

— וועט פאַרזאָגן אַ צענטן זיך אָנצונעמען פאַר אַ נעגער!

— וואָס ווען מיר זיך דאָ פרעגלען; קומט זיך צוזעצן הינטערן בוים, דאָרט איז קילער!

— האַלאָ הערי וואו איז דער טאַטע? — האָט דער שוסטער אַ קלאַפּ געטון ליוויס בחורל איבער דער פלייצע.

— קענסט נישט מיין אַלטן? ער איז צעדרייט! כ’האב היינט געהאַט אַ „אַרגומענט” מיט אים! — האט הערי געשמייכלט

— ער סטראַשעט אונז איבערצולאָזן אין בוירק און אליין וועט ער זיך באַזעצן אין ניו-יאָרק צווישן יידן! לויט אים דאַרף מען ס’גאַנצע דאָרף לינטשן, נישט דעם נעגער, ווי געפעלט דיר? האַ, האַ, האַ!

דער מאַן געקויפט אַ נייע „מאַשין" (אַווטאָמאָביל), באַצאָלט דריי טויזנט דאָלאַר. בוקערט האָט זיך נישט געקענט באַפרייען פון ד'עם פאַרגעסענעם נאָמען, ווי פון אַ פערעקשנטער פליג, געזען פאַר זיך דעם דריי-טויזנט-דאָלאַרדיקן אווטאָמאָביל, געזען די גאַס און דאס הויז, וואו דער מאַן האָט געוווינט, זיך אָבער נישט געקענט דערמאָנען זיין נאָמען; געליטן דערפון, זיך ווייטער אָנגעשטרענגט ווי דאס וואלט געווען די וויכטיקסטע זאַך, וואס האָט אים איצט אינטערעסירט.

די מענטשן וואס האבן בוקערטן געבראַכט, האָבן זיך גע-האַלטן אין איין פאָרען. זיי האבן אַראָפּגענומען פון אַ אווטאָ-מאָביל קייטן, שטריק, אַן אייזערנע שטאַנג, געפלאכטענע קאָשיק-לעך מיט גאָפּט.

— וואו איז האָליך? — האט איינער געפרעגט.

— טאַקע, וואו איז האָליך? — איז אַ צווייטער געבליבן שטיין מיט אַ צועפנט מויל.

— לאָז עמיצער צופאָרן צום וועלדל און ברענגען!

— איצט גיין פאָרן?

— וועט מען פאַרשפעטיקן?

— מאַכט עס שנעל, חברה!

פינף יונגען זיינען אַרויף אויף אַן אווטאמאביל און מיט אַ פייף פאַרשווינדן.

די שמחה איז אָפּגעריסן געוואָרן. דעם עולם האט דערעסן צו קוקן אויפן נעגער, זיך איינציקווייז גענומען צוזעצן אין שאטן, אַרויסגענומען „סענדוויטשעס" און געגעסן.

איך וואָלט זיך מיט אים נישט געוואָלט טרעפן איינער אַליין ביי נאַכט! — האָט איינער געוויזן אויף בוקערטן.

— דו מיינסט ווייל ער איז אַזוי הויך, מוז ער זיין שטאַרק?

האט געקלונגען ווי פון אַ טראָמפּייט, וואס רעדט צו מיר און זאגט:
„קום אַרויף צו מיר און איך וועל דיר ווייזן זאַכן, וואס וועלן געשען שפּעטער — — —"

עס איז געוואָרן שטיל ווי ביי אַ גאָטעס-דינסט. דער עולם איז געשטאַנען אויף די שפּיץ נעגל, זיך איינגעהערט און פאַר די אויגן האָט זיך געבלייכט אַ פאַרגליווערטע סעמעטערי, וואו די ווייסע צלמים האָבן געצאַמט און אָפּגעטעמפּט דעם קלענסטן פאַר-לאַנג. די עלטערע פאַרמערס האָבן זיך שלעכט געפילט, אויסגע-מיטן איינער דעם צווייטנס בליק. בוקערטס שטימע האָט געקלונ-גען אַלץ העכער און קלאָרער, די אויגן געוועגדט צום הימל ווי אַ הייליקער, אַזוי האָבן געמוזט אויסזען די ערשטע קריסטן ווען זיי זיינען געשטאַנען פאַר די שייטער-הויפנס.

דער עולם האָט מיט אַמאָל זיך גענומען אַרומקוקן, פאַר-געסן אָן בוקערטן און אייגער האָט גענומען פרעגן דעם צווייטן:
— וואָס איז דער מער? וואָס איז דאָרט?

צווישן דעם עולם איז געשטאַנען אַ נידעריקער מאַן, ווע־מעס אויפגעהויבענע פויסטן האָבן זיך בלויז אַרויסגעזען און זיין שטי-מע האָט געקלונגען טעמפּ און פייכט, ווי פון אַ קבר ארויס:
— קריסטן זייט איר; אויב איר זייט קריסטן, איז אַ חרפה צו זיין אַ קריסט, בין איך קיין קריסט נישט!

דער עולם האָט אויפגעציטערט. די אויגן זיינען געוועזן שטאַר, די מיילער צועפנט. און אינגאַנצן האָבן זיי אויסגעזען ווי פון ווייכן ליים אויסגעקנאָטן און יעדע האַנט וואָלט געקאָנט די מאַסן בויגן, איבערקנעטן.

דער אווטאָמאָביל מיט האָלץ, וואָס האָט זיך באַוויזן אויפן זאַמדיקן וועג איז געגוג געווען, אַז דער נאַר-וואָס איינגעדרעמל-טער פאַרגעניגן צו פייניקן אַ שוואַכערן, זאָל זיך צוריק אויפוועקן

— וואס מיינסטו ? — האט דער שוסטער אַרויפגערוקט דעם שטייפן קאַפּעליוש און געוואָרן פילאָזאָפיש — צו פאַרברענען אַפילו אַ שוואַרצן דאַרף מען האבן אַ לב! נאָר גוים קענען עס!

— ביסט אַזאַ גרינהאָרן ווי מיין אַלטער! — האט הערי אים אַ לאַך געטון אין פנים אַריין.

דער שוסטער האט אַרויפגעלייגט אויף הערים קאָפּ זיין צע־יוירענע האַנט, אַז יענער האָט זיך אַזש פון אונבאַהאָלפנקייט איינ־געבויגן, אים אָנגעקוקט מיט בטול, גאר נישט געענטפערט און פאַר־שווינדן צווישן עולם.

— אַ גרינהאָרן — האט אים הערי נאכגעקוקט.

— ער רעדט מיטן „סעקסטאָן"—האט זיך עמיצער אנגערופן.

— ווער, דער בעגער ?

— וואס וויל ער ?

— איך ווייס נישט.

— ער וויל מען זאל אים געבן אַ ביבעל.

— פאַרן טויט ווערן זיי פרום.

— מען זאגט, אַז דער גלח איז ביי אים געווען אַ גאַנצע נאַכט.

— ער דאַרף אונז דאַנקבאַר זיין — באַלד וועלן מיר אים שיקן אין גן־עדן אַריין.

בוקערט האָט אַנידער געקניט און אויפן קול געגומען לייענען פון „הייליקן דזשאַן". דער עולם וואס האט געהאַלטן אין איין שפּאַסן, איז געוואָרן נייגעריק, אויפגעהערט צו טומלען און זיך איינגעהערט. בוקערטס שטימע וואס האָט אין אנהויב געציטערט, איז געוואָרן זיכער, העכער געקלונגען איבערן פעלד.

„— — — און איך האָב געזען ווי אין הימל האט זיך אַ טיר געעפנט, און די ערשטע שטימע, וואס האט גערעדט צו מיר־

אַרומגערינגלט בוקערטן, ווי זיי וואָלטן מורא געהאַט מען זאָל אים נישט אַרויסרייסן, און אָנגעכמורעטע צוגעשטאַבען צו אים:

— פּאַרטיק?

בוקערט האט ווידער אַנידער געקניט, אַ ווײַלע תּפילה געטון געקוקט אויף אַ קליין ווערמל, וואס איז געקראָכן נעבן זייגע קניען, עס אַוועקגעשאַרט, ווי ער וואָלט מורא געהאַט מען זאָל עס נישט צעטרעטען און אַ רויקער זיך אויפגעשטעלט. ס'האָט אויסגעזען, אַז ער באַגרייפט נישט וואס שטייט אים פאָר. ער איז צוגעגאַנגען צום בענקל, זיך אָנגעשפּאַרט מיט די פּלייצעס אָן דער אייזערנער שטאַבע, שטום און גלייכגילטיק געקוקט אויפן עולם, אויף די מענטשן וואס פאָרען זיך אַרום אים.

אַ האַלב טוץ מענטשן האָבן אים צוגעבונדן צו דער שטאַבע, געדרייט און געקניפּט שטריק און קייטן אַרום זיין קערפּער, אַזוי, אַז ער איז געבליבן שטיין ביי דעם אייזן ווי אַן אויסגעהאַקטער. מען האט אים אַרומגעלייגט מיט שטיקער האָלץ, טרוקענע צווייגן און אַלץ באַגאָסן מיט נאַפט.

דער עולם האט זיך אַ שפּאַר געטון פון די פּלעצער, געוואלט בעסער זען, אַרויפגעקראָכן אויף ביימער, אויף אוטאָמאָבילן טאַטעס האָבן אויפגעהויבן די קינדער, מענער האָבן געהאַלטן זייערע ווייבער אויף די אַקסלען און מיט איינגעהאלטענע אָטעמס געוואַרט וואס ס'וועט געשען.

מעקלור, אָנגעטון יום-טובדיק, איז אונטערגעגאַנגען מיט ווירדע און נישט אויפגעהערט איבערצוחזרן:

— כ'דאַנק גאָט, וואס ער האָט מיר געהאָלפן קריגן גערעכטיקייט פאַר מיין אָרעמער טאָכטער! כ'דאַנק גאָט —

בוקערטס אויסגעלאָשענע אויגן האָבן זיך אַ ציגד געטון, ס'בלוט האט זיך אַ שפּאַר געטון אין די שלייפן, אין קאָפּ

און פון אַלע זייטן האָבן זיך געהערט קולות.

— וואס וויל ער, דער „יענקי״?

— ווער דאַרף אים דאָ?

— לאָז ער גיין נאָך באָסטאָן!

— ווען נישט די פאַרדאַמטע יענקיס וואלט צו דעם אַלעם נישט געקומען!

— זיי האָבן באַפרייט די נעגערס — לאָזן זיי זיך משדך זיין מיט די שוואַרצע!

דערווייל איז אנגעלאָפן דער אוטאָמאָביל, מען האט גענומען קלאַפן די שטאַבע טיף אין בערגל אריין, געקלאַפט מיט שווערע האַמערס, וואס האבן פאַרהילכט די ווערטער פון „הייליקן דזשאַן״. די שטאַבע האָט מען אָנגעלייגט מיט שטיינער, צעלייגט דאס האָלץ און אַ האַלב טוץ מענטשן זענען אונטערגעגאַנגען צו בוקערטן.

— פאַרטיק?

בוקערט האָט זיך פאַמעלעך אויפגעשטעלט, זיי אנגעקוקט, ווי ער וואלט נישט געוואלט פאַרגעסן זייערע פנימער, גענומען רייסן פון „הייליקן דזשאַן״ אַ בלאַט נאָך אַ בלאַט, זיי געטיילט דעם אַרומיקן עולם.

אַ שוידער איז ביי אַלעמען דורך, געפילט, אַז ווען עמיצער שטעלט זיך איצט פאַר אים איין וואלט זיך ביי קיינעם קיין האַנט נישט געהויבן, זיי וואָלטן זיך צעפאָרן אַהיים.

אַ שווערע, דריקנדע שטילקייט האט זיך געלייגט איבער אַלעמען. דא און דאָרט, האָבן זיך אייניקע פאַרמערס דורכגעשטופּט מיט די עלנבויגנס צווישן עולם, פון פאַרדרוס געשאָלטן, געשפּיגן און זיך געלאָזט גיין אַ היים. אַנדערע זיינען פאַרשווינדען מיט זייערע אווטאמאבילן. דאס האט געווירקט אויפן עולם, אים געמאַכט נערוועזער. די אנפירער האָבן עס דערפילט, זיך איבערגעשראָקן,

זוונד, האט ער זיך געדרייט, געקאָרטשעט באַוואויגן מיט יעדן גליד, מיט יעדן מוסקול, געקרעכצט. ער האט זיך צעשריגן מיט אויפטרייסלענדע קולות. די מוסקולן אויף די הענט, אויף דער ברוסט האבן זיך אָנגעצויגן ביז צום פּלאַצן; די אויגן, בלוטיקע זיינען געקראכן פון קאָפּ און די געשרייען זיינען פארהילכט געווארן פון ווילדן המון:

— מען דארף מיט אַלע אַזוי טון!

— אַ לעסאָן. (אַ לעקציע)

— ער וועט שוין מער קיין ווייס מיידל נישט באַפאַלן!

— פילסט? — האט איינער אַ שניף געטון און זיך באַלעקט.

— אַה-ה, טאַקע!

— סמאַליעט!

— אַ חזיר!

מעקלור איז געווען באַרוישט, זיך געוואַקלט פון גליק. ער האט אַראָפּגעוואָרפן דעם ראָק, זיך גענומן קלאַפּן מיט די פויסטן אין דער ברוסט, לייכט אַפּירגעווארפן די פיס און הייזעריק גע-זונגען. דער עולם האט אונטערגעכאַפּט, אַן עלטערער קצב האט זיך אים געווארפן אין די ארעמס. זיי האבן זיך געקושט, זיך אויסגעצויגן אויף דער ערד און זייערע צעהיצטע קערפּערס האבן זיך געקאָרטשעט אויפן גראז. דער עולם איז געווארן ווילד, זיך אַרומגעכאַפּט, געשריגן, ווי ער וואָלט מיט אַמאָל זיך געוואָלט באפרייען פון עפּעס פרעמדס, וואס איז געהאנגען ווי אַ קייט ארום זיי-נע פיס און ס׳האט אויסגעזען, ווי דאס געצנדינערייַ האט נאך אַ צוויי טויזנט יאָריקן שלאָף, זיך צוריק אויפגעכאַפּט אינם מענטשן, געמט נקמה פאר די אויסגעצערטע קערפּערס, געשמיסענע לייבער, ווייל אויסרייסן מיטן ווארצל די דורות פון צוריקגעהאַלטנקייט. האט מען דעם בעקרייצטן גאט, וואס האט מיט דעם כשוף-ווארט

איז געוואָרן לופטיקער, האָט אים אַזאַ ליכטיקייט אַרומגענומען, אַז ער האָט אַרומגעכאַפּט דעם גאַנצן עולם. אָן אַ צאָל געשעענישן האָבן זיך אָפּגעצייכנט אין איין רגע, אַלע אַזוי בולט קלאָר, מיט אַלע קלייניקייטן און הינטער די קלייניקייטן האט זיך געצויגן, ווי אין חלום, אַ פֿאַרווייטיקטע בלייכקייט, אַרויסגעקוקט פֿון צווישן די געשעענישן, ווי פֿון אַ באַהעלטעניש, איינגעקרעמפּט דאס האַרץ און יעדעס מאָל איינגערוימט: קעררי, קעררי — —

מעקלור האט אָנגעווּנטשן אַ שוועבעל און עס צוגעטראָגן צו די צווייגן.

— אוי־הה... — איז דורך אין דער לופֿט, ווי אַ ווינט וואָלט געוויינט, און דער עולם האָט זיך נענטער אַ שפּאַר געטון.

איבער אַ רגע האט זיך בלויז געזען אַ בלויע פֿלעמל. באַלד האָט דער נאָפט זיך צעפֿלאַקערט, פֿונקען האָבן זיך צעשאָטן, האַלץ האט געגומען קנאַקן. אין איין אויגנבליק האָבן זיך בוקערטס הויזן אָנגעכאַפּט און ס'האט זיך געהערט אַ סמאַליע פֿון פֿלייש. ער האט צומאָל קיין קרעכץ געטון.

די פֿלאַמען זיינען פֿאַמעליך געקראָכן איבער זיינע קליידער, פֿונקען האבן זיך אַ שפּאַר געטון פֿון אַ געדיכטן, גרויען וואָלקן רויך. בוקערט האט אַ דריי געטון דעם קאָפּ און אין זיין צעגויפּ־געקאָרטשעט, פֿאַרווייטיקט פּנים איז געווען עפּעס אַ מילדקייט. מיט אַמאָל האט ער זיך געגומען קאָרטשען הינטער די שטריק, זיך אַ צי געטון, עטוואָס אוועקגערוקט דעם קאָפּ פֿון וואַקסענדען פֿייער און צום ערשטן מאָל זיך צעשריגן:

— אוי, מיין גאט! מענטשן לאָזט מיך אָפּ! כ'האב אייך עפּעס צו זאָגן, כ'בעט אייך לאָזט מיך אָפּ, אוי, מיין גאָט, מיין גאָט...

מיט פֿאַרקוועטשטע פֿויסטן, די ווייס־שרייענדע ציין איינגע־ביסן אין די ליפּן, וואס האָבן אויסגעזען ווי אַ פֿאַרבלוטיקטע

דערוויטערט, דערוויטערט, געגומען שוימען פאַר די אויגן ווי פייערדיקע רינגען, אים אַרומגעוויקלט. ער האָט דערזען די מוטער איבער זיך, מיט אַן אונגעהיירע שנעלקייט גענומען מיט איר פליען, די פלאַמען נאָך אים. ער האָט געעפנט דאָס רעכטע אויג, געזען ווי מענטשן שטייען מיט די פיס אַרויף און אַ ווײַלע גע-בליבן אַזוי ליגן. די פלאַמען האָבן אים אַיינגעהילט, געקנאַקט, ווי מען וואָלט אויף זיי געגאָסן אייל און די לופט איז פול גע-ווען מיט סמאַלינעס.

דער המון איז זיך פאַנאַנדערגעפאָרן. אַרום דעם צעברענטן פייער, וואָס האָט זיך דאָ און דאָרט צופלאַקערט אויף אַ רגע און געזונקען, האָבן זיך יונגען אַרומגעדרייט, געשאַרט מיט שטעקענס אין אַש, געזוכט פאַר אַ זכר, ווער אַ צאָן, ווער אַן אָפּגעברענטן ביין, — די קומענדע דורות זאָלן זען, אַז זייערע פאָטערס זיינען געווען בראַווע אַמעריקאַנער.

די זון האָט זיך גענומען זעצן. אַרום אים איז געווען שטיל — די שטילקייט פון אַ בית-עולם, ווען מען פאַרשיט אַ פרישן קבר און די יללות הענגען נאָך אין דער לופט. פון וואַלד זיי-נען אָנגעפלויגן קראָען, געשפרייזט מיט צעעפנטע שנאָבלען אַרום דעם טליענדען בערגל, געקראַקעט און געוואַרט, ס'זאָל אויסגע-לאָשן ווערן. עס האָט זיך געהערט אַ פאַרשטיקט ברומעריי, ווי די ערד וואָלט אַרויסגעלאָזט די אייגעזאַפּטע געשרייען און קולות. און די צלמים אויף דער סעמעטערי זיינען געשטאַנען פאַרפלאַמטע אונטער דער פאַגייענדער זון — דערציילט וועגן געקרייצטן גאָט, וואָס רופט צו זיך די שוואַכע.

„רחמנות״ צעבראָכן די אַלטע געטער, זיך געראַנגלט מיט אויס-געלאַסנקייט און זינד, צוריק אַרויפגעזעצט אויף דער שטאַבע און איר אונטערגעצונדן.

בוקערטס געשרייען זיינען געווארן שוואַכער, ווי די כחות וואָלטן אים פאַרלאָזן. דער קאָפּ, ווי פאַרחלשט איז געלעגן אויף דער ברוסט. ער האט נישט געשאָלטן, בלויז געקרעכצט און זיך געבעטן:

— מענטשן, האט רחמנות, דערשיסט מיך! מענטשן...

קיינער האט זיך נישט צוגעהערט.

פּלוצלונג האָט דער שטריק, וואס איז געווען אַרום די אַקסלען און דער ברוסט, זיך איבערגעברענט און נאכגעלאזט. די קייט האט זיך אראָפּגעגליטשט פון די ארעמס און ער האָט זיך אויסגעגלייכט, געשטעלט עטלעכע טריט און זיך אַ ריס געטון. שטיקלעך ברענענדע קליידער זיינען געפאַלן דאָ און דאָרט.

דער ווילדער המון האָט עס נישט ערווארטעט און זיך אָפּגערוקט אויף צוריק. אַ שרעק, אַז דער ברענענדער ריז קען יעדע מינוט זיך באַפרייען און אַריין צווישן עולם, האָט יעדן ארומגענומען. די פרויען און קינדער האָבן אָנגעהויבן שרייען, זיך געשאַרט צו די מענער.

די קייט אַרום די פיס האָט בוקערטן צוריקגעהאַלטן. מיט צושפּרייטע הענט, איינגאַנצן אין פלאַמען, האָט ער זיך אַ לאָז גע-טון צום המון, זיך איבערגעקייקלט און געבליבן ליגן אין אַ זייט פון פייער. דער קאָפּ איז געלעגן נידריקער ווי די פיס.

פאַר אים איז ביסלעכווייז אַלעס אָפּגעשטאָרבן, צושוואומען, בלויז אין די אויערן האָט טעמפּ געקלאַפּט, ווי מען וואָלט גע-שמידט מיט שווערע האַמערס שטיקער בליי, דאָס קלאַפּן האָט זיך

ראַסע

ביז מיטאָג איז געפאַלן אַ דינער טרוקענער שניי, דערנאָך האָט געכאַפּט אַ פראָסט און ס'האָט זיך געפילט אין דער לופט, ווי ער ווערט אַלץ שטאַרקער און שטאַרקער.

אַ פּאַרטיע לאַנד־מעסטערס זיינען געווען צעוואָרפן איבערן פרייען פעלד. געריייניקט דעם שניי, געקלאַפּט פענדלעך אין דער געפרוירענער ערד, געשפרונגען פון איין פוס אויפן צווייטן, גע־הויבן די הענד און געשריען:

— רעכטס!

— לינקס!

— אָל־ראַיט!

די קולות זיינען געווען אַזוי אָפּט. געקומען פון אַלע זייטן, אַז ס'איז שווער געווען צו גלויבן, אַז נאָר זעקס מענטשן געפינען זיך דאָ.

שטיקלעך וואַלד זיינען געווען צעוואָרפן איבערן גאַנצן שטח די ביימער פאַרשנייטע, ווי מיט צעדריוועלטע וואַטע באַצויגן, זיי־נען געשטאַנען איינגעקאָרטשעטע, פאַרריסן די נאַקעטע, איינגעדאַרטע צווייגן און זיך קיין ריר נישט געטאָן.

און אַז ס'איז אַ לאַנדמעסטער שטאַרק קאַלט געוואָרן, האָט ער געכאַפּט די האַק, זיך גענומען איינבייסן מיט איר אין אַ בוים, און יעדער קרעכץ פון דעם האַקער האָט זיך לאַנג געטראָגן איבער די פאַרשנייטע פעלדער.

אַ בלוי פייערל האָט זיך געצויגן איבערן שניי, אים גע־שמאָלצן, זיך פאַרלוירן אין אַ געדיכטן רויך, פון מאָל צו מאָל אַרויסגעלאָזט בלויע פלעמלעך, צוריק פאַרשוואונדן און איבער־געלאָזט אַרום זיך אַ קופּערשיין.

— קומט!

— קומט!

זיי האָבן געכאַפּט די אינסטרומענטן אויף די פּלייצעס און מיט אַ „רעגטאַים״ זיך געלאָזט זוכן אַ פאַרמער.

דער פראָסט איז פאַרקראָכן אונטער די מלבושים, דורכגענומען די ביינער, און די פאַרשנייטע פעלדער האָבן געבלענדט די אויגן, מיד געמאַכט. עס האָט אָנגעהויבן צו ווערן טונקל. די פּאַרטיע איז שוין געווען עטלעכע וואָכן אונטערוועגס, גענעכטיקט וואו מען האָט געענדיקט די אַרבעט, זעלטן זיך פאַרקליבן אין איינעם פון די „קעמפּס״ וואָס זיינען געווען צעוואָרפן איבער דער ליניע. אויסגע־שמירטע, געפרוירענע האָבן זיי זיך געשלעפּט איבער די פאַרשניי־טע פעלדער, אויפגעהערט צו זינגען, געקוקט אין אַלע זייטן טאָ־מער וועט מען דערזען אַ ליכט, און אפילו פאַרגעסן, אַז מאָרגן אין דער צייט וועלן זיי זיין פריי. יעדערער וועט קענען אויף צוויי וואָכן פאָרן וואוהין ער וועט נאָר וועלן. איצט האָט אַלעמען פאַרפאָלגט איין געדאַנק — וואָס גיכער צו זיין אין אַ וואַרעמער שטוב און אַריינגיסן אין זיך עפּעס הייסעס, ס׳זאָל ברינען, ס׳זאָל אויפטייען די פאַרפרוירענע גלידער. אַ מידקייט האָט זיך איבער אַלעמען געלייגט, און ווען איינער שטעלט זיך אָפּ און זאָגט, אַז ער קען ווייטער נישט גיין, וואָלטן אַלע געבליבן נעכטיקן אין מיטן פעלד.

— כ׳בין שוין מיד גייענדיק — האָט איינער אַ בורטשע געטון.

— אַז דאָס איז אַ וויסטעניש!

— ווער ווייסט וואו מיר פאַרקריכן?

— קומט, קומט! — האָט דער יידישער בחור זיי געטרייסט. — מיר וועלן געפינען אַ פאַרמער.

דער אויפזעער איבער דער פּאַרטיע, אַ יידישער בחור, איז געשטאַנען ביים „טרענזיט", אָנגעפירט די קאָמאַנדע מיט ביידע הענט, געווען צופרידן וואָס די אַרבעט איז שוין באַלד געענדיקט, וואָס מאָרגן אין דער צייט וועט די „ליניע" זיין אויסגעלייגט.

פון לאַנג שטיין אויף איין אָרט, האָט דער פראָסט אַזוי אים דורכגענומען, אַז ער האָט קוים געקענט רירן מיט די פינגער און מיט שווערקייט פאַרשריבן די אויסמעסטונגען. ער האָט זיך געווענדט צום שכן, וועלכער האָט זיך געהאַלטן מיט די הענטשקעס פאַר די אויערן און אונטערגעטאַנצט:

— וואָס זאָגסטו, דזשאַן, ס'וועט זיין אויף היינט גענוג?

— גענוג, גענוג! דער סאָן אָוו ע גאָן, דער פראָסט בייסט צו שטאַרק!

—אָל-ראַיט, מיר וועלן נעמען די לעצטע אויסמעסטונג.

ער האָט אָנגעשטעלט דעם „טרענזיט", געמאַכט מיט די הענט רעכטס, לינקס, אַראָפּגעכאַפּט דעם שוואַרצן קעפּ, מען זאָל אים בעסער זען איבערן שניי און מיט אַ זינגענדיקן „אָל-ראַיט" אָנגעזאָגט דער פּאַרטיע, אַז די אַרבעט איז געענדיקט.

די שייגאָצים האָבן אַ כאַפּ-געטאָן די אינסטרומענטן און אין אַ ווײַלע ארום זיינען אַלע געשטאַנען אַרום פייערל.

— מיר וועלן גיין צוריק אין קעמפּ? — האָט זיך איינער אָנגערופן.

— צו ווייט.

— מיר דאַרפן מאָרגן ענדיקן די אַרבעט.

— דעריבער?

— ס'קאָן זיין דאָ ערגעץ וואוינט אַ פּאַרמער, וועלן מיר איבערנעכטיקן.

— טאָ וואָס שטייען מיר?

— ווייל איך וויל נישט אַרבעטן אונטער אַ ייד!
— קיינער נויט דיך נישט!
— וועל איך טאַקע מער נישט אַרבעטן!
— אַרבעט נישט!

דער ייד האָט געציטערט פון אויפרעגונג, געפילט אַז אויב זיי וועלן נישט געפינען קיין פאַרמער, קענען די פינף גוים אים דערהרגענען, ער האָט געוואַרט, אַז יעדע רגע וועט זיך אימיצער פון זיי אויף אים ווארפן, און זיך געוואָלט קלאָר-מאַכן פון וואַנען געמט זיך אַזאַ שנאה צו אים. ער איז דאַכט זיך געווען זייער גוט צו זיי, קיין זאַך זיי נישט אויסגערעדט, ער פרירט דאָך פונקט אַזוי ווי זיי. זאָל עס זיין בלויז דערפאַר, וואָס ער איז אַ ייד?

עס האָט זיך דערהערט אַ ביל פון אַ הונט, אַלע האָבן זיך אָפּגעשטעלט, געוואָלט כאַפּן פון וואַנען דער ביל איז געקומען און דערזען צווישן די ביימער אַ ליכט אין אַ פענסטער. אויפגע-רוימטע האָבן זיך אַ לאָז-געטאָן צו דער פאַרם. דער שייגעץ וואָס האָט נישט געוואָלט אַרבעטן אונטער אַ ייד, איז אויסגעוואַקסן נעבן דעם יידישן בחור:

— לאָזט מיך אַביסל האַלטן דעם „טרעגזיט"; ס'איז דאָך אייך קאַלט.

— אָל-ראַיט, ס'מאַכט נישט — האָט דער ייד אַ שאָקל-גע-טאָן מיט דער האַנט און געשפּרייזט ווייטער מיטן „טרעגזיט".

ער האָט דערפילט, אַז ער וועט זיך קיינמאָל נישט צונויפ-לעבן מיט די גוים; אַז ער לעבט אין אַ טעות — און אַ שנאה האָט זיך דערוועקט אין אים

— לאָמיר נאָר צעלייגן אַ פייער און דאָ איבערנעכטיקן; כ'קען שוין נישט גיין!

אויב דו ווילסט זיך אויפהייבן מיט שטייפע פיס, אָל־ראַיט! — האָט דער יידישער בחור, בלוי פון קעלט, געשפּאַסט.

די שייגאָצים האָבן זיך איבערגעקוקט, גאָרנישט געענטפערט און זיך ווייטער געשלעפּט. יעדן האָט אין האַרצן, אַליין נישט ווּיסנדיק פאַרוואָס, פאַרדראָסן אויפן „דזשו". צי דערפאַר וואָס דער „שיני" פירט אָן די פּאַרטיע, צי דערפאַר וואָס ער נעמט מער געהאַלט, צי אפשר דערפאַר וואָס ער איז אויפגערוימט, נאָר ווי די זאַך זאָל נישט זיין, האָט יעדערער געזוכט זיך צו פאַרטשעפּן מיט אים, ווי ער וואָלט דערמיט געוואָלט פאַרגעסן די אייגענע צרות.

— מיר האָבן היינט אינגאַנצן נישט געדאַרפט אַרויסגיין — האָט זיך איינער אָנגערופן.

— אינדערפרי איז נישט קאַלט געווען — האָט דער ייד געענטפערט.

— אָבער ס'האָט געשנייט! — האָט אַ צווייטער אַריינגע־וואָרפן.

— טאָ וואָס איז?

— אַז עס שנייט גייט מען נישט מעסטן!

— דאָס ערגסטע איז צו אַרבעטן פאַר אַ פּריוואַט־פירמע!

— מען דאַרף נאָר אַרבעטן פאַר דער רעגירונג!

— ווער האַלט אייך? — האָט זיך דער ייד אָנגערופן.

— זע נאָר ווי שטייף ער איז! דו ביסט נישט דער באָס!

— איבער דער אַרבעט בין איך דער באָס!

— ביסטו!

— טאָ וואָס דריגעסטו?

די שנור דרייט זיך אויס, לאָזט אַרויס פון קאָפּ אַ ביינערנעם קאַם, הויבט אים אויף און זעצט אים אַריין אין אירע צעפּאַלטעטע האָר, ווי מען זעצט אַריין אַ ווידלע אין אַ בונט היי. זי נורעט זיך איין אין די ווייכע קישנס און פילט, אַז ס'איז איר אומעטיק:

צייט די שוויגער איז געקומען צו איר אין הויז אַריין האָט מאַדאַם מאַרקיז דערפילט, אַז אַלץ איז איר דאָ פרעמד, ווי די אַלטע וואָלט געווען איר געוויסן, און זי האָט גענומען בענקען צוריק אַהיים.

זי איז געבוירן געוואָרן, געוואַקסן, און זיך אויסגעהאָדעוועט אין אַ הויף ביים שוואַרצן ים. פון קינדווייז אָן האָט זי אַלעמען אויסגעמיטן, תמיד געווען פאַרטון מיט זיך אַליין. אַז זי איז עלטער געוואָרן און די מעקלערס, וואָס האָבן זיך געדרייט אַרום איר פאָטער האָבן איר גענומען רעדן שידוכים, האָט זי נישט געוואָלט הערן דערפון. זי האָט תמיד געחלומט, אַז „פּעטשאָרין" אָן אָפּגעברענטער פון דער זון און ווינט, מיט צעשויבערטע, שוואַרצע לאָקן וועט אין אַ שטורעמדיקער נאַכט אָנקומען מיט זיין שיפל הינטער איר פענסטער. אַ שלאָפנדע וועט ער זי אַרויסגנבענען און אַוועקפירן ערגעץ נאָך קרים צי נאָך קאַווקאַז, וואו צווישן הויכע בערג, ווייט פון אַ מענטשלעכן ישוב, וועלן זיי וואוינען.

די מעקלערס און די אָרעמעלייט, וואָס האָבן זיך געדרייט אַרום איר פאָטער, זענען צו איר אָפּט געקומען מיט בריוו פון זייערע קינדער, וואָס זיינען געווען אין אַמעריקע. זי האָט פאַר זיי געלייענט די בריוו, געפילט אַז דאָרט, אויף יענער זייט ים, מוז ס'לעבן זיין ברייטער און זי האָט באַשלאָסן צו פאָרן אַהין. נאָך פיל קריגערייען מיט אירע עלטערן איז זי, מערי שטיין, אַ זעכצן-יאָריק מיידל אָנגעקומען נאָך ניו-יאָרק. זי איז אַוועק אַרבעטן אין אַ „שאַפּ". מערי איז פון ערשטן טאָג אָן געוואָרן אַנטוישט

מאַדאַם מאַרקיז

אַ הויכע, אַ בלאָנדע, מיט צוויי דיקע פלאַקסענע צעפּ נאָכלע־סיק פאַרלעגט אויפן קאַרק, וואָס, דאַכט זיך, וועלן יעדע ווײַלע צעפאַלן איבער אירע פּלייצעס, אַ פּאָר גרויסע, קורצזיכטיקע און אין דערזועלבער צײַט אַזעלכע טיפע, בלויע אויגן, לויזע קליי־דער, וואָס פאַלן ווייך פון די אַקסלען און אין יעדן ריר פון איר קערפּער ליגט אַן אָנגענעמע, רייצענדע פולקייט — דאָס איז מאַדאַם מאַרקיז.

זי ליגט אויף אַ ווייכער אָטאָמאַנע, לייענט פלומרשט אַ בוך און מיט אירע פאַרזשמורעטע אויגן קוקט זי זיך צו, ווי איר שוו־גער, אַ הויכע, גרויע איטאַליענערן שפּילט זיך מיט איר פינף־יע־ריקן זון.

מיט אַמאָל צעלאַכט זיך די אַלטע, ווײַזט דער שנור אויפן אייניקל. זאָגט עפּעס און קושט אים אין קעפּל, אין די אויגן. די שנור שאָקלט מיטן קאָפּ, ווייסט נישט וואָס די אַלטע מיינט, לאָזט ליגן דעם בוך און פאַרטראַכט זיך.

זי קען זיך נישט אויסשמועסן מיט דער שוויגער, וועלכע איז נישט לאַנג אין לאַנד, געקומען אויף דער עלטער פון פלאָרענץ צו אירע קינדער. זיי רעדן זיך דורך אויף די פינגער, אויף שטום לשון און ווייסן קיינמאָל נישט, וואָס אייגער וויל פון צווייטן. די שנור וואונדערט זיך, ווי איר אוירווינג זיצט מיט אן אָפן מויל און הערט זיך איין, ווי די באָבע דערציילט אים עפּעס אויף אי־טאַליעניש. די אַלטע רעדט מיט די הענט, מיטן פּנים, מיט אַלע גלידער און דאָס יינגל הערט זיך איין, ווי ער וואָלט יעדעס וואָרט פאַרשטאַנען. און ווער ווייס? טאָמער רעדן זיי זיך דורך אויף קינדער־לשון.

דער קינדבעט האָט זי פֿאַרגעסן אָן אַלעס, פּשוט נישט צייט געהאַט צו טראַכטן דערפֿון. זי האָט זיך געוואונדערט פֿאַר וואָס מענטשן האָבן אַ שלעכטע מיינונג איבער איטאַליענער — אַז זיי באַהאַנדלען שלעכט זייערע ווייבער. פֿאַרקערט, צייט זי וואוינט מיט פּיליפּן האָט זי נאָך נישט געהערט פֿון אים קיין הויך וואָרט. נאָר צייט די אַלטע איז געקומען צופֿאָרן פֿון איטאַליע, איז ביי איר אין מוח געוואָרן אַן איבערקערעניש. עס האָט איר פֿאַרדראָסן, וואָס די אַלטע רעדט מיט אוירוויגגן איטאַליעניש און שוין עטלעכע מאָל, צייט יאָרן, ווי זי האָט אָנגעהויבן צו טראַכטן אין יידיש. זי ווייסט נישט פֿאַרוואָס, נאָר אַז זי בלייבט איבער מיט דער אַלטער אין שטוב ציטערט זי, האָט דאָס געפֿיל, אַז די אַלטע איז אַ מכשפה קען זיך יעדע רגע וואַרפֿן אויף איר מיט אירע ביינערנע קנאָכן. דעמאָלט פֿילט זי, אַז זי איז זינדיק. אירע טאַטע־מאַמע האָבן פֿאַר דער לעצטער צייט אָנגעהויבן איר צו חלום קומען. זיי וויינען, בעטן זיך ביי איר, זי זאָל „יידישן" דאָס קינד, זי זאָל זיך צע־גיין מיטן מאַן. יעדעס מאָל כאַפּט זי זיך אויף אַן אויסגעמאַטער־טע, קוקט זיך אַרום, געפֿינט דעם מאַן נעבן זיך, רוקט זי זיך אָפּ, באַהאַלט זיך אין אַן עק בעט, ווי זי וואָלט זיך געשראָקן פֿאַר אים. תמיד ווען אירע עלטערן קומען איר צו חלום, געפֿינט זי אויף אירע הענט און פֿיס בלויע צייכנס, ווי קניפּן פֿון טויטע. זי פֿילט, אַז אַלע האָבן זיך צונויפֿגערעדט קעגן איר, ליגן ערגעץ באַהאַלטן אין די ווינקלען, אונטער די בעטן, און ביי דער ער־שטער געלעגנהייט וועלן זיי זיך וואַרפֿן אויף איר, זי באַשטראָפֿן. זי האָט אָנגעהויבן באַמערקן זאַכן, וואָס זי האָט ביז איצט נישט געזען. אַז זי איז געקומען מיט פּיליפּן צו גאַסט האָט זי מער נישט געקענט הערן זיינע מעשיות. עס האָט זיך איר אויסגעדאַכט, אַז אַלץ וואָס ער רעדט איז גראָב, אַז ער איז אינגאַנצן אַ גראָ־

און ווען זי וואָלט זיך נישט גֶעשעמט, וואָלט זי צוריק אַהיים געפאָרן.

דערווייל האָט זי זיך באַקענט, כמעט אויף שטום-לשון, מיט פיליפּ מאַרקיז, אַן אָפּגעברענטן איטאַליענער מיט שוואַרצע האָר, וואָס פון שוואַרצקייט האָט מען זיך אין די האָר געקאָנט אײַנשפּיגלען. דער איטאַליענער מיט די שוואַרצע, פאַרחלומטע אויגן, מיט די פלינקע באַוועגונגען איז איר געפעלן. צום מייסטן אָבער איז איר געפעלן דער נאָמען — מאַרקיז! ווי שיין דאָס קלינגט! נאָך יעדן שווערן טאָג אַרבעט, וואו מערי האָט אין אַן ענגן, שטויביקן שאָפּ, אין דרייען אַ געבויגענע, גענייט אַ גאַנצן טאָג קנעפּ, איז ער, מאַרקיז, אַן אויסגעפּוצטער, אַן אָנגעפּערפיומירטער, צו איר געקומען. יעדן אָוונט האָט ער זי גענומען אין אַן אַנדער פּלאַץ, זי אַמוזירט, ביז דאָס מיידל האָט אים ליב געקריגן, געזען אין אים איר אַמאָליקן העלד „פּעטשאָרין" און האָט מיט אים חתונה געהאַט.

מאַרקיז האָט געהאַט עטלעכע באַרבער-שעפּער, געווען פאַרמעגלעך, האָט ער איר אויסגעמעבלירט אַ היים, ווי זי אַליין האָט נאָר געוואָלט. יעדן טאָג האָט זי זיך ערגעץ אַנדערש געווײַלט, געהאַט אַ קרייז פאַרהערער — צו מייסטן אַמעריקאַנער און אַמעריקאַניזירטע איטאַליענער. זי האָט נישט קיין צייט געהאַט צו טראַכטן וועגן זיך, כמעט פאַרגעסן, אַז זי איז אַ יידישע, אַז זי האָט עלטערן אין רוסלאַנד. אַז אוירווינג איז געבוירן געוואָרן, האָט זי עפּעס יאָ אַ טראַכט געטון, אַז מען דאַרף דעם יינגל „יידישן", זיך געשעמט פאַרן מאַן, גערעכנט, אַז פיליפּ ווייסט נישט אַז זי איז אַ יידישע און באַשלאָסן אים צו רופן אברהם, נאָך איר זיידן. רופן אים „אייב" — איז צופיל יידיש. גוים האָבן נישט אַזעלכע נעמען, האָט זי געמאַכט אַ פּשרה און אים אַ נאָמען געגעבן אוירווינג. נאָך

— מאַ—מאַ—

די מוטער האָט אים געקושט, געהאַלזט און ס׳ערשטע מאָל אין יאָרן האָט זי גערעדט צו אים יידיש:

— מיין זונדל, מיין אברהמל, וועסט פאָרן צום זיידן? האָסט אַזאַ שיינעם זיידן מיט אַ לאַנגע, גרויע באָרד, מיין אברהמל!

אוירווינג האָט זיך ווי דערשראָקן, אָפּגעשטופּט די מוטער מיט די הענט, נישט פאַרשטאַנען, וואָס זי רעדט און מיט מורא געקוקט אויף איר.

— וואָס רעדסטו, מאַ? כ׳פאַרשטיי נישט...

— האָסט ליב די מאַ? — האָט די מוטער געפרעגט.

אוירווינג האָט אַרומגעכאַפּט די מוטער מיט די הענט, מיט די פיס, איר אויסגעקושט דאָס פּנים און די מוטער אַ האַלב פאַר־וויינטע האָט זיך געקאַטשעט מיט אים אויף דער אָטאָמאַנע, אים דערציילט האַלב אין ענגליש, האַלב אין יידיש וועגן זיך, וועגן אירע עלטערן און געפּילט בשעת מעשה, ווי עס ווערט איר לייכטער.

בער יונג, אַז היינט, מאָרגן וועט ער זי אָנהייבן שלעכט צו באַ־
האַנדלען, ווערן אייפערזיכטיק, ווי אַלע איטאַליענער און איר צע־
שניידן דאָס פּנים מיט אַ ראַזיר־מעסער. גאַנצע טעג איז זי אַרומ־
געגאַנגען און געטראַכט ווי אַזוי צו „יידישן" דאָס קינד. צוערשט
האָט זי געוואָלט עס דערציילן פיליפּן, דערנאָך האָט זי באַשלאָסן,
אַז זומער, ווען זי וועט אַוועקפאָרן אין די בערג אויף פרישע
לופט, וועט זי עס לאָזן טאָן אָן דעם מאַנס וויסן. זי האָט גע־
הערט, אַז פיל איטאַליענער זייבען זיך מגייר, ווען זיי האָבן חתונה
מיט יידישע מיידלעך, איז ביי איר אין מוח אויף אַ רגע ליכטיק
געוואָרן — ווער ווייסט? טאָמער, ווען זי בעט שטאַרק פיליפּן,
פאַלט אים צו די פיס, וויינט, זי פועלט דאָך ביי אים אַלץ, וואָלט
ער עס אויך געטאָן? דעמאָלט וואָלט זי פאַרבעטן צו זיך טאַטע־
מאַמע... וואָס פאַר אַ מיאוסער מענטש זי איז! האָט שוין איבער
דריי יאָר קיין בריוו זיי נישט געשריבן. די מאַמע מוז שוין זיין
אַלט, אַלט פון צרות, האַלט מסתמא אין איין וויינען... און דער
טאַטע? זי האָט דערפילט, ווי עס ווערט איר וואַרם ביים האַרץ,
אין האַלז שטעלט זיך עפּעס אַוועק און די אויגן ווערן פייכט.

אויף אַ ווייכן דיוואַן איז געזעסן די אַלטע באָבע, געהאַלטן
אוירווינגען אויף דער שויס און אים עפּעס געזונגען.

מערי האָט זיך געטרייסלט, חשק געהאַט צו כאַפּן איר יינגל,
זאָגן דער אַלטער, זי זאָל מער דאָ נישט אַריינקומען, זאָל זיצן
אין קיך און זי האָט ביי זיך אין געדאַנק נאָכגעמאַכט דער אַלטער
ווי זי זינגט — קאָפּושעטא, שטי־לעטאָ, מאַנ־צעטא, אַלטע מכשפה!

זי האָט זיך אויפגעזעצט און אַ געשריי געטאָן:

— אוירווינג, קום נאָר אַהער!

אוירווינג האָט זיך אַ ריס געטאָן פון דער באָבען, זיך אַ
וואָרף געטאָן דער מוטער אין די אָרעמס:

דער קינדבעט האָט זי פאַרגעסן אָן אַלעס, פשוט נישט צייט געהאַט צו טראַכטן דערפון. זי האָט זיך געוואונדערט פאַר וואָס מענטשן האָבן אַ שלעכטע מיינונג איבער איטאַליענער — אַז זיי באַהאַנדלען שלעכט זייערע ווייבער. פאַרקערט, צייט זי וואוינט מיט פיליפן האָט זי נאָך נישט געהערט פון אים קיין הויך וואָרט. נאָר צייט די אַלטע איז געקומען צופאָרן פון איטאַליע, איז ביי איר אין מוח געוואָרן אַן איבערקערעניש. עס האָט איר פאַרדראָסן, וואָס די אַלטע רעדט מיט אוירווינגן איטאַליעניש און שוין עטלעכע מאָל, צייט יאָרן, ווי זי האָט אָנגעהויבן צו טראַכטן אין יידיש. זי ווייסט נישט פאַרוואָס, נאָר אַז זי בלייבט איבער מיט דער אַלטער אין שטוב ציטערט זי, האָט דאָס געפיל, אַז די אַלטע איז אַ מכשפה קען זיך יעדע רגע וואַרפן אויף איר מיט אירע ביינערנע קנאָכן. דערמאָלט פילט זי, אַז זי איז זינדיק. אירע טאַטע-מאַמע האָבן פאַר דער לעצטער צייט אָנגעהויבן איר צו חלום קומען. זיי ווייבען, בעטן זיך ביי איר, זי זאָל „יידישן" דאָס קינד, זי זאָל זיך צע-גטן מיטן מאַן. יעדעס מאָל כאַפּט זי זיך אויף אַן אויסגעמאַטער-טע, קוקט זיך אַרום, געפינט דעם מאַן נעבן זיך, רוקט זי זיך אָפּ, באַהאַלט זיך אין אַן עק בעט, ווי זי וואָלט זיך געשראָקן פאַר אים. תמיד ווען אירע עלטערן קומען איר צו חלום, געפינט זי אויף אירע הענט און פיס בלויע צייכנס, ווי קניפּן פון טויטע. זי פילט, אַז אַלע האָבן זיך צונויפגערעדט קעגן איר, ליגן ערגעץ באַהאַלטן אין די ווינקלען, אונטער די בעטן, און ביי דער ער-שטער געלעגנהייט וועלן זיי זיך וואַרפן אויף איר, זי באַשטראָפן. זי האָט אָנגעהויבן באַמערקן זאַכן, וואָס זי האָט ביז איצט נישט געזען. אַז זי איז געקומען מיט פיליפן צו גאַסט האָט זי מער נישט געקענט הערן זיינע מעשיות. עס האָט זיך איר אויסגעדאַכט, אַז אַלץ וואָס ער רעדט איז גראָב, אַז ער איז אינגאַנצן אַ גראָ-

און ווען זי וואָלט זיך נישט גֶעשעמט, וואָלט זי צוריק אַהיים געפאָרן.

דערוויייל האָט זי זיך באַקענט, כמעט אויף שטום-לשון, מיט פיליפ מאַרקיז, אַן אָפּגעבערענטן איטאַליענער מיט שוואַרצע האָר, וואָס פון שוואַרצקייט האָט מען זיך אין די האָר געקאָנט איינשפּיגלען. דער איטאַליענער מיט די שוואַרצע, פאַרחלומטע אויגן, מיט די פלינקע באַוועגונגען איז איר געפעלן. צום מיינסטן אָבער איז איר געפעלן דער נאָמען — מאַרקיז! ווי שיין דאָס קלינגט! נאָך יעדן שווערן טאָג אַרבעט, וואו מערי האָט אין אַן ענגן, שטויביקן שאָפּ, אין דרייען אַ געבויגענע, געגייט אַ גאַנצן טאָג קנעפּ, איז ער, מאַרקיז, אַן אויסגעפּוצטער, אָנגעפּערפיומירטער, צו איר געקומען. יעדן אָוונט האָט ער זי געגומען אין אַן אַנדער פּלאַץ, זי אַמוזירט, ביז דאָס מיידל האָט אים ליב געקריגן, געזען אין אים איר אַמאָליקן העלד „פעטשאָרין" און האָט מיט אים חתונה געהאַט.

מאַרקיז האָט געהאַט עטלעכע באַרבער-שעפּער, געווען פאַרמעגלעך, האָט ער איר אויסגעמעבלירט אַ היים, ווי זי אַליין האָט נאָר געוואָלט. יעדן טאָג האָט זי זיך ערגעץ אַנדערש געוויילט, געהאַט אַ קרייז פאַרהערער — צום מיינסטן אַמעריקאַנער און אַמעריקאַניזירטע איטאַליענער. זי האָט נישט קיין צייט געהאַט צו טראַכטן וועגן זיך, כמעט פאַרגעסן, אַז זי איז אַ יידישע, אַז זי האָט עלטערן אין רוסלאַנד. אַז אוירווינג איז געבוירן געוואָרן, האָט זי עפּעס יאָ אַ טראַכט געטון, אַז מען דאַרף דעם יינגל „יידישן", זיך געשעמט פאַרן מאַן, גערעכנט, אַז פיליפּ ווייסט נישט אַז זי איז אַ יידישע און באַשלאָסן אים צו רופן אברהם, נאָך איר זיידן. רופן אים „אייב" — איז צופיל יידיש. גוים האָבן נישט אַזעלכע נעמען, האָט זי געמאַכט אַ פּשרה און אים אַ נאָמען געגעבן אוירווינג. נאָך

— מאַ—מאַ—

די מוטער האָט אים געקושט, געהאַלזט און ס׳ערשטע מאָל אין יאָרן האָט זי גערעדט צו אים יידיש:

— מיין זונדל, מיין אברהמל, וועסט פאָרן צום זיידן? האָסט אַזאַ שיינעם זיידן מיט אַ לאַנגע, גרויסע באָרד, מיין אברהמל!

אוירווינג האָט זיך ווי דערשראָקן, אָפּגעשטופּט די מוטער מיט די הענט, נישט פאַרשטאַנען, וואָס זי רעדט און מיט מורא געקוקט אויף איר.

— וואָס רעדסטו, מאַ? כ׳פאַרשטיי נישט...

— האָסט ליב די מאַ? — האָט די מוטער געפרעגט.

אוירווינג האָט אַרומגעכאַפּט די מוטער מיט די הענט, מיט די פיס, איר אויסגעקושט דאָס פּנים און די מוטער אַ האַלב פאַר־וויינטע האָט זיך געקאַטשעט מיט אים אויף דער אָטאָמאַנע, אים דערציילט האַלב אין ענגליש, האַלב אין יידיש מעגן זיך, וועגן אירע עלטערן און געפילט בשעת מעשה, ווי עס ווערט איר לייכטער.

ער יונג, אַז היינט, מאָרגן וועט ער זי אָנהייבן שלעכט צו באַ־
האַנדלען, ווערן אייפערזיכטיק, ווי אַלע איטאַליענער און איר צע־
שניידן דאָס פּנים מיט אַ ראַזיר־מעסער. גאַנצע טעג איז זי אַרומ־
געגאַנגען און געטראַכט ווי אַזוי צו „יידישן" דאָס קינד. צוערשט
האָט זי געוואָלט עס דערציילן פיליפּן, דערנאָך האָט זי באַשלאָסן,
אַז זומער, ווען זי וועט אַוועקפאָרן אין די בערג אויף פרישע
לופט, וועט זי עס לאָזן טאָן אָן דעם מאַנס וויסן. זי האָט גע־
הערט, אַז פיל איטאַליענער זייבען זיך מגייר, ווען זיי האָבן חתונה
מיט יידישע מיידלעך, איז ביי איר אין מוח אויף אַ רגע ליכטיק
געוואָרן — ווער ווייסט? טאָמער, ווען זי בעט שטאַרק פיליפּן,
פאַלט אים צו די פיס, וויינט, זי פועלט דאָך ביי אים אַלץ, וואָלט
ער עס אויך געטאָן? דעמאָלט וואָלט זי פאַרבעטן צו זיך טאַטע־
מאַמע... וואָס פאַר אַ מיאוסער מענטש זי איז! האָט שוין איבער
דריי יאָר קיין בריוו זיי נישט געשריבן. די מאַמע מוז שוין זיין
אַלט, אַלט פון צרות, האַלט מסתמא אין איין וויינען... און דער
טאַטע? זי האָט דערפילט, ווי עס ווערט איר וואַרעם ביים האַרץ,
אין האַלז שטעלט זיך עפּעס אַוועק און די אויגן ווערן פייכט.

אויף אַ ווייכן דיוואַן איז געזעסן די אַלטע באָבע, געהאַלטן
אוירווינגען אויף דער שויס און אים עפּעס געזונגען.

מערי האָט זיך געטרייסלט, חשק געהאַט צו כאַפּן איר יינגל,
זאָגן דער אַלטער, זי זאָל מער דאָ נישט אַריינקומען, זאָל זיצן
אין קיך און זי האָט ביי זיך אין געדאַנק נאָכגעמאַכט דער אַלטער
ווי זי זינגט — קאָפּושעטאַ, שטי־לעטאָ, מאַנ־צעטאַ, אַלטע מכשפה!

זי האָט זיך אויפגעזעצט און אַ געשריי געטאָן:

— אוירווינג, קום באַר אַהער!

אוירווינג האָט זיך אַ ריס געטאָן פון דער באָבען, זיך אַ
וואָרף געטאָן דער מוטער אין די אָרעמס:

צעם געטון אין דער האַנט אַריין, איז אַלץ אַרום אים צעשוואומען און דער אומעט איז נאָך געוואָרן גרעסער.

וואָלקאָוו, דער געוועזענער פּרעזידענט פון דער אַזאָווסקע-דאָנסקער באַנק, האָט אָפּגעוואוינט מיט זיין פרוי אַכט יאָר און זיך קיין איין מאָל נישט פאַרטראַכט, אַז זי איז אַ יידישע. דער פעטער זיינער אַן אַלטער גוטבאַזיצער, וואָס האָט דורך די אַכט יאָר אים צוויי מאָל באַזוכט, פלעגט נאָך אַן איבעריק גלעזל אויסרעכענען זיין יחוס ביז אין פערטן, פינפטן דור, פאַרזיכערט, אַז די וואָלקאָווס האָבן אויסגעבויט צאַריצין, זיך געכאַפּט קושן און יעדעס מאָל שטיל פאַרענדיקט אויפן אויער:

— צייט איליושאַ אַ טראַכט צו טון וועגן דער נשמה.. גרושענקאַ, דיין ווייב איז אַ וואוילע, זייער אַ וואוילע, נאָר דאָס וואָס זי בעמט נישט אָן אונזער גלויבן, ווערט נישט קיין פּראַ-וואָסלאַוונע...

וואָלקאָוו, אַן אויפגעקלערטער, האָט יעדעס מאָל צוגעזאָגט דעם פעטער, אַז ער וועט מיט גרושענקען איבערעדן און גלייך ווי דער אַלטער איז אַוועקגעפאָרן, האָט ער אָן אַלעם פאַרגעסן. ער האָט געלעבט גליקלעך מיטן ווייב, מיט די צוויי יינגלעך — וואַניאַ און פּעטיאַ — וואָס זי האָט אים געבוירן, אַליין אויך נישט געגאַנגען אין צערקווע און נישט געזען דעם אונטערשייד צווישן זיך און גרושענקען.

אויפן ניינטן יאָר פון זייער חתונה זיינען נאָך צאַריצין אָנגעקומען די באָלשעוויקעס. וואָלקאָוו האָט געוואוסט, אַז זיי וועלן קאָנפיסקירן אַלע געלטער פון דער באַנק, האָט ער פאַרכאַפּט וויפל געלט ער האָט געקאָנט, מיטגענומען די פאַמיליע, אַנטלאָפן נאָך סיביר און פון דאָרט נאָך אַמעריקע.

אין גלות

וואָלקאָוו האָט זיך אויסגעגלייכט, אָפּגעגאַנגען עטלעכע טריט אויף צוריק און באַטראַכט דעם בוים, וואָס ער האָט נאָר-וואָס פאַרפלאַנצט. ביים פענסטער איז געשטאַנען אַ יאָלקע, באַהאנגען מיט פאַרביקע פּאַטשערקעס, מיט קאָלירטע ליכטלעך. פייגן געוויקלט אין זילבער, טייטלען געוויקלט אין גאָלד האָבן ארויסגעשריגן פון צווישן די גרינע נאָדלען. ווייסע שעפּסעלעך מיט רויטע בענדעלעך אַרום די העלזער, האָבן מילד אַראָפּגעקוקט פון די צווייגן, וואָס האָבן זיך געבויגן פון צופיל משא. די יאָלקע איז געשטאַנען אַן אויסגעצירטע, זיך געבעטן מען זאָל אָנצינדן די ליכטלעך, ווען די פּאַטשערקעס זיך צעשפּילן אין צענדליקע קאָלירן, זיך טוקן אין זילבער, אין גאָלד און אָנפילן דעם צימער מיט פרייד.

וואָלקאָוו האָט זיך אריינגעזעצט אין אַ וויג-שטול, געקוקט אויף דער יאָלקע און זיך נישט געחידושט, וואָס אַ שווערער אומעט איז אים באַפאַלן, געשטיגן, וואָס לענגער ער האָט געקוקט אויפן בוים. אויסער פּעטיאַן, זיין 6-יאָריק ייִנגל, וועלכער האָט געוויקלט וועלשענע ניס אין זילבער-פּאַפּיר, איז אין שטוב קיינער נישט געווען. דאָס וויב מיט דעם עלטערן ייִנגל זיינען געגאַנגען בעטן פריינד, זיי זאָלן קומען מיט זייערע קינדער צו דער יאָלקע. וואָלקאָוו האָט פאַרענטפערט זיין אומעט מיט דער וואָכעדיקייט, מיט וועלכער ער באַגעגנט ווייַנאַכט אין ניו-יאָרק, מיט דעם וואָס יידן ווען באַ אים זיצן ביז שפּעט אין דער נאַכט און שפּילן אין קאָרטן, כאָטש ס'האַרץ האָט אים אונטערגעזאָגט, אַז ער נאַרט זיך אַליין, אַז עפּעס שטייט אים אין וועג פון וואָס מען דאַרף זיך באַפרייען. און יעדעס מאָל וואָס ער האָט זיך אַ

שעוויקעס צוזאַמענגעבראָכן. ער וועט צוריקפאָרן נאָך צאַריצין, נישט בלייבן אין דעם יידישן ניו-יאָרק, וואו ער מוז אַרבעטן אַ גאַנצן טאָג אין אַ קאַנטאָר פון שיפסקאַרטן פאַר הונדערט דאָלאַר אַ חודש און אַז ער קומט אַהיים איז אים אַלץ פרעמד — די באַ-קאַנטע, ס'ווייב און אפילו די קינדער.

גייט ער אַ מאָל צו גאַסט, וואו מען רעדט שוין יאָ רוסיש, איז געוויס מען זאָל נעמען צו גלעזלעך בראָנפן און דער עולם הייבט אָן צו זינגען יידישע לידער, וואָס גרילצן אין די אויערן. וואָלקאָוון דוכט זיך, אַז אַלע שרייען — אַי-וואַי, אַי-וואַי! — און פאַרשטייט נישט, ווי נאָך גרושענקא, אַ פאַרפלאַמטע, העלפט אונטער.

ער האָט באַמערקט ווי די משפחה צאַצקעט זיך מיט וואַניאַן, אַ בלייך, איידל יינגל. זיי טענהן, אַז ער איז געראָטן אין דער משפחה. וואָלקאָוו האָט זיך גענומען צוקוקן צום יינגל, געזוכט אַן ענלעכקייט צו זיך און נישט געפונען. ער האָט באַשלאָסן, אַז וואַניאַ איז אַ קליין „יידל" און ליבער געקראָגן פעטיאַן. ער האָט אָנגעקוואָלן, וואָס פעטיאַ איז אַ שטיפער, וואָס די פלאַקסענע האָר פאַלן אים אין די אויגן אריין, ווי אים, וואָלקאָוון. וואָס ער קרימט איבער די מומעס, ווען זיי רעדן אַלע אינאיינעם יידיש און זיך גענומען מער אָפגעבן מיט אים.

איצט, קוקנדיק ווי פעטיאַ וויקלט די ניס, האָט וואָלקאָוו זיך דערמאָנט, אַז ער פלעגט אזוי זיצן און העלפן אויספוצן די יאָלקע. עפעס היימישעס האָט זיך אַ וועק געטון, צעוואַרעמט וואָל-קאָוון און ער האָט גערופן:

— פעטיאַ, קום נאָר אַהער!

ס'יינגל האָט געלאָזט ליגן די ניס און זיך אַ וואָרף געטון דעם פאָטער אין די אָרעמס:

פון ערשטן טאָג אָן, ווי זיי זיינען אָנגעקומען נאָך ניו-יאָרק, האָט וואָלקאָוו דערפילט, אַז ס'ווייב איז אַ יידישע. פעטערס מיט מימעס האָבן זיך גלייך אָפּגעזוכט, געהאַלטן אין איין פּאַר-זאָרגן, זיי נישט אָפּגעלאָזט אויף אַ מינוט אַליין. אויפן צווייטן טאָג זיינען זיי געוואָרן אַזוי היימיש אַז זיי האָבן וואָלקאָוון אינגאַנצן אויפגעהערט צו באַמערקן, געגודערט יידיש, אַז דעם גוי האָט זיך אויסגעדאַכט, זיי רעדן וועגן אים.

דער בעל-הבית, באַ וועמען זיי האָבן געקראָגן אַ דירה איז געווען אַ רוסישער ייד, אַ דאָקטאָר. מיטן דאָקטאָר, האָט וואָלקאָוו גערעכנט, וועט ער זיך צוזאַמענלעבן. באַלד זיך אַרומגעזען, אַז דער דאָקטאָר האָט אַ מיאוסע טבע, רעכנט זיך נישט, וואָס ער, וואָלקאָוו, איז אַ רוס, פאַרשטייט נישט זייער לשון און אין מיטן רעדן פאַרגעסט ער זיך און גייט איבער אויף יידיש.

ער האָט באַמערקט, ווי גרושענקא ווערט אַנדערש פון טאָג צו טאָג, פאַרשטייט וואָס מען רעדט צו איר, כאַפּט זיך אַליין אויך רעדן יידיש, האָט דערביי גרויס הנאה, ווי אַלטע, לאַנג-פאַרגעסענע זכרונות וואָלטן זיך אין איר געוועקט. ער בלויז זיצט אַ שטומער, ווערט מיד צו פרעגן וועגן וואָס דער עולם לאַכט, פילט זיך נאַריש, איבעריק.

צומיינסטן אַרט אים פאַר די קינדער. די גאַס און זייערע יידישע חברים — איז וואָלקאָוו געווען זיכער — דערוווייטערן די קינדער אינגאַנצן פון אים. זיי קומען צו דער מוטער מיט טענות פאַרוואָס זיי זיינען נישט געמלט, ווי דער מומע פאַביאַס קינדער זיינען, דער פאָטער ווערט יעדעס מאָל אָן אָנגעצונדענער, נעמט אויסרעדן דעם ווייב, אַז זי פירט איבער די קינדער, אַז מען דאַרף זיי נישט שיקן צו די מומעס, האָט באַלד חרטה, בלייבט זיצן אומבאַהאָלפן און טרייסט זיך, אַז היינט, מאָרגן וועלן די באַל-

מיכאַל

א שווערער, און איינגעבויגענער, מיט ברייטע, צעיורענע פינ־גער, וואָס קאָנען זיך פאַר קיין פאַל נישט צומאַכן, מיט צעשפּרייטע הענט און פיס, וואָס דערמאָנען פון דערווייטנס אַ גרויסע שפּין — דאָס איז מיכאַל דער שבת־גוי פון דער שול „אנשי־אונגאַרן".

מיכאַל איז געבוירן געוואָרן, אויסגעוואַקסן, חתונה געהאַט און אָפּגעלעבט איבער פערציק יאָר אין אַ קליין פּויליש דערפל. ער איז געווען אָרעם, מער ווי אַן אייגענע „כאַלופּקע" נישט געהאַט — האָט מיכאַל אָפּגעאַרבעט אַ האַלב לעבן ביי אַ רייכערן פּויער פאַר צוויי רובל אַ וואָך, און זיין ווייב און קינדער האָבן צוגעהונ־גערט. ער האָט געוואוסט, אַז דורכן זומער קאָן מען אין פרייסן פון פעלד־אַרבעט פאַרדינען גוט געלט, זיך אָבער געשראָקן צו פאָרן אַהין. ער איז זעלטן אַרויס פון אייגענעם דאָרף און אויסער אין די פאָר דערפער, וואָס זענען אין שכנות און אין דער נאָ־ענטסטער שטאָט, וואוהין ער איז געפאָרן קויפן שטיוול, איז ער אין ערגעץ נישט געווען.

די שרעק פאַר דעם נייעם, אומבאַקאַנטן, איז ביי מיכאַלן געווען אַזוי גרויס, אַז פיל מאָל האָט זיך אים געדאַכט, אַז דאָרט, וואו די דערפער אין שכנות ענדיקן זיך, איז עק וועלט.

און אַז דער הונגער האָט צוגעשפּאַרט, און יעדעס יאָר איז אין דער „כאַלופּקע" צוגעקומען נאָך אַ מויל, האָבן שכנים און דאָס ווייב גענומען מיכאַלן צורעדן, ער זאָל פאָרן קיין אַמעריקע.

ואַ׳צע צען יאָר האָט גענומען ביז דער געדאַנק צו פאָרן קיין אַמעריקע האָט זיך ביי מיכאַלן דערוואַרמט, אריין אין זיין

— פּאַפּאַ! פּאַפּאַ!

— ווייסט, פּעטיא, אַז דו ביסט אַ פּראַוואָסלאַוונער?

ס׳ייִנגל האָט נישט פאַרשטאַנען, וואָס דער פאָטער זאָגט און ברייט צעעפנט די בלאָע אויגן.

— אַ פּראַוואָסלאַוונער ביסטו, פּעטיא! אַ פּראַוואָסלאַוונער! דײַנע עלטער-זיידעס האָבן אויסגעבויט צאַריצין, נישט געוואוינט אין אַ טעטעמענט-הויז צווישן ייִדן און דײַן באָבע, נאַסטאַסיאַ, איז אין דער נאַכט פון „ראָזשדעסטוואָ" נישט געלאָפן איינלאַדן ייִדן צו דער שמחה, ווי דײַן מאַמע טוט! „דוואָריאַנעס", אמתע „דוואָריאַנעס" זײַנען זיך צונויפגעקומען, נישט אַזאַ אָנלויף!

וואָלקאָוו האָט געקושט פּעטיאַן, אים געהאַלזט. ס׳ערשטע מאָל גענומען דערציילן וועגן יעזוסן, וועגן זײַן טויט, וועגן דעם, אַז ייִדן האָבן געקרייצט, דערציילט מיט אַלע קלייניקייטן, ווי ס׳איז ביי אים געבליבן אין זכרון און אַז ער האָט דערזען ביי פּעטיאַן אין די אויגן טרערן, האָט ער פאַרגעסן, אַז עס דאַרפן קומען געסט, אָנגעצונדן די ליכטלעך, אָנידערגעקניט מיט פּעטיאַן פאַר דער יאָלקע און זיך שטיל צעזינגען.

די פלעמלעך האָבן זיך געשפּיגלט אין די פּאַטשערקעס, זיך געטיקט אין זילבער און גאָלד, אָפּגעגאָסן די ווייסע שעפּסעלעך מיט אַ לייכטער רויטקייט און איבערן צימער האָט זיך געטראָגן אַ שטיל אומעטיק געזאַנג.

אין זיין שווערן מח איז געווען בלויז איין געדאַנק — קלייבן אַ סענט צו אַ סענט. און דער פויער האָט געקליבן כמעט דאָס גאַנצע פאַרדינסט. דריי מאָל אַ טאָג האָט ער פאַרשפּרייט אַ צייטונג אויפן טיש, וואו ער איז געשלאָפן. צעלעגט זיין פּעקל הערינג, געריסן פון אַ ווייצן־ברויט שטיקער, אונטערהאַלטנדיק די צעעפנטע האַנט די ברעקלעך זאָלן אַריינפאַלן, און זיי געוואָרפן אין מויל אַריין. דער פויער האָט זיך באַלעקט, פאַרטרונקען מיט וואַסער און אַ צופרידענער, האָט ער מיט די פעטע הענט פון הע־רינג פאַרדרייט די לאַנגע, געדיכטע וואָנסן.

נאָך מיטאָג, האָט מיכאַל געקאָנט אָפּזיצן שעהן־לאַנג אויף דער וועראַנדע, וואָס אַרום דער שול, און זיך צוקוקן צו די קינ־דער, וואָס זייבען יעדן טאָג געקומען אין דער תלמוד־תורה אַריין. ער האָט געקוקט, ווי זיי שפּילן „טעג", זיך בשעת מעשה פאַרגעסן, ווי אַ ייִנגל, און דער האָראָפּאַשנער פויער האָט צעעפנט דאָס מויל, ווי ער אַליין וואָלט געשפּילט, און אַז די קינדער האָבן אים אַרומגערינגלט, גענומען אויספרעגן פון וואַנען ער קומט, איז גע־לערנט ציילן אין ענגליש, אויפגעמישט אין דער געאָגראַפיע די קאַרטע פון רוסלאַנד און אים געוויזן, וואו וואַרשע איז, האָט זיך ביים פויער אין האַרצן עפּעס צעוואַרעמט, און דער שווייגנדיקער מיכאַל איז געוואָרן רעדעוודיק. ער האָט זיי גענומען דערציילן אין אַ געבראָכענעם פּויליש, אַז אַזויערנאַך וועלן זיי אים פאַר־שטיין, פון וואַנען ער קומט, אַז ער האָט אַזעלכע קינדער ווי זיי, און אַז די קינדער גייען אויך אין „שקאָלע", נאָר דאָרט זייבען די קינדער נישט אַזוי ווילד, האָבן אַן אָפּשיי פאַר אַן עלטערן מענטשן.

די קינדער האָבן נישט פאַרשטאַנען קיין איין וואָרט, זיך צעשאָטן מיט אַ געלעכטער איבער דער וועראַנדע, איבערלאָזנדיק

פֿאַרוואַקסענעם, טעמפּן מח, צייטיק געוואָרן און דאָרט עפּעס קלאָר געמאַכט.

באַלד ווי מיכאַל איז אָנגעקומען קיין ניו־יאָרק האָט ער געקראָגן די שטעל אין דער שול „אנשי אונגאַרן" פֿאַר דרייסיק דאָלאַר אַ חודש. ער איז געווען גליקלעך, קיינמאָל נישט געבעטן קיין הוספה און מורא געהאַט אַוועקצוגיין, ווען אפילו אַ צווייטע שול האָט אים געוואָלט געבן מיט פֿינף דאָלאַר אַ חודש מער.

מיכאַל האָט נישט פֿאַרשטאַנען קיין איין וואָרט יידיש, כאָטש תמיד האָט ער זיך איינגעהערט, וואָס מען רעדט, געשטאַנען אַ פֿאַרטראַכטער מיט אַ צעעפֿנט מויל, ווי ער וואָלט געוואָלט באַ־גרייפֿן, וואָס דאָ טוט זיך, און אויפֿן זעקסטן יאָר איז נאָך אַלץ געווען ביי אים אַזוי ניי און פֿרעמד, ווי אין דעם טאָג, ווען ער איז געקומען קיין ניו־יאָרק.

ביינאַכט, אַז מיכאַל איז געבליבן אַליין אין שול, איז אים תמיד באַפֿאַלן אַ שרעק. ער איז זיכער געווען, אַז די שול איז פֿול מיט שדים. ווי דען אַנדערש? דער גלח האָט נאָך קיינמאָל נישט באַשפּריצט דאָס הויז מיט הייליק וואַסער, וואַקסן דאָ געוויס נישט־גוטע ווי שוואָמען נאָכן רעגן. און די נישט־גוטע קאָנען פֿאַרפֿירן, אָפּטאָן, גאָט־ווייסט־וואָס. האָט ער זיך אויפֿגעזוכט פֿון היימלעכקייט וועגן אַ שוואַרצע קאַץ, געלעגן מיט איר אין די לאַנגע אָוועטן אויף אַן אויסגעבעטן טיש און זיך אַזוי לאַנג אויס־געטענהט מיט דעם באַשעפֿעניש, ביז ביידע זיינען אַנטשלאָפֿן גע־וואָרן.

די שול, די יידן, די תלמוד־תורה, וואָס איבער דער שול, די קינדער און די יידישע געוועלבלעך וואָס אַרום און אַרום, דאָס אַלץ האָט דעם פּויער אַזוי צעטומלט, אַז ביי אים איז געבליבן נישט אַנדערש, ווי — אַז „אַמעריקאַ" איז אַ יידיש לאַנד.

אים גלייך אַוועקפירן צום שמיד.

אַ ייִנגל האָט אַרויסגעריסן די „דזשעאָגראַפּי" פון אונטער מיכאַלס האַנט, האָט ער זיך פאַנאַנדערגעטרייסלט, ווי ער וואָלט זיך אויפגעכאַפּט פון אַ חלום, זיך אַרומגעקוקט, אַז ער זיצט אויף דער וו׳עראַנדע פון דער שול, אַז אַרום אים טומלען ווילדע קינ־דער, וועמענס לשון ער פארשטייט נישט און טיף אָפּגעזיפצט.

ביים פויער אין פאַרוואַקסענעם מח האָט זיך זיין היים צע־שוואומען, ווי אַן אַלטער חלום, פון פאַרדרוס צעשפרייט ער הענט און פיס, און גענומען שפרייזן איבער דער וועראַנדע, ווי אַ שפּין, און געטריבן די קינדער פון זיך.

זינט די מלחמה האָט אויסגעבראָכן האָט מיכאַל אויפגעהערט צו קריגן בריף. ער איז אַרומגעגאַנגען אַ צעטראָגענער, נישט פאַרשטאַנען, וואָס די מלחמה האָט צו טאָן מיט זיינע בריוו. און דריי מאָל אַ טאָג, ווי אַ זייגער, האָט ער אָפּגעוואַרט דעם בריף־טרעגער. פון דערווייטנס נאָך האָט מיכאַל אַראָפּגענומען פאַר אים דאָס היטל, געבעטן מיט די אויגן, ווי אַ הונט, און מיט אַ פאַר־כאַפּטן אָטעם יעדעס מאָל געוואַרט אויף אַ בריוו. און אַז עס איז דורך אַ לאַנגע צייט, און ער האָט גאָרנישט געהערט פון דער היים, האָט מיכאַל אינגאַנצן אויפגעהערט צו רעדן. געזעסן אין אַ ווינקל שעהן נאָכאַנאַנד, געפילט, אַז עס טוט אים עפּעס וויי, וואָס — האָט ער אַליין נישט געקענט באַגרייפן און געווען זיכער, אַז אַ בריוו מוז קומען.

ער האָט כמעט אינגאַנצן אויפגעהערט צו עסן, געקויפט אַל־טע זעמל, זיי געבראָקט אין הייס וואַסער און געקליבן אַ סענט צו אַ סענט.

זייערע פעקלעך ביכער אַרום מיכאַלן, איז דער פויער געבליבן זיצן אַן אומבאַהאָלפענער, אָפּגעזיפּצט, און איבער זיין ברייט צעאַקערט פּנים האָט זיך צעלייגט אַ צער. ער האָט אַרויסגעשלעפּט אַ „דזשעאָגראַפי" פון אַ פּעקל ביכער, און פּונקט ווי אַ פערד, וואָ עס זאָל נישט פאָרן, טרעפט עס פאַרן ערשטן מאָל צוריק אַ היים, אַזוי האָט מיכאַל טאַפּנדיק אויפגעזוכט די קאַרטע, געקוקט אויף דעם געלבלעכן פלעק, וואָס האָט אויסגעזען ווי אַן איבערגעדרייטער שטיוול, און פאַר קיין פאַל נישט געקענט באַגרייפן, פאַרוואָס דער געלבלעכער פלעק זאָל זיין פּוילן. און אַז ער איז געזעסן און געטייטלט מיט זיין צעיורענעם פינגער, האָט ער זיך ביסלעכווייז פאַרגעסן און געזען, ווי פון דעם קאָלירטן שטיוול וואַקסט אַרויס זיין דערפל.

פעלדער מיט געלע זאַנגען וויגן זיך, בויגן די פולע קעפּלעך. גריקע בליט אין ווייסן, ווי אָפּגעשאָטן מיט שניי. איבער די זאַנגען פאַרגייט זיך אַ „סקאָווראָנעק", און די לופט שמעקט מיט פרישן ברויט...

מיכאַלס צוויי קי מיט פולע אייטערס קומען אָן פון פעלד, בלייבן שטיין פאַר זיין הויז, שמייסן זיך מיט די עקן איבער די זייטן, פאַררייסן די קעפּ און מעקן מען זאָל זיי אויסמעלקן. דאָס ווייב מיט די קינדער לויפן אַרויס. דאָס ווייב הייסט דער טאָכטער אויסמעלקן די קי, אַליין טוט זי זיך גיך אָן די שיך און לויפט אַ גליקלעכע צום דאָרף-לערער, ער זאָל איר איבערליינען אַ בריוו — מיכאַלס בריוו פון אַמעריקע. און דער לערער ליינט, — אַז מיכאַל קומט אויף ניי-יאָר אַ היים, פירט מיט זיך שיינע הונדערט'ר, מתנות פאַר די קינדער, און זי זאָל נישט זאָרגן: ער וועט קונע וועט ער אָפּצאָלן דעם חוב אויפן הויז און אויפן שטיקל לאַנד, און דער שליטן מוז שוין זיין איינגאַנצן פאַרזשאַווערט, זאָל זי,

אויף די קאָזאַקן, האָט זי מיט די קינדער זיך באַהאַלטן אין אַ גרוב פון קאַרטאָפל, אַ גאַנצע נאַכט דאָרט געלעגן, געשראָקן זיך די נאָז ארויסצושטעקן, ווייל די קוילן האָבן געפייפט, אַז מען האָט געקאָנט טויב ווערן. און גאָט זאָל איר מוחל זיין, זי האָט פאַרגעסן אריינצוטרייבן אין שטאַל די הינער, איז קיין איין לע־בעדיק פויגל נישט געבליבן... אין דער פרי איז שטילער געוואָרן, איז זי אַרויס פון גרוב מיט די קינדער, און וואָס וועט זי דער־ציילן — דאָס גאַנצע דאָרף איז געווען אָפּגעווישט. פון זייער הויז איז בלויז געבליבן דער פונדאַמענט...

מיכאל האָט זיך מער נישט איינגעהערט. ער האָט געוואוסט, אַז זיין גאַנצע „פּראַצע" איז אַוועק מיטן פייער. געוואָלט נאָך עפּעס פרעגן דעם ייד, איז פונקט דעמאָלט אריינגעקומען אין גע־וועלבל אַ קונה, האָט ער צוגענומען דעם בריוו, און אַ פאַרביטער־טער, אַ דערשלאָגענער, זיך צוריקגעשלעפּט אין שול אַריין.

מיכאל האָט געשפּרייזט איבערן צימער, זיך יעדע ווײַלע אָפּגעשטעלט, געוואָלט פאַרשטיין, וואָס די פרעמדע האָבן צו אים געהאַט, ער האָט דאָך מיט זיי נישט אָנגעהויבן. ער האָט געפילט, אַז קעגן אים איז באַגאַנגען געוואָרן אַן עולה, נישט געוואוסט פאַר וועמען מען דאַרף זיך קלאָגן און פון דעם קרומען, צעיורע־נעם, פון צופיל פּראַצע, פויער, האָט אַרויסגעשריען אַ שטומער, טעמפּער ווייטאָג.

שפּעט אין אָוונט איז מיכאל דאָס ערשטע מאָל אין זיין לעבן אַריין אין אַ שענק.

יעדע נאכט פאַרן שלאָף, האָט מיכאַל אַרויסגענומען אַ שמאַ־טע, אויסגעצײלט אויפן טיש זײן גאַנץ געלט, געמאַכט קופּקעלעך — אײנס צו באַצאָלן דעם חוב אויפן הויז, ס׳צווײטע אָפּצוצאָלן דאָס שטיקל לאַנד, פאַרן דריטן קויפן אַ פּאָר פערד. אַזוי איז ער אָפּגעזעסן גאַנצע אָוונטן, זיך אויסגעטענהט מיטן ווײב, געדונגען אויפן מאַרק אַ פּאָר פערד, אָפּגעצאָלט די חובות, ביז דער שלאָף איז אים געקראָכן אין די אויגן, האָט מיכאַל דעמאָלט צוריק אײנגעוויקלט דאָס געלט אין דער שמאַטע, זי באַהאַלטן זיך צו־קאָפּנס, אַרויפגעקראָכן אויפן אויסגעבעטן טיש און זיך געלײגט נעבן דער קאַץ.

אײנמאָל, ווען די קינדער פון דער תלמוד תורה זײנען זיך צעגאַנגען אַ היים, האָט מיכאַל פאַרשלאָסן די שול, אַרויסגענומען פון בוזעם־קעשענע אַ בריוו, וואָס ער האָט פאַרבאַכט געקראָגן, און אַ צעטראָגענער אַרײַן צו אַ באַקאַנטן פּוילישן ייד אין אַ שפּײַז־גע־וועלבל.

— פּאַניע, זײט אַזוי גוט און לײענט מיר איבער דעם בריוו!

— פון דער הײם?

— יאָ, פּאַניע?

מיכאַל האָט פאַרשאַראַט דעם קאָפּעליוש, געפילט ווי ס׳האַרץ קלאַפּט ווי אַ האַמער, געקוקט דעם ייד אין מויל אַרײַן און זיך אײַנ געהערט מיט לײַב און לעבן.

דאָס ווײב האָט אים געשריבן, אַז צוערשט זײַנען געקומען אין דאָרף אַרײַן קאָזאַקן, צוגענומען בײַ איר די קו מיטן ווײסן פלעק. האָבן אַלע אין שטוב געוויינט, אַ שאָד, געווען אַזאַ בהמה, געגעבן צען קוואָרט מילך אַ טאָג, נאָר וואָס האָט זי זיך, אָרעמע, געקאָנט העלפן? דערנאָך זײַנען געקומען דײַטשן, גענומען שיסן

גרינלעכן טיי און גערעכנט, אַז דאָרט, איבער די פעלדער, וואו דער גרינלעכער טיי רירט אָן דעם הימל, איז עק וועלט.

קיינער האָט זיך אויף אים נישט אומגעקוקט, איז ער גע-וואַקסן ווילד, נישט געקאָנט רעדן מיט אַ מענטש. גאַנצע טעג איז ער געזעסן אין וואַסער, געקלאַפּט מיט אַ בעמבען נאַסע שטיקער וועש, זיך פאַרקליבן צו די בלינדע זקנים, וואָס זיינען געזעסן ביז איבער דער העלפט אין הייסן זאַמד, זיך אָנגעהערט הייליקע. מעשיות, און אָפט פאַרפאַלן געוואָרן אויף עטלעכע טעג. ער איז גע-וואָר געוואָרן, אז דאָרט, ווייט, אויף יענער זייט „הימלישן באַרג" הייבט זיך אָן אַנדער וועלט, וואו מענטשן וואוינען נישט אין קיין בערלינקעס און עס האָט אים גענומען ציען אין שטאָט אַריין

דערווייל האָט מען אים חתונה געמאַכט — בעגעבן אַ קליין מיידל פאַר א ווייב.

די משפחה איז אַלץ געוואַקסן, די פּאָרציעס רייז זיינען אַלץ קלענער געוואָרן און דאָס וואַסער איז געוואָרן אַזוי באַזעצט מיט בערלינקעס, אז ס'איז שוין באַלד קיין אָרט נישט געווען, וואו די וועש צו וואַשן, האָבן די איינוואוינער פון „געלן טייך" באַ-שלאָסן צו פאָרן נאָך אַמעריקע.

וואַנג איז געווען צווישן די ערשטע. אַ שווייגנדיקער, מיט שווערע, פאַרראָסטעטע געדאַנקען אין קאָפּ, איז ער אָנגעקומען קיין ניו-יאָרק. ער האָט באַלד געקראָגן אַ שטעל ביי זיינס אַ לאַנדסמאַן אין אַ „לאָנדריי" (וועשעריי). שטייענדיק גאַנצע טעג איבער אַ באַליע, ביי א וואַש-ברעט, האָט וואַנג נישט אויפגעהערט צו טראַכטן פאַר וואָס מעגטשן הונגערן אויפן „געלן טייך" אין בערלינקעס, ווען אין ניו-יאָרק שאַרט מען גאָלד אין די גאַסן. ווען מען וואָלט אים געהערט, וואָלטן זיך אַלע כינעזער אָפּגעשוירן די צעפּ, אויסגעטון די קאַפּ-טאַנעס מיט די טוכענע שטעק-שיכלעך, זיך אָנגעטון ווי מענטשן

דזשים וואנג

א מיטל־וואוקסיקער, מיט קיילעכדיקע פלייצעס, א צעשראָקן־אָפּגעבליאַקעוועט פּנים, וואָס דערמאָנט אַ סריס, שמאָלע מאַנדל־אויגן, וואָס קומען זיך, דאַכט זיך, צונויף ערגעץ הינטער דער נאָז — דאָס איז דזשים וואָנג, דער „לאָנדרי־מאַן" (פּראַלנע־מאַן).

אויפן „געלן טייך", וואָס לויפט פאַרביי דעם „הימלישן באַרג", אין דער פּראָווינץ שאַן־שו, איז וואָ־וואָנג געבוירן געוואָרן אין אַ הילצערנער בערלינקע. די משפחה איז נישט שטאַרק צופרידן געווען פון דעם ניי־געבוירענעם, געוואוסט, אַז יעדנס פּאָרציע רייז וועט מיט דער צייט קלענער ווערן, נאָר אַזוי ווי עס איז געווען אַ יינגל, האָט די משפחה זיך נישט וויסנדיק געמאַכט, אים אַריינגעלעגט אין אַ געפלאָכטענעם קויש, איבערגעלאָזט אויף גאָטס באַראָט און געווען זיכער, אַז דער הייליקער קאָנפוציוס וועט אים סיי־ווי צונעמען. דאָס קליינע כינעזערל האָט פּראָטעסטירט, זיך גערינן, געשריגן פון קוישל אַרויס, געהאַלטן אין איין דערמאַנען אַלעמען אין דער בערלינקע, אַז ער לעבט, האָבן זיי נישט געקענט פאַרטראָגן די געוואַלדן און ביי יעדן מאָלצייט אים עפּעס צוגעוואָרפן. אַזוי האָט זיך דאָס כינעזערל כמעט אַליין אויסגעהאָדעוועט. אַז ער איז עלטער געוואָרן, האָט ער זיך אויף אַלע פיר, ווי אַ חיהלע, אַרויסגעשאַרט פון דער בערלינקע, אַרויפגעקלעטערט אויפן דאָך, און צום ערשטן מאָל דערזען, ווי איבערן „געלן טייך" וויגן זיך בערלינקעס, איינע נעבן אַנדערער, אָן אַ סוף. ער האָט פאַרזשמורעט די קליינע מאַנדל־אויגן און ווי אַ הינדל, וואָס פּיקט זיך אַרויס פון איי, האָט ער געקוקט אין טיפן בלאָען הימל, געקוקט אויף די בערלינקעס, וואו קינדער, פּונקט ווי ער, האָבן זיך געשפּילט, געקוקט ווי פון ביידע זייטן טייך ציען זיך פעלדער מיט

צעפלאָכטן דעם צאָפּ, אים צעלייגט איבערן גאָלן קאָפּ ווי האָר און זיך געשפּיגלט.

ער האָט יעדן אָוונט איבערגעציילט זיין געלט, אויסגערעכנט וויפל וואָכן ער האָט נאָך צו זאַמלען, איבערגעציילט אויף די פינ־גער, וויפל „לאָנדריס" ער האָט געהאַט אויפן אויג, אַ צופרידענער האָט ער זיך אַריינגעלייגט אין אַ שווערן ליילעך, זיך איינגעוויקלט און געשמאַק געשלאָפן אויף דער האַרטער פּאָדלאָגע.

אַז ער האָט געהאַט דאָס גאַנצע געלד, האָט ער זיך געקויפט אַ „לאָנדרי" אין אַ יידישער געגנט. דאָס ערשטע איז ביי אים גע־ווען איבערצומאַכן דעם נאָמען, עס זאָל קלינגען מער ענגליש און אָנשטאָט וואַ־וואָנג האָט ער געלאָזט אויפשרייבן אויפן פענסטער דזשים־וואָנג. ער האָט זיך געלאָזט אַראָפּנעמען דעם צאָפּ, זיך אָנ־געטון אַמעריקאַנער קליידער, געהאַלטן ווייסע אַרויסהעלפערס, אַפילו נעגערס און פאַר קיין פאַל נישט געוואָלט צונעמען אַ כי־נעזער, כאָטש עס וואָלט אים אויסגעמאַכט פיל ביליקער. ער האָט ביסלעכווייז גענומען פאַרציען אַ באַקאַנטשאַפט מיט דער חברה יונגען, וואָס זיינען געשטאַנען גאַנצע אָוונטן אַרום דעם סאָדע־גע־וועלבל, וואָס קעגנאיבער, און געבלעקעצט. ער האָט געשפּילט מיט זיי אין ווערפל, אַריין מיט זיי אין אַ שענק אויף ביר, דערוויל געוואָר געוואָרן, ווי יעדעס מיידל אין דער שכנות הייסט, ווי אַלט זי איז און צי האָט זי שוין אַ יונגנמאַן. ער האָט מער נישט געוואָלט ויסן, אַז ער איז אַ כינעזער, אַז ער האָט געלאָזט אַ ווייב אין דער היים, גאַנצע טעג געקלערט וועגן ראָזען, אַ גע־פּודערט יידיש מיידל, וואָס האָט יעדע וואָך צו אים אַריינגעבראַכט קעלנער צום וואַשן. תמיד, ווען זי איז אַריינגעקומען, האָט ער פאַרצויגן מיט איר אַ שמועס, זי איינגעלאַדן אין וואָדעוויל, איר צוגעזאָגט זי אַהיימצונעמען אין אַן אויטאָמאָביל. ראָזע האָט נישט

און אַריבערגעקומען קיין אַמעריקע. איז אַ וואונדער, וואָס אַלע־
לאַכן פון זיין בעל-הבית? וואוינט שוין אין דער געגנט איבער־
פינפצן יאָר, קאָן זיך נישט צונויפרעדן מיט אַ שכן, לעבט אָפּגע־
זונדערט, גאָלט זיך יעדע וואָך דעם קאָפּ, ווי ער וואָלט נעכטן
געקומען פון „געלן טייך", טראָגט אַ קאַפּטן ווי אַן אַלטע
פויד, און אַז א מיידל קומט אריין, קוקט ער זי נישט אָן.

וואָגג האָט געקליבן אַ סענט צו אַ סענט און באַשלאָסן, אַז
גלייך ווי ער וועט זיך קויפן אַ „לאָנדרי", ווערן אַ בעל-הבית פאַר
זיך, נעמט ער אַראָפּ דעם צאָפּ, טוט זיך אָן ווי אַן אַמעריקאַנער
און וועט מער נישט האָבן צו טון מיט די לאַנדסלייט. זיין בעסט
פאַרגעניגן איז געווען יעדן טאָג נאָך דער אַרבעט זיך אריינצו־
זעצן אין פענסטער, פאַרלייגן די הענט, שעהנווייז קוקן ווי מענטשן
גייען פאַרביי, ווי קינדער שפּילן זיך, נאָכצוקוקן יעדעס מיידל,
ווי זיי גייען מיט פאַרריסענע קעפּ, ווי זיי רופן מיט יעדן בויג.
און עס האָט אַמאָל געטראָפן, אַ מיידל, פאַרבייגייענדיק, האָט צע־
עפענט די ווייסע ציין און צו אים אַ שמייכל געטון, איז ער גע־
ווען דער גליקלעכסטער. ער איז אַפילו נישט בייז געוואָרן אויף
די קינדער, וואָס האָבן זיך צונויפגעקליבן פאַרן פענסטער, זיך
איינגעצויגן די אויגן ווי מאַנדלען און אים נאָכגעקרימט. ער האָט
פלומרשט געשמייכלט און בשעת מעשה געוואָרפן מיט די צעשראָ־
קענע אויגן, ווי אַ קראַליק, ווען אַ שלאַנג שטיקט אים, און אַז
די חברה איז געוואָרן ווילד, אויפגעפּראַלט איינמאָל נאָכן צווייטן
די טיר, אַריינגעשטעקט עטלעכע קעפּ און אַזוי הויך אריינגעשריגן,
אַז די שויבן האָבן געציטערט, האָט וואָגג פאַרהאַנגען דאָס פענ־
סטער מיט אַ ליילעך, פאַרשלאָסן די טיר, אַרויסגענומען פון זיינעם
אַ קופער אַ בלאָען אנצוג, זיך אָנגעטון, זיך אויסגעבונדן אַ שניפּס,

געזען ווי אַלע יידן, קריסטן, נעגערס, אַלע האָבן פאַרגעזן די שנאה איינער צום צווייטן, זיך צונויפגערעדט קעגן אים, דעם כי־נעזער, וואָס האָט אַ קוש געטון אַ ווייס מיידל, און ווילן אים „לינטשן".

ער האָט דערפילט, אַז אומזיסט איז ער געקראָכן פון דער הויט, געוואָלט ווערן אַן אַמעריקאַנער און באַשלאָסן צוריק זיך לאָזן אָנוואַקסן אַ צאָפ, אָנזאַמלען וואָס מער געלד און אַהיימפאָרן צום ווייב, וואָס בענקט נאָך אים אין דער בערלינקע אויפן „געלן טייך".

געענטפערט, צעעפנט די רויטע ליפן, זיך געהאַלטן פאַר די זייטן און אים געלאַכט אין פנים אַריין. און אַז ער האָט זי מכבד געווען מיט אַ באָמבאָניערע, האָט זי צוגענומען, זיך אַוועקגעשטעלט צווישן דער חברה „באָיס", וואָס ביים סאָדע־געוועלבל, אַלעמען מכבד געווען און זיך געוויצלט אויפן כינעזערס חשבון.

דזשים וואָנג האָט יעדעס מאָל געפילט, ווי די נכפה עסט אים, נישט געקאָנט זען, ווי די חברה שטיפן ארום מיט ראָזען און זיך געטראַכט, אַז ער טויג צו גאָרנישט. ווייסט אַפילו נישט ווי אומצוגיין מיט אַ מיידל, וואָס ער האָט ליב.

איינמאָל פאַרנאַכט, ווען ראָזע האָט אים אַריינגעבראַכט די קעלנער און אין דער „לאָנדרי" איז קיינער נישט געווען, האָט ער פאַרצויגן אַ שמועס מיט איר, געפילט, אַז איצט איז די צייט, איר אַלץ אויסצוזאָגן. ראָזע האָט געקייכט פון געלעכטער, האָט וואָנג זי לייכט אַרומגענומען און איידער וואָס, ווען, האָט ער נישט־ווילנדיק איר אַ קוש געטון. ראָזע האָט אויפגעהערט לאַכן, זיך אַ ריס געטון פון אים, אים אָנגעשפיגן אַ פול פנים, אַרויסגעלאָפן און אַ קלאַפּ געטון מיט דער טיר, אַז אַלע, וואָס זיינען געשטאַנען אויף דער גאַס, האָבן נייגיריקע גענומען אריינקוקן צו אים אין פענסטער.

ראָזע האָט אַלעמען דערציילט, וואָס עס איז געשען און דער עולם אַרום זיין פענסטער איז געוואָרן אַלץ גרעסער.

— שלעפּט דעם כינעזער אַרויס פאַרן צאָפּ, — האָט זיך איינער אָנגערופן.

— וועט ער וויסן ווייסע מיידלעך צו קושן, — האָט אַ צווייטער אונטערגעהאָלפן.

דזשים וואָנג איז געשטאַנען אין פענסטער, געוואָרפן מיט די צעשראָקענע אויגן, ווי אַ קראָליק, ווען אַ שלאַנג שטיקט אים, און

וואָס, מיינט איר, זיינען מיר דאָ? אַ פאַרברעכער דאַרף איבער־געגעבן ווערן אין די הענט פון געזעץ.

— מיר זיינען ס׳געזעץ! — האָט איינער איבערגעריסן דעם שעריף.

— אמת, מיר זיינען ס׳געזעץ! — האָבן עטלעכע אונטער־געכאַפּט.

— דער שעריף האָט אונז אָפּגענאַרט!

— מיטגעפאָרן מיט אונז זוכן דעם נעגער, ווען ער האָט אים געהאַלטן אין דער תפיסה!

— גיב אַרויס דעם נעגער!

— גיב אונז איבער די בעסטיע!

די נעגערס זיינען אָפּגעטראָטן פון די פענסטערלעך, אויס־געגלאָצט די גרויסע, געלבלעכע ווייסלען, געשטאַנען ווי איבער־געשראָקענע חיות און געשוויגן. דער עלטסטער צווישן זיי, אַ גרויער, האָט אַראָפּגענומען פון האַלז אַ צלמל און אַנידערגעקניט.

— ס׳צלמען וועט אים העלפן! — האָט אַ יונגער אַ ברוים געטון, געשפרייזט אַרום און אַרום דעם צימער מיט אָנגעשטרענג־טע אויגן, ווי ער וואָלט געזוכט אַן עפענונג דורך וואַנען צו אַנטלויפן.

דזשאָן, עטוואָס אַן איינגעבויגענער, מיט צעשפרייטע פינגער פון ביידע הענט, די אויגן אַרויס פון קאָפּ, האָט זיך נישט גע־רירט פון אָרט, געשטאַנען און געציטערט, ווי מען וואָלט אים אָפּגעמאָסטן מיט אַ שווערער זאַך איבערן מוח.

— איר הערט, זיי ווילן דזשאַנען! — האָט דער יונגער געלאָזט פאַלן אַ וואָרט און זיך נישט אויפגעהערט צו דרייען אַרום און אַרום דעם צימער.

פיר נעגער

דאָס קלאַפּן אין ראָד האָט זיך פויל צעוויגט — גלין גלאַן, גלין גלאַן — געוואָרן שטאַרקער, געטרייסלט די שויבן, אָפּגעהילכט אין די פינסטערע צימערן און אַלעמען אַרויסגעשלעפּט פון די בעטן. האַלב אָנגעטון האָט דער עולם זיך אַרויסגערוקט, פאַרלוירן זיך איינגעהערט אין דער קלינגערייַ, וואָס האָט זיך געטראָגן איבערן שטעטל, געוואָרן העכער און העכער און יעדער איינער האָט געפרעגט ביים שכן:

— ס'ברענט?

— וואו ברענט?

די פיר נעגערס, וואָס זיינען געשלאָפן אין דער שטאָטישער תפיסה, זיינען אַראָפּ פון די נאַרעס, אַריינגעשטעקט די קעפּ אין די קליינע פענסטערלעך מיט די אייזערנע שטאַכעטן און זיך איבערגעוואָרפן:

— וואָס, אַ פייער?

פון אַלע טיילן שטאָט האָט דער המון געצויגן צו דער תפיסה. מען איז געקומען מיט העק, ברעכ-אייזנס און שטריק. דער שעריף מיט עטלעכע וועכטערס זייגען געשטאַנען מיט אָנגעלאָדענע ביקסן ביים אַריינגאַנג פון טויער, געהאַלטן דעם עולם פון דערווייטנס און זיך געבעטן:

— צעגייט אייך!

— צעגייט אייך, שכנים!

— מיר ווילן גערעכטיקייט! — האָט זיך געהערט פון אַלע זייטן.

— דאָס ווילן מיר אויך! — האָט דער שעריף זיך אַ קלאַפּ געטון אין האַרץ אַריין און געוויזן אויף די וועכטערס — צו

די וואַנט מיט מענטשן האָט זיך פון שרעק אַ רוק געטון אויף צוריק. דער כעס איז געוואַקסן. אַ יונג האָט זיך אַרויפגע־כאַפּט אויף אַ טויער. אַ וועכטער האָט אים מיט דער דיקער זייט פון דער ביקס אַראָפּגעוואָרפן. דאָס איז געגוג געווען. מיט אַ געשריי, ווי ווילדע אינדיאַנער, האָבן זיי זיך אַ שפּאַר געטון צום שעריף, געברעוועט:

— הו־הו! הו־הו!

— פאַרוואַרפט די שטריק!

— אָט אַזוי!

— נעמט אים!

— הענגט אים!

— הו־הו!

דאָס געשריי איז געוואָרן ווילדער, העכער, זיך געהויבן איבער דער תפיסה, געקומען מיט אַ האָגל שטיינער, פלעשער און העלצער.

די נעגערס האָבן זיך אָפּגעטיילט פון דזשאַנען, זיך גע־סודעט. און דזשאַן, אַ געבויגענער, מיט צעשפּרייטע פינגער פוןביידע הענט, האָט זיך איינגאַנצן געטרייסלט. אין די געלבלעכע ווייסלען איז געלעגן דער צער און אומבאַהאָלפנקייט פון אַ בהמה איידער מען גייט זי שחטן.

— וואָס וועט זיין? וואָס וועט זיין? — האָט דער אַלטער געשויבערט זיינע גרויע קרייזלעך

— זיי ווילן אים!

— זיי ווילן דזשאַנען!

— אויב איר פאָלגט מיך נישט, וועט מען אונז אַלעמען לינטשן!

— טאָ זאָגט אים!

— מיר וועלן אים נישט אַרויסגעבן! — האָט דער אַל־טער זיך אָנגערופן.

די אַנדערע צוויי האָבן געשוויגן, געווען פאַרטון מיט זיך, ווי זיי וואָלטן זיך נישט איינגעהערט צום אַלטן.

דאָס געשריי אין דרויסן איז געוואָרן גרעסער, געקומען פון אַלע זייטן. דער המון איז געוואַקסן, זיך געשפּאַרט נענטער צום שעריף, געפאָדערט מען זאָל אַרויסגעבן דזשאַנען.

און יעדעס מאָל, ווען די אַרעסטירטע האָבן געהערט דזשאַנס נאָמען, נישט זייערע, האָבן זיי זיך אויסגעגלייכט, די פאַרחושכטע פּנימער זייַנען אויף אַ ווײַלע רויִקער געוואָרן, ווי אין דער געפאַר יעדע רגע צעריסן צו ווערן פון המון, וואָלט מיט אמאָל אויפגעשיינט די האָפנונג זיך צו ראַטעווען.

דער עולם האָט זיך גערוקט אַלץ נענטער צום טויער, פרויען זייַנען געשטאַנען צווישן די מאַנסבילן, געהעצט, צוגע־געבן קוראַזש, האָט זיך יעדער געוואָלט אויסצייכענען, אַרויסווייזן זיין בריהשקייט.

דער שעריף איז אַריין אין דער מיט:

— שכנים, איך אַפּעליר צו אייך אין נאָמען פון געזעץ, צעגייט אייך — — — בירגער און שכנים! — — — קיינער האָט זיך נישט איינגעהערט. יעדער האָט געשריגן עפּעס אַנדערש, פאַר־הילכט דעם שעריפס קול און דער המון מיט צונויפגעבײַלטע פויסטן, מיט העק און שטריק, האָט זיך גערוקט אַלץ נענטער. דער שעריף האָט געזען, ווי דער המון שטייט איבער אים, ווי אַ וואַנט, קאָן זיך יעדע מינוט אַ שפּאַר טון, אים איינקלעמען; געזען, אַז מיט גוטן קאָן ער גאָרנישט אויפטון, האָט ער אַ וואונק געטון צו די וועכטער און מיט אַמאָל האָבן אַלע אויסגע־שאָסן אין דער לופט.

אַ געשלעג

אין אָוונט האָבן ייִנגלעך פאַרשלעפּט אויף אַ ליידיקן „לאַט" אַן אַלטן מאַטראַץ, אים אונטערגעצונדן, זיך אויסגעשטעלט אין אַ שורה און געשפּרונגען איבערן פייער. דאָס פייער איז געוואָרן אַלץ גרעסער, זיך פאַרגאַנגען פון פייכטן מאַטראַץ מיט אַ גערדיכטן רויך, געקנאַקט, אָפּגעגאָסן די ייִנגלעך מיט אַ קופּערנעם שיין, זיינען זיי געוואָרן ווילדער, געטאַנצט פון פרייד און געצייגט מיט די פינגער אויף די פייערדיקע שפּיצן:

— אָבער איצט, ווער וועט איצט אַריבערשפּרינגען?

— איך! — האָט אַ ייִנגל זיך אַרויסגערוקט, געמאַכט אויף צוריק עטלעכע טריט, זיך אַ לאָז געטאָן, האָט דער פלאַם א שפּאַר געטאָן אין פּנים אַריין, אים צוריקגעהאַלטן.

— שפּרינג בעסער נישט איצט! — האָבן אים עטלעכע ייִנגלעך אָפּגערעדט. — די הויזן וועלן זיך ביי דיר אָנכאַפּן!

— דאגה נישט פאַר מיינע הויזן! — איז ס'ייִנגל געוואָרן נאָך איינגעשפּאַרטער, ווען די חברה האָבן זיך אָנגעהויבן וויצלען אויף זיין חשבון.

ער האָט זיך געהאַלטן אין איין פאַרמעסטן, געמאַכט דעם אָנשטעל, אַז אָט שפּרינגט ער, און וואָס לענגער דאָס פאַרמעסטן האָט געדויערט, אַלץ קלענער איז ביי אים געוואָרן דער קוראַזש און ער איז געבליבן שטיין אויפן זעלבן פלאַץ.

— ר'ווייסט? — האָט איינער אַן עצה-געטאָן. — אַז מען טוט זיך אָן אין נאַסע שמאטעס, קען מען דורכגיין ס'גרעסטע פייער.

— און שאַדט נישט?

— ער איז גערעכט! — האָט זיך אַ דריטער אָנגערופן. —

— לאָמיר אים זאָגן!

— געהערט, מיר דאַרפן ליידן פאַר אים!

— זיי ווייסן צומאָל נישט, אַז מיר זיצן דאָ!

— טאָ לאָמיר אים זאָגן!

אַלע דריי האָבן זיך אַ לאָז געטון צו דזשאַנען, געבליבן שטיין מיט צעעפנטע מיילער, ווי זיי וואָלטן געקלערט, ווי נאָך אָנצוהייבן. דזשאַן האָט אַ פאַל געטון צו זייערע פיס, גענומען קושן, זיך צעוויינט אַזוי שפּיציק, אַז ס'האָט דורכגעשווידערט:

— ברידער, לאָזט מיך נישט הרגענען!

— האָט רחמנות אויף אַ ברודער!

דאָס געוויין האָט זיי גערירט. דער שרעק אָבער, אַז זיי פאַרלירן צייט, ווערן מיטגעצויגן, ווי איינער, וואָס ראַטעוועט אַ טרונקעדיקן ווערט מיטגעשלעפּט צום אָפּגרונט, די זעלבע שרעק האָט אָפּגעטעמפּט אין זיי יעדן געפיל.

די געשרייען זיינען געקומען פון קאָרידאָר:

— ער איז אין קעלער!

— די בעסטיע איז אין קעלער!

— דער שעריף וועט פאַרזאָגן אַ צענטן זיך נישט אָנצונעמען פאַר אַ נעגער!

— האַלט גרייט די שטריק, באָיס!

— מיר וועלן אים הענגען אין מיטן גאַס!

די נעגערס זיינען געבליבן שטיין אָן לשון, דערזען דעם טויט פאַר די אויגן, מיט אמאָל האָבן זיי זיך א וואָרף געטון אויף דזשאַנען, געעפנט די טיר, אים אַרויסגעשליידערט, ווי מען וואַרפט אַ קאַלב צי אַ פערד צו א סטאַדע וועלף, אַבי צו קאָנען אַנטלויפן, זיך ראַטעווען דאָס לעבן.

אַ מאַמע איז אויסגעוואַקסן אויפן „לאט", גענומען רופן איר זונדל, האָבן זיך אַנדערע ייִנגלעך דערמאָנט, אַז עס איז צייט צו גיין שלאָפן און איינציקווייז פאַרשוואונדן.

דער מאַטראַץ האָט דערברענט. ס'איז געוואָרן אַלץ פינצטע-רער. די שמחה איז מיט אַמאָל ווי פאַרשטערט געוואָרן. די אי-בערגעבליבענע ייִנגלעך האָבן זיך צעזעצט אויף אַ שטיין, געקוקט ווי דאָס פייער ווערט אַלץ קלענער און געשוויגן.

— איר ווייסט, — האָט זיך איינער אָנגערופן — אינדיאַנער, אַז זיי כאַפּן אַ ווייסן, צעלייגן זיי אַ פייער און בראָטן אים אָפּ.

— זיי זיינען נישט קיין קריסטן — האָט זיך אַ צווייטער אָנגערופן.

— ייִדן זיינען אויך נישט קיין קריסטן — האָט אַ דריטער אַריינגעוואָרפן.

— איך בין אַ ייִד — האָט דאָס ייִנגל, וואָס איז דורכגע-גאַנגען ס'פייער, זיך איבערגעזעצט פון איין שטיין אויפן צווייטן.

— ייִדן האָבן יעזוסן געקרייצט.

— יעזוס איז אויך געווען אַ ייִד!

— ס'איז אַ ליגן!

— וויפל וועסטו, אַז ס'איז אַן אמת? — איז ס'ייִנגל אויפגעשפּרונגען.

ס'ייִנגל האָט אַ ווײַלע געקלערט, געוואָלט צוזוכן אַ תירוץ און אַ צוק געטון מיט די אַקסלען:

— כ'ווייס נישט.

— מיין באָבע האָט מיר געזאָגט — האָבן זיך ביים שייגעצל אָנגעצונדן די בלויע אויגן — אַז ייִדן האָבן געפּייניקט אונזער גאָט — — — איך האָב פיינט אַ ייִד! זיי גייען אַלע נאָכן טויט אין גיהנום!

כ׳האָב אַליין געזען, ווי אַ פייערמאַן האָט אויפן פנים זיך אַרויפגע־וואָרפן אַ נאַסע שמאַטע און איז אַריין אין פייער, וואו מענטשן האָבן אַ בלאָק פון דערוויטנס נישט געקענט איינשטיין; אַזוי האָט דאָס פייער געבריט.

צוויי ייִנגלעך האָבן געשלעפּט אַ שטיין, אים אונטערגעטראָגן צום פייער, אויפגעהויבן און מיטן גאַנצן כח אים אַ שליידער גע־געטון, אין ברענענדיקן מאַטראַץ. טויזנטער פונקען האָבן זיך אַ שאָט געטון געפאַלן אין דער נאַכט ווי שטערן, האָבן די ייִנגלעך זיך צעוואָרפן מיט קולות אין אַלע זייטן, געכאַפּט מיט די הענט די פונקען. ס׳פייער האָט זיך אַ הייב געטון, אויסגעוואַקסן ווי אַ זייל און אַרום דעם זייל, האָבן צעגליטע צינגלעך געלעקט דאָס נישט־דערברענטע שטרוי.

דאָס ייִנגל, וואָס האָט אַן עצה געטון מיט דער נאַסער שמאַ־טע, האָט ערגעץ־וואו אויפגעזוכט אַן אַלט־קלייד, עס איינגעטונקען אין וואַסער, זיך איינגעהילט אין דעם פון קאָפּ ביז איבער די פיס. און איידער עמעצער האָט זיך געכאַפּט איז ער שוין געווען אין פייער.

עס איז געוואָרן מיט אַמאָל שטיל, די ייִנגלעך זייבען גע־בליבן שטיין אָן אָטעם, געזען ווי די פלעמלעך הילן זיך אַרום קלייד, זייבען זיי זיכער געווען, אַז ס׳ייִנגל ברענט, אינסטינקטיוו האָט יעדער געכאַפּט וואָס ס׳איז אים געקומען אין דער האַנט און גענומען לעשן דאָס פייער. דאָס ייִנגל איז דערווייל אַרויס, אַראָפּ־געוואָרפן פון זיך דאָס קלייד, וואָס האָט געסמאַליעט און אַלץ אין אים האָט געשריגן — בין איך נישט קיין בריה?

אַלע האָבן אים אַרומגערינגלט, באַוואונדערט און איינער האָט אַ פרעג געטון:

— עס האָט דיך צומאָל נישט געבריט?

שטשאַטעוועט דעם צווייטן אונטערן האַרץ, האָט יענער זיך אַ בויג געטון, געוואָלט אויסמיידן דעם קלאַפּ, איז ער אים פאַרפאָרן אין אַן אויג. דער שייגעץ איז עטוואָס צעטומלט געוואָרן, געזשמורעט מיט די אויגן, האָט אייב געהאַלטן אין איין האַמערן מיט די פויסט-לעך, וואו ער האָט נאָר געטראָפן. אַ שייגעץ האָט אים אונטער-געשטעלט אַ פוס, האָט זיך אייב אַ צי אויס געטון, און ווען אייב האָט זיך געוואָלט אויפהייבן, האָט מען אים נישט געלאָזט, יעדעס מאָל אים צוריק אַ שליידער געטון אָן דר'ערד, זיך אַרומגענומען אין אַ ראָד, געטאַנצט און געשריגן:

— אַי, וואַי, מאַי, בעקי! אַ בראָך אין די ביינער!

— האָסטו פיינט אייבּרעהעם לינקאָלן אויך?

— ער איז דען געווען אַ ייד?

— אַוודאי איז ער געווען!

— ער איז נישט!

— טאָ פאַרוואָס הייסט ער אייבּרעהעם? איך הייס אויך אייבּרעהעם! ס'איז דאָך אַ יידישער נאָמען!

— יידן זיינען שמוציק!

— קריסטן זיינען שמוציקער!

— שאַראַפּ שיני! — האָט זיך אַ גרעסער ייגגל, וואָס האָט ביז איצט געשוויגן, אָנגערופן — אַי וואַי, מאַי בעקי! — אַזוי רעדן יידן!

— שאַראַפּ אַליין!

— ווילסט זיך פייטן?

— און דו מיינסט, איך האָב מורא פאַר דיר, דו קעטאָליק, דו!

— קאַם אָן! — האָט דער שייגעץ אַראָפּגעוואָרפן ס'רעקל.

— אָל־ראַיט!

זיי זיינען אָפּגעשפּרונגען איינער פון צווייטן, געשטאַנען ווי צוויי העגער און זיך פאַרמאָסטן. די איבעריקע ייגגלעך האָבן זיי אַרומגערינגלט, געגעבן עצות, געררייצט דעם שייגעץ, ער זאָל זיך אָפּרעכענען און מיט אומגעדולד געוואַרט דער פייט זאָל זיך אָנהייבן. די שלעגערס האָבן געטשאַטעוועט. שטייענדיק אויף איין אָרט, אויסגעשטעקט די הענט, האָט אייב מיט אַמאָל זיך אַ בייג געטון, מיט איין צי פון קערפּער געשטאַנען ביים שייגעץ און אים פאַרפאָרן אונטער דער גאָמבע, אַז יענער האָט אַזש געמאַכט עטלעכע טריט אויף צוריק. זיי זיינען געשפּרונגען איינער קעגן צווייטן און וואָס אַ פּויסטל האָט זיך פאַרמאָסטן אין אַ פּנים אַריין, האָט עס תּמיד געטראָפן אין אַ ליידיקן פּלאַץ. אייב האָט זיך גע-

אַ יונגער ספרדי מיט וואָנסעלעך איז נישט אייגגעזעסן. זינט ער האָט זיך דערוואוסט, אַז ס'קומט אַריין אַ שטעפּ-מאַשין איז ער אַרומגעגאַנגען אָן אַ קאָפּ. זיין חתונה האָט ער אָפּגע-לייגט אויף אַ חודש צייט און דאָ איז שוין אַריבער אַ וואָך און ער ווייסט אַלץ נישט וואָס צו טאָן.

— נישט גוט, רחימי, — האָט ער אַ זאָג געטאָן צו זיין שכן.

— מכּת דער מאַשין ? — האָט דער שכן געאַרבעט מיט צוויי דראַטווועס, — טאַקע נישט גוט !

— ווען כ'שטעל נישט אָפּ די חתונה וואָלט מיך נישט אָנגע-הויבן אַרן, — האָבן זיך ביים יונגן ספרדי זיך געהויבן די לאַנ-גע הענט.

— זאָרגן און זיך בעמען צום האַרצן דאַרף מען נישט! — האָט דער שכן אים געטרייסט: דערצו נעמט מען נאָך קיין מאַ-שין נישט אריין ! די אשכּנזים האָבן מורא געהאַט, זיך צעלאָפּן און דאָ האַלט אין איין אַריינקומען פרישע אַרבעט, וואָס פאַר אַ מענטש קען זיך עס פאַרזאָרגן ?

דער פּאָרמאַן איז אונטערגעקומען, אויסגעציילט די פאַרטי-קע שיך. דער יונגער ספרדי האָט זיך אונטערגענומען מיט קו-ראַזש און אַ פרעג געטאָן :

— ווען קומט אַריין די מאַשין ?

— בענקסט נאָך איר ? — האָט דער פּאָרמאַן געשמייכלט.

— מעג זי דאָרט צעבראָכן ווערן אויפן וועג ! — האָט זיך דער שכן אָנגערופן.

— אייגגעזונקען ווערן !

— אמן ! — האָבן עטלעכע אונטערגעכאַפּט.

דער פּאָרמאַן האָט געשמייכלט און זיי באַרויִקט :

— מען וועט מסתּמא נישט ברענגען ! אַרבעט, אַרבעט, רויטע

די מאַשין

אין בראָדסקיס שיך־פאַבריק האָט זיך געטומלט. אַרבעטער האָבן זיך געקאָכט, געטענהט, אַז מען דאַרף אַרויסגיין אין שטרייק, נישט דערלאָזן, אַז צענדליקער פאַמיליעס זאָלן בלייבן אָן פרנסה. אַלע האָבן גערעדט וועגן דער נייער מאַשין, וואָס האָט געדאַרפט יעדן טאָג אַריינקומען, דערציילט, אַז אין אַ שעה שטעפּט זי אָפּ דרייסיק פּאָר פּאָדעשוועס.

בלויז די ספרדישע יידן האָבן זיך נישט געמישט. די נייס האָט ביי זיי אינגאַנצן אָפּגענומען ס'לשון און זיי האָבן זיך בשום אופן נישט געקענט צונויפריידן מיט זייערע ברידער, די אשכנזים. די מאָגערע פּנימער זיינען געוואָרן השובדיקער, דאָס שטילע, האַרציקע געזאַנג האָט אויפגעהערט און די שוואַרצע, פאַרחלומטע אויגן האָבן זיך צערעדט, זיך געבעטן מען זאָל זיי נישט אַרויסשיקן פון דער פאַבריק, נישט צונעמען דעם ביסן ביי אַזויפיל פאַמיליעס.

די פּאָדעשווע־נייער זיינען זיך ביסלעכווייז צעלאָפן פון דער פאַבריק, נישט געוואַרט די מאַשין זאָל זיי אַרויסשטופּן, און געבליבן זיינען די ספרדישע יידן. זיי זיינען אַריינגעקומען פריער ווי תמיד, געאַרבעט ביז אַ שטיק אין דער נאַכט, געוואוסט, אַז מען דאַרף וואָס מער אַריינכאַפּן, ווייל היינט, מאָרגן וועט מען זיי אַלע אַרויסשיקן.

שטימע זיינען זיי געזעסן, כמעט נישט גערעדט צווישן זיך און אַז דער „פאָרמאַן", צי דער „באָס" איז אונטערגעקומען, זיינען זייערע בליקן געוואָרן הכנעהדיק, ווי זיי וואָלטן זיך געבעטן, אַז צו זיי דאַרף מען זיך נישט טשעפּן — זיצן אָרעמע מענטשן, אַרבעטן און שטייען קיינעם נישט אין וועג.

זיי אַנטלויפן נישט דעמאָלט, וואָלטן זיי נאָך ביז דעם היינטיקן טאָג געאַרבעט! הייגט ווידער אַריינגעקומען אַ פּאָר „לאַט״ סחורה, שוין לאַנג אַזאַ סעזאָן נישט געווען!

אַזוי איז דורך אַ וואָך נאָך אַ וואָך און אַז די אַרבעט האָט אַלץ אָנגעהאַלטן, געברענט, האָט איינער מיטגעבראַכט זיינעם אַ קרוב, דער צווייטער אַ שכן און אין אַ קורצער צייט איז האַלב סאַלאָניקי געווען אין דער פאַבריק, אַריינגעזינגען אַלטע יידישע זמירות און ניגונים אין די אַמעריקאַנער פּאָדעשוועס.

איינמאָל אין אַ זוניקן פרימאָרגן, ווען זיילן לעדער-שטויב האָבן זיך געוויגט קעגנאיבער די פענסטער, צענדליקער פּאָר הענט האָבן זיך געהויבן און אין דעם טומל פון דער פאַבריק האָט זיך געקייקלט אַ שטילער ניגון, האָט אַ געהיימע האַנט פאַרוואָרפן איבער די פענסטער דיקע שטריק און איבער דער פאבריק איז דורך אַ ציטער.

— וואס איז דאָס?—האט דער יונגער ספרדי זיך אָנגערופן.

— דאָס איז צרות!

— דאָס גייט מען פאַרבן ס׳הויז, האָט איינער אַריינגעוואָרפן.

— טאַקע?—האָבן עטלעכע זיך באַרויקט.

באַלד האָט זיך געהערט א סקריפּ. אַ מאַן האָט אַרויסגענו-מען אַ פענצטער, געמאַכט אַ צייכן מיט דער האַנט און די שטריק האָבן אָנגעהויבן קרעכצן.

דער יונגער ספרדי איז נישט איינגעזעסן, ער איז צוגע-גאַנגען צום פענצטער, אַ קוק געטון, דערזען ווי אַ מאַשין הויבט זיך און איז בלייך געוואָרן.

אַלע האָבן געקוקט צו אים, געוואַרט אויף א תשובה. ער האָט אַ שאָקל געטון מיטן קאָפּ, ווי ער וואָלט אַ שמייכל געטון און זיך צוריקגעזעצט.

יידעלעך! מען דאַרף היינט אַרויסשיקן דעם גאַנצן „לאַט"! האָרי־אָפּ!

ס'איז דורך אַ וואָך, צוויי און אָן דער מאַשין האָט מען ווי פאַרגעסן. קיינער אין דער פאַבריק האָט מער נישט גערעדט דערפון. דערצו האָט די אַרבעט געברענט, מען האָט געהאַלטן אין אַגאָנסירן נאָך פרישע אַרבעטער און די שכירות זיינען געוואַקסן.

די חשכדיקע פּנימער ביי די ספרדים האָבן זיך גענומען לייטערן, די שרעק צו פאַרלירן די פּלעצער איז פאַרשוואונדן און דער יונגער ספרדי האָט אָפּגעשטעלט די חתונה. ער האָט זיך מער נישט געשראָקן פאַרן „פאָרמאַן", זיך געוויצלט:

— מען וועט ברענגען אַ מאַשין?

— ברענגען, ברענגען! — האָט דער פאָרמאַן זיך גערייצט. נאָר קיינער האָט אים נישט געגלויבט.

עטלעכע צוואַנציק פאָר נאָ‚עטע העגט האָבן געצויגן די דראַטוועס, זיך געהויבן, זיך אַראָפּגעלאָזט, ווי זיי וואָלטן דירי־גירט דעם טומל אין דער פאַבריק. איינער איז זיך פאַרגאַנגען. די איבעריקע האָבן אונטערגעכאַפּט און איבער דער פאַבריק האָט זיך געקייקלט אַ שטיל־מעלאַנכאָליש געזאַנג, ווי אין די פריערדיקע צייטן.

די אַרבעט פון דער פרי ביז ביינאַכט האָט באַרויקט די ספרדים, זיי אויפגעהייטערט און פאַרזיכערט, אַז וועגן דער מאַשין געדענקט שוין קיינער נישט. דער יונגער ספרדי האָט זיך געקליבן החתונה האָבן, זיך אָנגעע ופּ צום שכן:

— גוט, וואָס מיר זיינען נישט אַוועק פון דער פאַבריק!

— הערן די לייכטזיניקע אשכנזים, די סאָציאַליסטן? — האָט דער שכן זיך צערעדט: ביי זיי וואָלט רעכט געווען דער בעל־הבית זאָל זיך טיילן מיט זיי, אַוועקגעבן זיי ס'פאַרמעגן... ווען

אין קאַר

די קאַר האָט זיך אָפּגעשטעלט. פּאַסאַזשירן זייַנען אַרויס, אַרייַנ־געקומען, און אַז די קאַר האָט זיך גענומען רירן זייַנען עטלעכע שקצים אַרייַנגעשפּרינגען מיט אַ געפּילדער, ווי אין אַ שענק אַרייַן, זיך וואוילעריש צעזעצט און פאַרנומען כּמעט אַ גאַנצע באַנק.

זיי האָבן גערעדט הויך, זיך געשטופּט, אָפּגעלאַכט פון אַ דאַרן שייגעץ, וואָס איז געזעסן אין דער מיט. דער שייגעץ האָט באַריש געוואָרפן מיט די אויגן אין אַלע זייטן, נישט געקענט כאַפּן, ווער עס טוט אים יעדע ווײַלע אינטערוויילעכץ אַ צופּ איבערן קאָפּ, אַז דאָס היטל פליט אים אַזש איבער די אויגן. ער האָט זיך אַ ריס געטאָן, געוואָלט אַרויס פון דער מיט, האָבן זיי אים צוגעהאַלטן און גענומען צופּן פון אַלע זייטן. דער אַרו־מיקער עולם האָט זיך אַמוזירט. דער שייגעץ, אַן איינגעבויגענער, מיט אַן אַראָפּגעלאָזטן קאָפּ, ווי אַ געשלאָגענער הונט, וואָס קאָן זיך נישט ווערן, האָט באַוויזן מיט דער האַנט אויף אַ פּעדלער:

— שיני —

— קוקט, אַ „שיני"-באָרד!

קעגנאיבער די שקצים איז געזעסן אַן אַלטער ייִד, אַ פּעד־לער, באַלאָדן מיט קוישעקלעך ווײַן. דער ייִד האָט זיך געהאַלטן אין קאָרטשען, געוואָלט וואָס ווייניקער פּלאַץ פאַרנעמען, גע־וואָרפן מיט די אויגן ווי אַן איבערגעשראָקענער האָז, אויסגעמיטן צו טרעפן זיך מיט אימיצענס בליק, און יעדעס מאָל, ווען די קאַר האָט אַ טרייסל געטאָן, האָבן די קוישעקלעך, וואָס האָבן אַראָפּגעהאָנגען פון זייַנע אַקסלען, אים אָפּגעהאַקט די זייטן.

די שקצים האָבן פאַרגעסן אָן זייער דאַרן חבר, זיך אייַנגע־

עס איז געוואָרן אומאַנגענעם שטיל צווישן עולם, די הענט האָבן זיך נישט געהויבן, בלויז די אויגן האָבן געקוקט צום פענצטער, וואו אַ מאַשין, אַ שוואַרצע, אַ מאַסיווע, האָט אַריינגע־קוקט, זיך געריסן מיט די פליגל איבער די ספרדים, זיך גע־טראָגן אויף זיי.

— קלאַפּט מען אים אונטער אַן אויג!

— העי, ביל, פאַרפּאָר אים אין אויער!

— וואָס שטייסטו?

— ער האָט מורא!

— אָט אַזוי, אָט אַזוי! בעסער!

דער יונגער מאַן האָט געקריגן אַ פּלאַם אין פּנים, געפאַלן אויף דער באַנק. ער האָט זיך אַ הויב געטאָן, זיך געוואָלט אויפשטעלן, האָט דער שייגעץ זיך איבערגעבויגן איבער אים, נישט געלאָזט. האָט דער בחור אַן אומבאַהאָלפענער אָנגעכאַפּט מיט די ציין דעם שייגעצס אויער און ביידע האָבן זיך גענומען ראַנגלען.

דער דאַרער שייגעץ האָט זיך דערווייל אַוועקגעזעצט דעם פעדלער אויפן שויס און זיך אָנגעהאַלטן פאַר זיין באָרד. דער פעדלער האָט זיך געווערט, געשטופּט דעם שייגעץ פון זיך און גערעדט צו אים יידיש:

— ערל, וואָס ווילסטו פון מיר? וואָס האָב איך דיר געטון? עשיו דו! רוצח!

די גאַנצע קאַר מיט גוים זייגען קאַלטבלוטיק געזעסן, זיך צוגעקוקט מיט אַ שמייכל, ווי זיי וואָלטן זיך צוגעקוקט צו אַ „פייט" פון צוויי יינגלעך. די פּאָר יידן האָבן טיפער באַהאַלטן די קעפּ אין די ציַיטונגען, פון דערזייט יעדע ווילע געוואָרפן אַן אויג צום פעדלער, געציטערט פאַר כעס און אויפרעגונג, דער שרעק פאַר קלעפּ איז ביי זיי געווען אַזוי גרויס, אַז זיי זיינען געבליבן זיצן אויף זייערע ערטער.

אַ מיידל איז אויסגעוואַקסן צווישן די שקצים, זיך אַוועקגעזעצט נעבן פעדלער און אָפּגעשטופּט דעם דאַרן שייגעץ:

— שעם זיך, דו גראָבּיאַן! וואָס האָט דיר דער אַלטער מאַן געטון? פאַרוואָס רייסטו אים די באָרד? דערפאַר, וואָס ער

קוקט אין פעדלער, דערנאָך זיך איבערגעקוקט, ווי זיי וואָלטן זיך איבערצייגט, אז עס איז טאַקע אַ יידישע „שיני"-באָרד, און זיך צעלאַכט אזוי פרעך, אַז דעם אלטן ייד איז קאַלט געוואָרן.

דער דאַרער שייגעץ האָט זיך געוואָלט אויסבריהן פאַר זיינע חברים, אויפגעשפרונגען, אָנגענומען דעם ייד פאַר דער באָרד און מיט א כריפע פון א הונט, איידער ער נעמט בילן, האָט ער דורכגעזייט דורך די ציין:

— ווהיס — קער! ווהיסקער — ר — ר!

דער ייד האָט אים אַ קלאַפּ געטאָן איבער דער האַנט און די שקצים האָבן אַזש פון שמחה פאַרריסן די פיס:

— קיס טהע שיני! קיס אים, ביל! (קוש דעם ייד! קוש אים, ביל!)

אין דער קאר איז געוואָרן שטיל. קיינער האָט זיך נישט אָנגענומען פאַרן ייד. די עטלעכע יידן, וואָס זיינען געזעסן אין דער קאַר, האָבן באַהאַלטן די פנימער אין די צייטונגען, צי סתם אַוועקגעקוקט, גישט געוואָלט אויף זיך ציען די אויפ-מערקזאַמקייט, אַז זיי זיינען אויך יידן.

אַ בלאַסער בחור האָט זיך אויפגעשטעלט, אונטערגעגאנגען צום שייגעץ מיט אַפּאָר צעעפנטע אויגן, ווי זיי וואָלטן געקראָכן פון קאָפּ:

— וואָס האָט דיר דער אלטער ייד געטאָן?

דער שייגעץ האָט אָפּגעלאָזט דעם פעדלערס באָרד, זיך עטוואָס פאַרלוירן, ווי ער וואָלט זיך דערשראָקן פאַרן בחורס צעעפנטע אויגן, שוין געוואָלט אַוועקגיין, האָט זיך איינער פון די שקצים אָנגערופן:

— וואָס שטעקט ער אריין די נאָז?

— סאיז דאָך אויך אַ „שיני"!

געוואָרפן די צייטונגען, ווי דער שרעק וואָלט פון זיי איינגאַנצן אַוועק און מיט פאַרקוועטשטע פויסטן זיך א לאָז געטאָן צו די שקצים.

דאָס געשלעג האָט זיך אָנגעהויבן.

קען זיך נישט ווערן? אַן אַמעריקאַנער ביסטו? ביסט אַ...

— נוּ טאַקע, וואָס האָב איך אים געטון? — האָט דער ייִד צעשפּרייט די הענט און זיך געבעטן ביים מיידל.

— ביל, — האָט איינער אָוועקגעשלעפּט דעם דאַרן שייגעץ, — אַז אַ לײדי בעט פאַרן „שיני", טשעפּע אים נישט מער!

— איך וועל אים מער נישט טשעפּען — האָט ביל זיך געריסן, אַרויסגענומען פון דער קעשענע אַ קוואָרטער און זיך אויסגעדרייט צום מיידל:

— כ'וויל דער „שיני" זאָל נעמען אַ „שייוו!" (אָפּגאָלן)

— איך בין אויך אַ „שיני", — האָט דאָס מיידל אויסגעשאָסן, — און אַז עמעצער פון אייך וועט זיך וואַגן אונטערצוקומען, וועל איך אים צעפּאַטשן.

— האַ, האַ אַ שיני לײדי! — האָבן זיי זיך געבויגן פון געלעכטער, אויפגעשפּרונגען און אַרומגערינגלט דאָס מיידל:

— צעפּאַטש גיכער!

דער דאַרער שייגעץ האָט ווידער געוואָלט אָנכאַפּן דעם פּעדלער פאַר דער באָרד, האָט ס'מיידל אים פאַרפאָרן אין פּנים, אַז יענער איז געפאַלן מיטן קאָפּ אויף אַ שויב, אַז ס'האָט אַזש אַ קלימפּער געטאָן.

— טהרי טשירס פאָר דהי לײדי! (הוּרא פאַר דעם מיידל) — — האָבן די פּאַסאַזשירן אַפּלאָדירט.

אַ צווייטער שייגעץ איז אונטערגעלאָפן צום מיידל מיט אַ פויסט.

—וואַג נישט זי אָנצורירן! — האָבן זיך געהערט קולות אין דער עולם האָט זיך געהויבן פון די פּלעצער.

— וואַג נישט, וואַג נישט! — האָבן די פּאָר יידן אַוועק-

אינהאַלט

UNIVERSITY OF CHICAGO

54 677 744